

România literară

PREZENT ȘI VIITOR
ÎN SATUL ROMÂNESC

(Paginile 12—13)

REVOLUȚIA AGRARĂ

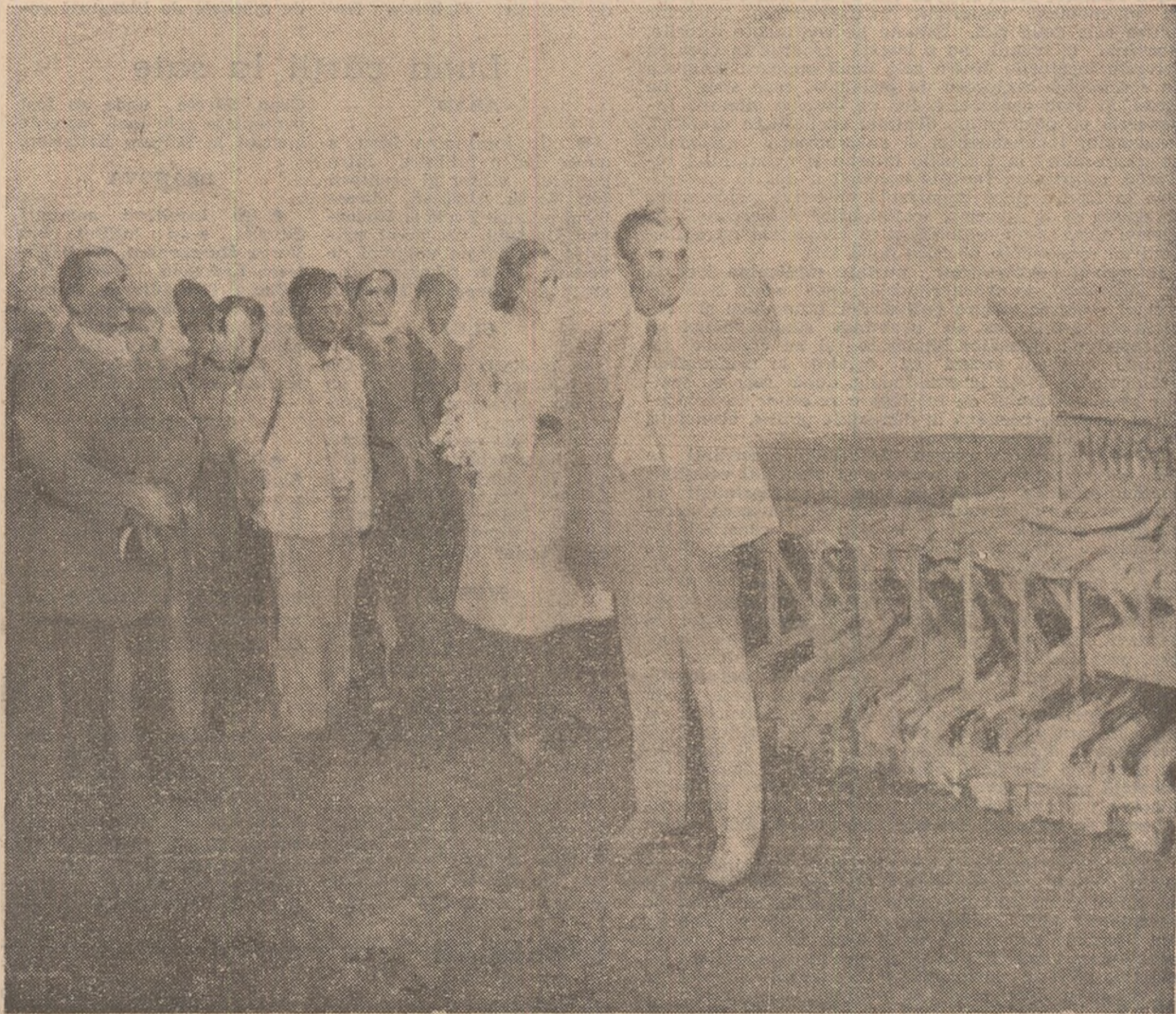
ODATĂ cu intrarea țării noastre pe făgașul dezvoltării moderne, problema agrară s-a aflat necontenit în centrul preocupărilor și locul central pe care îl ocupă în gândirea socială, politică, economică și istorică românească de aproape două secole încoace îi atestă cu prisosință importanța.

Rezolvarea ei în consens cu noile cerințe de evoluție ale ansamblului social și economic național s-a aflat de asemenea în prim plan după victoria, la 23 August 1944, a revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, reforma agrară din 1945, care a dus la dispariția clasei moșierimii, reprezentând prima revoluție agrară din perioada postbelică. Angajarea României pe calea socialismului, transformările revoluționare menite să asigure construcția societății socialiste, trecerea la politica de industrializare socialistă a țării au făcut necesară înfăptuirea revoluției agrare socialiste, condiție esențială a dezvoltării și modernizării agriculturii, ramură de bază a economiei naționale. Obiectivele și programele sale de realizare au fost stabilite la Plenara partidului din 3—5 martie 1949. Atunci, în urmă cu patru decenii, au fost fixate marile direcții ale unui proces menit să ducă la transformarea socialistă a satului, la crearea marii proprietăți socialiste necesare unei dezvoltări economice moderne și eficiente, pe baza cooperativizării micilor proprietăți. Încheiat în anul 1962, procesul de socializare a agriculturii românești a consfințit politica neabătută a partidului de a crea baza economică și socială a noii societăți prin transformarea profundă a structurilor orientarea lor holărită în sensul dezvoltării socialiste armonioase. Încheierea cooperativizării agriculturii a deschis larg posibilitatea modernizării și a trecerii la o nouă etapă de dezvoltare, calitativ superioară, corespunzătoare cu cerințele generale de progres.

După Congresul al IX-lea al partidului, care a inaugurat o epocă nouă în viața întregii țări, agricultura românească a pășit pe calea unor mari transformări de ordin tehnic și organizatoric, înscriindu-se pe linia unei spectaculoase evoluții ascendente. În aceste condiții a devenit necesară înfăptuirea noii revoluții agrare, exprimată prin creșterea continuă și substanțială a producției agricole, prin ridicarea nivelului de trai al țărănimii, prin introducerea pe scară largă a cuceririlor științifice și tehnologice, prin perfecționarea și modernizarea întregii activități din această ramură esențială a economiei naționale.

La baza tuturor acestor rezultate și a obiectivelor actuale și de viitor ale noii revoluții agrare se află marea proprietate socialistă. „Viața, realitatea demonstrează cu putere — sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — superioritatea agriculturii socialiste, forța creatoare a țărănimii noastre cooperatiste, a tuturor oamenilor muncii de la sate, adevărații realizatori ai marilor succese din agricultură. Acum putem să afirmăm cu toată fermitatea că numai calea socialistă a agriculturii, în forma proprietății de stat sau cooperatiste — care se completează în mod armonios — poate asigura progresul neîntrerupt și rapid al agriculturii”.

Dezvoltarea puternică a agriculturii românești în epoca de după Congresul al IX-lea, concretizată în producțiile obținute și în transformarea adâncă a vieții țăranilor, în strânsa legătură dintre activitatea de cercetare și cea direct productivă, în gospodărirea rațională a resurselor, în înfăptuirea marilor programe de irigații și amenajări funciare, în sporirea numărului specialiștilor constituie expresia cea mai semnificativă a justiției politicii partidului, a înfăptuirii revoluției agrare, aflată astăzi într-un nou stadiu. Armonios integrată în dezvoltarea generală a țării, agricultura românească se înfățișează acum, la împlinirea a patruzeci de ani de la începerea procesului de cooperativizare, ca o agricultură înaintată, modernă, ferm angajată pe calea progresului și a sporirii eficienței, în concordanță cu obiectivele ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului.

EUGEN PALADE : Primăvara

■ Viața, realitatea demonstrează cu putere superioritatea agriculturii socialiste, forța creatoare a țărănimii noastre cooperatiste, a tuturor oamenilor muncii de la sate, adevărații realizatori ai marilor succese din agricultură. Acum putem să afirmăm cu toată fermitatea că numai calea socialistă a agriculturii, în forma proprietății de stat sau cooperatiste — care se completează în mod armonios — poate asigura progresul neîntrerupt și rapid al agriculturii.

NICOLAE CEAUȘESCU

ȚĂRANII

Țăranii României sint stâlpii de pridvor
ai casei ce se cheamă dintotdeauna : Țară!
Ei sint ca o gravură în timp și știu ce vor
că munca e pe mină, din veac în veac brățară
de aur și pământul prin muncă-a devenit
pe masă piinea albă, o floare în saxie
și griul din hambare ca soarele-n zenit...

Această, luminoasă, a muncii galaxie
rotindu-se prin spațiu, de pe orbita ei
din scrinul verii lasă crini înfloriți să cadă
cînd mindre generații de tineri Prometei
în viitor înalță a visului arcadă
dintr-un hotar de țară în celălalt hotar
peste cîmpii și dealuri, atotcuprinzătoare
ca un simbol al vieții, revoluționar
adînc păstrează-n inimi a muncii sărbătoare !

Da, ei păstrează-n inimi simbolul vieții noi
o treaptă de lumină chemînd o altă treaptă
precum îndeamnă-al țării erou între eroi
cu chipul libertății-n privire clară, dreaptă
ales să fie-al țării-nțelept Conducător
cum a decis Partidul cu-ntreaga lui voință
în perspectiva celui mai mindru viitor
cu Țara și Poporul de-o singură ființă...
În juru-i și țăranii, pe osia de oțel
uniți, înaintează ca spițele din roată
căci roata-i visul mare, al vieții unic țel
oglindea comunistă în care se arată
cum trebuie să fie mai roditor, mai viu
pământul, să nu-și stingă nicicînd voința rugul
cu glas înalt îndeamnă iubitul țării Fiu
să intre în hambare, triumfător, belșugul !

Ion Potopin

În spiritul conlucrării, al păcii și progresului

PREOCUPAREA consecventă de a dezvolta dialogul internațional, relațiile cu toate statele, fără deosebire de orânduire socială, sistem politic sau situație geografică reprezintă o trăsătură caracteristică a politicii externe românești, a concepției de politică internațională a președintelui Nicolae Ceaușescu. În cadrul acestei preocupări, o atenție deosebită este acordată legăturilor cu țările în curs de dezvoltare și nealiniate. Ilustrind o asemenea orientare, vizita oficială efectuată săptămîna trecută în țara noastră, la invitația șefului statului român, de către președintele Republicii Islamice Iran, Seyyed Ali Khamenei, s-a înscris ca un moment important în dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări. Situate pe continente diferite, România și Iranul au o bogată tradiție în ceea ce privește legăturile dintre cele două popoare, animate de sentimente reciproce de prietenie, care stau, de altfel, la baza conlucrării lor pe diverse planuri. Întemeiată pe principiile depline egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, cooperarea româno-iraniană a dus la construirea în Iran a unor importante obiective industriale și agricole și la sporirea schimburilor comerciale. În același timp, s-au intensificat și contactele între factorii de răspundere ai celor două țări.

În cadrul convorbirilor purtate săptămîna trecută la București, conducătorii celor două state s-au informat reciproc asupra realizărilor economice și sociale ale țărilor lor, au examinat stadiul actual și perspectivele relațiilor bilaterale și au efectuat un schimb util de vederi cu privire la principalele probleme ale vieții internaționale, după care au semnat Memorandumul de înțelegere referitor la colaborarea româno-iraniană în domeniile politic, economic, tehnico-științific și cultural.

În chiar cuvintele rostite de cei doi președinți se află definiția exactă a sensului și stadiului relațiilor româno-iraniene. „Vizita pe care o întreprindeți în România — a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu, adresîndu-se înaltului oaspete iranian —, constituie o expresie a cursului pozitiv al relațiilor dintre țările noastre, a dorinței comune de a acționa pentru ridicarea colaborării româno-iraniene la nivelul posibilităților reale ale economiilor noastre naționale — în-deosebi în domeniul industriei, comerțului, științei și tehnicii, precum și pe plan internațional”. La rîndul său, președintele Seyyed Ali Khamenei a declarat: „După părerea noastră, Iranul și România pot constitui un exemplu de colaborare sănătoasă între două țări independente. În perspectiva reconstrucției și păcii în țara noastră și avînd în vedere prietenia și colaborarea dintre Republica Islamică Iran și Republica Socialistă România, apreciez că este o ocazie favorabilă pentru dezvoltarea și extinderea în continuare a raporturilor noastre. Sper ca aceste vizite prietenești să ofere noi perspective colaborării dintre cele două țări.”

Comunicatul comun dat publicității după încheierea evenimentului consemnează că cei doi președinți au convenit ca, ținînd seama de potențialul economic al ambelor țări, ministerele și instituțiile competente din România și Iran să stabilească contacte pentru dezvoltarea cooperării în producție în domeniile industriei grele și construcțiilor de mașini, chimiei și petrochimiei, electrotehnicii, energiei, transferului de tehnologie, agriculturii, transporturilor etc. Relevînd importanța dezvoltării continue a relațiilor bilaterale în domeniile științei, culturii și învățămîntului pentru mai bună cunoaștere reciprocă a valorilor materiale și spirituale ale celor două popoare, președintele Nicolae Ceaușescu și președintele Seyyed Ali Khamenei au convenit ca organele competente să înceapă convorbiri în vederea încheierii unui Program pentru aplicarea Acordului de colaborare culturală și științifică existent între România și Iran.

Dialogul la nivel înalt româno-iranian a avut și o importanță componentă internațională. Afirmîndu-și preocuparea față de menținerea în lume a unei situații grave și complexe ca urmare a continuării cursei înarmărilor, în special nucleare, a persistenței politicii de forță și dictat, de amestec în treburile interne ale altor state, de încălcare a dreptului popoarelor la existență liberă, independentă și demnă, cei doi președinți s-au pronunțat pentru intensificarea eforturilor menite să pună capăt unor asemenea stări de lucruri. A fost subliniată necesitatea de a se opri cursa înarmărilor, a se interzice producția, proliferarea și stocarea armelor nucleare, chimice, a altor mijloace de distrugere în masă; a fost condamnată recurgerea, indiferent în ce formă, la aceste arme, subliniindu-se imperativul lichidării lor totale. În cadrul convorbirilor au fost abordate și alte probleme legate de consolidarea păcii, între care încetarea tuturor conflictelor și soluționarea problemelor litigioase din diferite regiuni ale lumii numai pe cale politică, negociată. Președintele Nicolae Ceaușescu a salutat încetarea războiului dintre Iran și Irak, subliniind necesitatea de a se face totuși pentru a se ajunge la înțelegere care să ducă la instaurarea unei păci trainice în regiune, la crearea de condiții pentru dezvoltarea liberă, independentă a popoarelor iranian și irakian. La rîndul său, președintele Seyyed Ali Khamenei, expunînd opinia țării sale cu privire la războiul iranian-irakian, a arătat că acceptarea Rezoluției 598 a Consiliului de Securitate de către Iran reprezintă un efort în direcția instaurării unei păci drepte și trainice în zona Orientului Mijlociu.

În ansamblu, desfășurarea convorbirilor româno-iraniene, rezultatele lor îndreptătesc convingerea că traducerea în practică a hotărîrilor și înțelegărilor stabilite conduce la dezvoltarea conlucrării celor două țări și popoare, în interesul reciproc, al păcii, independenței și progresului în întreaga lume.

Cronicar

BUCUREȘTI

● La Muzeul Literaturii a avut loc un simpozion „Mihai Eminescu”. A conferențiat Al. Predescu. Au luat cuvîntul scriitorii Ion Larian Postolache și Pan Izverna.

● În colaborare cu Cenaclul tinerilor muzicologi al Uniunii Compozitorilor, Muzeul Literaturii Române a organizat o manifestare cu tema „Eminescu și muzica”.

BRASOV

● Schimbul de experiență dintre revistele „Luceafărul” și „Astra”, desfășurat la Brașov, a inclus o suită de acțiuni consacrate centenarului Mihai Eminescu. Au participat Mihai Ungheanu, redactor șef adjunct al revistei „Luceafărul”, A. I. Zăinescu, secretar responsabil de redacție, Gabriela Ne-

Luna cărții la sate

ARAD

● În localitatea Ineu, a avut loc o întîlnire între publicul cititor și scriitorii Ion Marin Almăjan, directorul editurii Facla și Gheorghe Daragiu. Cu acest prilej a fost lansat volumul de versuri „Glas albastru de stea” de Gheorghe Daragiu.

CLUJ

● Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat un dialog cu cititorii din comunele Cojocna și Frata, la care au luat parte Ion Arcaș, Dan Damaschin, Negoită Irimia, Ion Opris, redactor la Editura științifică și enciclopedică, Petru Poantă, Tudor Dumitru Savu, Valentin Tașcu și Tudor Vlad.

MUREȘ

● S-au întîlnit cu cititorii din comuna Zagăr scriitorii Cornel Moraru, redactor șef al revistei „Vatra”, Mihai Sin, secretar responsabil de redacție, prozatorul Ion Ilie Mileșan și poetul Lazăr Lădăriu.

● Asociația scriitorilor din Tg. Mureș, cu sprijinul Bibliotecii județene, a organizat manifestări literar-culturale în comunele Nădlac,

CALENDAR

ÎN MARTIE

● 1 MARTIE. S-au născut: Gh. Asachi (1788), Ion Creangă (1837), Horia Robeanu (1904), Lia Dracopol Fudulu (1906), Tudor Ștefănescu (1912), Emil Zegreanu (1913), Arcadie Donos (1923), Solomon Marcus (1925), Vinciu Gafița (1926), Alecu Ivan Ghilia (1930), Nicolae Panaite (1954).

● 2 MARTIE. S-au născut: Eugeniu Ștefănescu-Est (1881), Mircea Măcaș (1905), Mihai Popescu (1918), Petre Ghelmez (1932), Nelu Oancea (1937).

● 3 MARTIE. S-au născut: Mihai Georgescu (1924), Florian Potra (1925). A murit Samson Bodnărescu (1902).

● 4 MARTIE. S-au născut: Mihai Stănescu (1919), Mihail Calmicu (1921), Nina Stănculescu (1928), Lucian Valea (1924). A murit: A. E. Baconsky (1977), Savin Bratu (1977), Daniela Caurea (1977), Mihai Gafița (1977), Alexandru Ivasiuc (1977), Mihail Petrovcanu (1977), Veronica Porumbacu (1977), Ioan Șiadbei (1977), Nicolae Ștefănescu (1977), Viorica Vizanti (1977).

● 5 MARTIE. S-au născut: Radu Stanca (1920), Ion Budescu (1939). A murit: Hortensia Papadat-Bengescu (1955), Asztalos István (1960).

● 6 MARTIE. S-au născut: Ion Apostol Popescu (1920), Dimitrie Rachici (1934). A murit C. Rădulescu-Motru (1957).

● 7 MARTIE. S-au născut: Frida Papadache (1903), Hornyak István (1920), Székely János (1929), Valeriu Bărgău (1950). A murit Virgil Gheorghiu (1977).

● 8 MARTIE. S-au născut: Agatha Grigorescu-Bacovia (1895), Radu Tudoran (1910), Alexandru Vergu (1925), Radu Ciobanu (1935), Corneliu Șerban (1937).

● 9 MARTIE. S-au născut: Tr. Ionescu Nișcov (1898), Radu Bourceanu (1906), Mircea Eliade (1907), Bözödi

Viața literară

Eminesciana

greanu, Daniel Drăgan, redactor șef al revistei „Astra”, A. I. Brumar și Ion Itu.

HUNEDOARA

● În cadrul unor manifestări dedicate centenarului Eminescu, la Fabrica de încălțăminte „Corvin”, la Centrul de cultură și creație „Cintarea României” din Hunedoara și la Liceul industrial nr. 5 din Deva au dialogat cu cititorii Nicolae Dan Frunțelată, redactor șef al revistei „Luceafărul”, Valeriu Bărgău, Neculai Chirica, Eugen Evu și Ion Iuga.

IASI

● În sala „Henri Coandă” din Palatul culturii din Iași a fost deschisă expoziția „Eminesciana” organizată de muzeele de literatură ro-

mână și arte plastice din localitate.

Sînt prezentate manuscrise, fotografii, ediții rare, lucrări de artă plastică evocînd personalitatea poetului.

TIMIȘ

● În comuna Recea a avut loc o șezătoare literară consacrată centenarului Mihai Eminescu. Despre semnificația evenimentului au vorbit Emil Herbei, primarul localității, Veronica Andrușac, secretar adjunct cu propagandă la Comitetul comunal de partid. În continuare, poezii Anghel Dumbrăveanu, secretarul Asociației scriitorilor din Timișoara, Alexandru Jebeleanu și Aurel Turcuș au citit din lucrările lor dedicate lui Eminescu. Actorii Mircea Belu și Vladimir Jurăscu, de la Teatrul Național din Timișoara, au susținut un recital

de versuri în creația eminesciană. În încheierea manifestării, formațiile artistice ale școlilor din Recea și Izvin au prezentat un spectacol literar-muzical.

● Asociația scriitorilor din Timișoara a organizat în comuna Giulvăz un simpozion „Mihai Eminescu” în cadrul căruia a luat cuvîntul criticul Cornel Ungreanu. Actorii Alina Secuianu și Sandu Simionici, de la Teatrul Național din Timișoara, au prezentat un recital din lirica eminesciană.

● În ambianța expoziției permanente „Dimitrie Ti-chindeal” din Becicherecu Mic s-a desfășurat o întîlnire literară la care au citit lucrări dedicate poetului scriitorii Draga Mirianci, Ivo Muncian și Marian Odangiu.

Îniversare Victor Eftimiu

Ozun, Săcele unde au fost prezentate cele mai recente apariții la Editura Kriterion.

PRAHOVA

● Cu locuitorii comunei Dagna s-au întîlnit Ion Vergu Dumitrescu, M. Rădulescu-Lemnar, Mihai Nedelcu și Geo Olteanu, împreună cu Al. Bădulescu, vicepreședinte al Comitetului de cultură al județului Prahova, și Romeo Săndulescu, inspector în Consiliul Culturii.

SLOBOZIA

● Biblioteca județeană Slobozia a organizat în comuna Axintele o întîlnire cu Editura Albatros, avîndu-l ca invitat pe Ion Nistor, redactor șef de secție, care a prezentat în fața profesorilor, elevilor și țăranilor cooperatori, cele mai noi apariții ale editurii.

Cenaclul „Nichita Stănescu”

● În cadrul ultimei ședințe de lucru a cenaclului literar „Nichita Stănescu” — al Bibliotecii Municipale „Mihail Sadoveanu” din Capitală — condusă de criticul Victor Atanasiu, au fost prezentate volumele „Plus — minus o zi” (Editura Militară) de Sorin Preda și „Ro-

mantic” (Editura Albatros) de Sandu Ștefănescu. În cadrul lecturilor de atelier au citit Alina Durbac, Dumitru Dumitrică (poezie) și Alda Zaira Văduva (proză). Tînăra plasticiană Georgeta Dumitrescu a fost prezentată cu o microexpoziție din lucrările sale.

„Silvania '89”

● În organizarea Consiliului județean de educație politică și cultură socialistă Sălaj, în centrele de cultură și creație „Cintarea României”, în întreprinderi și instituții s-a desfășurat cea de a 18-a ediție a tradiționalei manifestări „Silvania”.

György (1913), Dimitrie Păcurariu (1925). Au murit: A. de Hertz (1936), Cezar Petrescu (1961).

● 10 MARTIE. S-a născut D. Caracostea (1879).

● 11 MARTIE. S-au născut: Ion Pillat (1891), George Potra (1907), Petre Bucșa (1919), Grigore Tănăsescu (1923), Iosif Naghiu (1932).

● 12 MARTIE. S-au născut: Alexandru Bardieru (1913), Constantin Chiriță (1925). Au murit: G. Ibrăileanu (1936), G. Călinescu (1965).

● 13 MARTIE. S-au născut: Mihai Murgu (1928), Romulus Rusan (1935), Alexandra Indrieș (1936).

● 14 MARTIE. S-au născut: Alexandru Macedonski (1854), Al. Mateevici (1888), George Drumur (1911), Alexandru Paleologu (1919), Pavel Bellu (1920), Alex. Struțeanu (1921), Szépréti Lilla (1937).

● 15 MARTIE. S-a născut Neboisa Popovici (1929). Au murit: Gh. Brănescu (1949), Tudor Măineanu (1977).

● 16 MARTIE. S-au născut: Carol Ardeleanu (1883), Margareta Sterian (1897), Ion Bodunescu (1933). A murit Alexandru-Traian Rally (1986).

● 17 MARTIE. S-au născut: Alexandru Ivănescu (1924), Mihai Ungheanu (1939), Paul Cornel Chitic (1944), Alexandru Deal (1946), Virginia Mușat (1948). Au murit: Demostene Botez (1973), Emil Vora (1979), Traian Lăzărescu (1980).

● 18 MARTIE. S-au născut: C. D. Aricescu (1823), Barbu Brezianu (1903), Mircea I. Ionescu-Ouințus (1917), Valeriu Anania (1921), Romul Munteanu (1926), Paul Simpetru (1936), Eugen Dorcescu (1942). A murit primul număr din revista „Gazeta literară” (1954).

● 19 MARTIE. S-au născut: Alecu Russo (1819), Urmuz (Dem. Demetrescu-Buzău, 1883), Ion Barbu (1895), Iurii Pavlis (1939), Viorel Grecu (1945), Carolina Iliea (1951). Au murit: Nicolae Filimon (1865), Petre Dragu (1977).

● 20 MARTIE. S-au născut: Ioan

Botez (1872), George Topirceanu (1886), Marius Robescu (1943). A apărut „Revista celorlalți” editată de Ion Minulescu (1908).

● 21 MARTIE. S-au născut: Călin Gruia (1915), Tiberiu Uțan (1930). A murit Horia Panaitescu (1886).

● 22 MARTIE. S-au născut: Mihail Dragomirescu (1868), D. Iov (1888), Virgil Gheorghiu (1903), Marki Zoltán (1926), Anaïs Nersesian (1938).

● 23 MARTIE. S-au născut: Ovid-Aron Densușianu (1904), George Sbârcea (1911), Radu Lupan (1920), Deák Tamás (1928), Valentin Ciucă (1943).

● 24 MARTIE. S-au născut: Traian Coșovei (1921), Dane Tibor (1923), George Damian (1927).

● 25 MARTIE. S-au născut: Cezar Bolliac (1813), Matei Caragiale (1885), George Lesnea (1902), Nicolae Stoian (1935), Ana Blandiana (1942). Au murit: Emil Isac (1954), Alf Adania (1979).

● 26 MARTIE. S-au născut: Mihai Pintea (1906), Olab Tibor (1921), Valentin Lipatti (1923), Mircea Ivănescu (1931), Györfy Kálmán (1945). A murit Alex. Ciura (1953).

● 27 MARTIE. A murit Pompiliu Marcea (1885).

● 28 MARTIE. S-au născut: Livia Maioreanu-Dymza (1863), A. Măndru (1883), Gheorghe Nedioglu (1883), Al. Kirilescu (1888), Victor Tulbure (1926), Ion Bălăceanu (1928), Mihail Caranfil (1934), Ion Crânguleanu (1939).

● 29 MARTIE. S-au născut: Elena Farago (1878), Virgil Carianopol (1908), Wolf Tamburu (1916), Gina Argintescu-Amza (1929), Mikola Corsiuc (1950). A murit Perpersicius (1971).

● 30 MARTIE. S-a născut Florin Bănescu (1939). Au murit: Ion Gorun (1928), Victor Ion Popa (1946).

● 31 MARTIE. S-au născut: George Bulic (1924), Arnold Hauser (1929), Florin Mihai Petrescu (1930), Nichita Stănescu (1933), Constanța Buzea (1941).

În spiritul Expunerii la Plenara C.C. al P.C.R.

Satul cultural

EXISTĂ un loc miraculos de unde ți-ai tras glasul, inima și spiritul, rămas în memorie drept cel mai frumos tablou: un fel de ființă ciudată care-ți spune că oricât te-ai depărta de copilărie, prin vîrstă, te apropii de ea prin dor și înțelegere. El ne apare ca un pămînt colorat într-un mod uimitor de viitoarea vegetație, cu arbori care se aruncă spre cer ca să atingă norii, precum coloanele înaltelor sonde risipite pe fața lui, întocmai ca marile păduri; și dincolo de păduri altele, și între ele — o uzină, un combinat — apoi orașele, apoi satele, apoi un șantier acoperit repede în ceața uriașului podiș de piatră. De aici, eu și poetul ne despărțim. Eu rămîn pe malul Jiului, el merge către Mureș. „Cum mai e acasă?” mă întreabă cînd ne întoarcem în Capitală, în acest București în care-am venit pe cînd eram foarte tineri, și eu îi răspund: „Bine” și îl întreb, la rîndu-mi, pe la el ce mai este, și după o vreme plecăm din nou într-acolo și ne reîntoarcem și ne întrebăm ce-am mai văzut prin locurile pe care ne-am născut și-am fost cîndva copii. Dar iată, acum, la început de primăvară, poetul mi-a dat, în loc de răspuns, o carte de poeme ce pare să lunece printre stele, o carte-pasăre, rotîndu-se necontenit pe urmele sale, dovedind ce mare e fascinația locului natal și cu ce tulburătoare imagini poate el stăpîni ființa noastră. Dar, totodată, o carte plină de vitalitate, care-mi spune și o istorie. Istoria țăranilor noștri.

Cine și cum ar putea-o rezuma?

Din afundul timpurilor, nesfîrșitele lupte pentru apărarea ființei neamului țărănimea le-a purtat, birurile și podvezile stăpînilor ea le-a plătit. Unirea și Independența au exprimat năzuința ei seculară. În rîndurile ei a răsărit, de-a lungul vremurilor, chipul unor eroi legendari: Doja, Horia, Tudor, ca pe cele mai luminoase icoane în drumul spre libertate. Și tot în spiritualitatea ei găsim ființa cea mai limpede a cîntecului, poeziei și artei populare, precum și acel minunat cod moral ce propagă, din veacuri, aleele virtuți ale neamului românesc numite cinste, omenie, dragoste de natură, vitejie fără seamăn.

Țăranul își trage numele de la țară și el a fost, vreme de veacuri, țara. Viața lui este legată de pămînt, dar vreme îndelungată el n-a avut pămînt. Marea și radicala reformă agrară din 1945, act de profundă dreptate socială, determinat de Revoluția din August 1944, a fost faptul de împlinire pe care țăranii și-l doriseră dintotdeauna. Acum pămîntul era al lor, iar profundele transformări calitative ale noului mod de producție și de viață de la sate s-au petrecut ca urmare a Hotărîrii istorice plene a C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, care a deschis calea spre o nouă formă de proprietate asupra mijloacelor de producție — proprietatea socialistă. Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia cu privire la acel eveniment, ideea fundamentală în virtutea căreia transformarea socialistă a agriculturii — în condițiile făuririi unui sector socialist în industrie — a constituit o necesitate obiectivă, singura în măsură să garanteze victoria revoluției socialiste în întreaga economie a țării. Cooperativizarea a fost tocmai acest proces care a contribuit la făurirea economiei socialiste unitare, expresie a relațiilor noi și a izbînzii definitive a socialismului în România. În acest proces, țăranul român s-a schimbat în multe privințe. În ființa lui și-a făcut loc o nouă mentalitate, un nou fel de a fi în lume și de a gîndi lumea, un nou fel de a fi în timp și de a gîndi timpul, un nou fel de a vedea viitorul și de a lua el însuși parte la construirea acestui viitor. Astfel încît nu se poate vorbi de marile noastre realizări fără a se arăta esențiala participare a țăranimii la toate transformările petrecute în noua istorie a țării!

Prima bibliotecă din satul meu a fost un dulap. Îi țin minte și acum culoarea, era cafeniu și avea un lacăt a cărui cheie stătea la învățător, iar dulapul în holul școlii, care mi se părea pe atunci mare, prelung. Cum tot astfel mi se părea și po-

teca Tîrgului. Potecile izvorau toate parcă din același loc și se duceau care încotro, una chiar pînă la Vladimiri, satul lui Tudor din cartea noastră de istorie. Despre celălalt Tudor, din cartea noastră de poezie, nu știam pe atunci nimic, deși, cum aveam să aflu mai tîrziu, poetul își tipărise primul volum de versuri, încă înainte de nașterea elevilor de vîrstă mea, primit cu elogi de marii critici ai timpului. Ar fi fost prea mult să fi știut noi pe atunci că la Hobița (poteca dinspre nord) venea pe acasă Brăncuși, autorul **Coloanei**, iar pe la Cărbunești (poteca dinspre est) Argezei, autorul **Cuvintelor potrivite**, opere celebre care **existau**. Dar să ne dăm pe noi deoparte și să vorbim o clipă despre părinții și rudele noastre mai în vîrstă, acei părinți și acele rude care, cum scrie un poet de azi: „N-au trecut decît cu greu de clasa întâi, / se încălțau cu pluguri, / își arau singuri drumul dintre ei și alte clase sociale...”

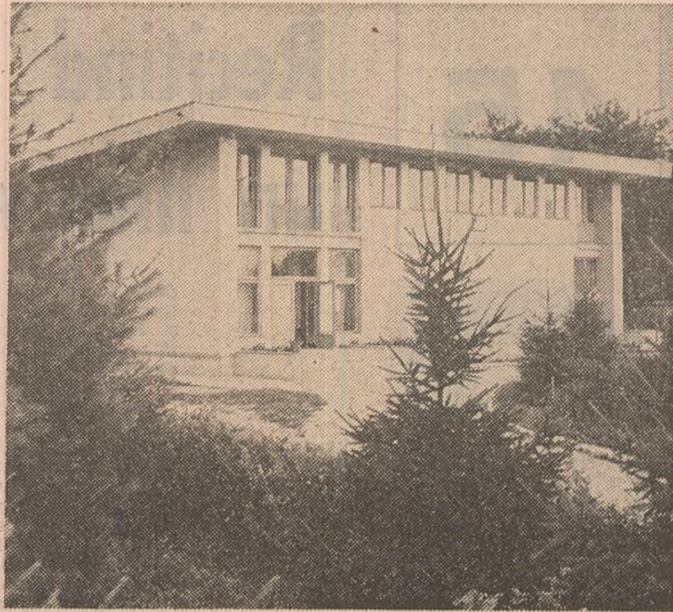
AM găsit, printr-un noroc, o foarte veche carte de balade ce mi-a stîrnit mereu un alt sentiment, povestiri fantastice cu oameni, cai, văi și dealuri, o carte care m-a făcut în cele din urmă să cred că niciodată muzica și poezia nu s-au întîlnit mai fericit ca în aceste creații populare ce ating un înalt grad de expresivitate artistică, purtînd în ele freamătul și vijeliile, tunetul și vîietul și unde totul se petrece ca într-o pădure în care a pătruns adînc soarele, iar razele nu mai oglindesc lemnul, ci se hrănesc cu el. Fac legătura cu vechea carte într-un moment în care înlînesc într-o călătorie, în februarie, în „Luna cărții la sate”, un țăran din satul meu, considerat de profesorul-bibliotecar unul dintre cei mai buni cititori, avînd înscrise în fișe pentru zilele de iarnă nu mai puțin de 30 de cărți. Și l-am întrebat ce i-a plăcut cel mai mult și el mi-a dat un răspuns care m-a uluit și mai mult: „Eu citesc nu ca să-mi placă, eu citesc să aflu, că nu-i timp și curînd n-o să mai citesc!”. N-am înțeles și el mi-a dat un răspuns care m-a uluit și mai mult: „Că vine primăvara și atunci n-o să mai citesc cărți. Atunci o să citesc grîul!”. Și mi-am zis că așa se naște și balada: a citi grîul, a-l îngriji, a-l urmări ca pe un poem — aceasta e o trăsătură morală. Și mi s-a părut că grîul și porumbul începuseră să crească, sub zăpadă, chiar atunci sub ochii noștri, iar cîmpul se transformase într-o carte imensă.

În întreaga țară există centre ale creației și culturii „Cîntarea României”. Ele poartă numele Festivalului nostru național. La aceste lăcașuri de cultură înzestrate cu biblioteci și săli de spectacole oamenii satelor vin, cum s-ar putea spune, dintr-un interes personal. Nimeni nu te-ar obliga să te duci acolo, dacă nu ți-ar face plăcere, dacă n-ar exista acolo puțința celor mai diverse manifestări artistice, de la a recita, pînă la a dansa, a cînta și a juca teatru. Și iată cum aceste centre au devenit, de fapt, în fiecare așezare, școli ale educației și culturii socialiste. Aici te simți oaspetele unui fel de cetate veche și nouă, aici stai de vorbă cu clasicii literaturii române și universale, cu scriitorii de azi, cu compozitori și artiști plastici, cu oameni de teatru, cu profesori și medici — totul expresiv, totul cu un sentiment dintre cele mai vii. Aici, în aceste centre de creație și cultură se nasc edițiile Festivalului Național „Cîntarea României” la care participă mii și mii de artiști amatori și creatori de artă populară; aici se desfășoară cursuri agro-zootehnice, de învățămînt politic, de educație materialist-științifică, au loc dezbateri ale cenaclurilor și șezători literare.

Iar sentimentul e întotdeauna de sărbătoare spirituală. Și aceste centre de creație și cultură „Cîntarea României” pot fi numite, pe drept cuvînt, tribune ale gîndului, talentului și visului. Ele par a avea o voce adîncă și caldă pentru oameni de toate vîrstele.

Oameni ai satului modern, socialist.

Vasile Băran

Vino primăvară

Un murmur printre stele, glas de bucurie;
Ce întoarce lumii zbor tot mai nostalgic;
O pasăre-mi cîntă trîlul ei doar mie
Și-n inimă-aduce dor de vis, năvalnic,

Pe care-l prind singur, pe margini de riu,
Cînd o lună plină, pe furiș mi-adapă,
Un dans de suspine, pe-un fir fără friu
Un pîriu de țară, lunecuș de apă...

Iată-l mai puternic, suspendat în aer.
Vine trudnic murmur, trup scăldat de soare,
Și își pune pragul într-ai vremii caer,
Izbind cu putere-n valuri viitoare...

Le aștept să vină cu priviri voioase,
Făurind ca faur tot ce-i pitoresc;
Murmure perfecte, sinteți prea frumoase,
Contemplări de suflet, for înalt, ceresc...

A-nceput, ascultă, semnul de verdeață,
Dintru tot ce cîntă pentru om iubire,
Muguri noi iar umplu noi zîcniri de viață,
Murmurînd în taină, pentru omenire...

Nu-i departe ziua, o presimt cum vine.
Ea nu rătăcește, are drumul ei;
Vino primăvară! Vino lîngă mine!
Cu lumina lunii, tu, cu tot ce vrei!...

Traian Iancu

Pămîntul românesc

Pămîntul românesc cu zborul de belșug
Norocul verde-albastru prin vîrste și-l păstrează
Sămînța germinează înaripînd sub brazdă;
Strămoșii meditară în mii de ani pe plug.

În vară sau în toamnă miracole domnesc
Cu prometei în plante, în fructele-aromate.
Pămîntul cu miroznie, cu sporuri necurmăte
L-am răscolit cu rîvnă și-adînc l-am înțeles.

Îndepărtat de brazdă și totuși cit de aproape!
Cu bunii mei deprînși să are și să sape,
Tot primenind țărîna cu singele, cu fierul

Fecundul meu pămînt, pămînt din martie, tînăr!
Îți mai aduc cucernic soarele pe umăr,
Încrederea în tine mi-e taina și-adevărul.

Al. Jebeleanu

■ Viața spiirtuală a satului românesc contemporan se desfășoară astăzi în cadrul generos al Festivalului Național „Cîntarea României”. Centrele de activitate cultural-artistică și de creație tehnică din fiecare așezare sîtească au un cadru edilitar nou (în imagini, cele din comunele Goicea — județul Dolj și Sf. Gheorghe — județul Ialomița), care valorifică potențialul creator al maselor de oameni ai muncii de la sate.

Recitind un mai vechi roman despre viața satului

IN deceniul șaseo (mai exact, din ultimii ani ai deceniului cinci și până în primii ani ai deceniului șapte) se scriu la noi foarte multe romane despre viața satului. Explicația constă în existența unei solide tradiții, dar și în dorința scriitorilor de a fi în pas cu evenimentele: reforma agrară, cooperativizarea agriculturii, împlinirea a cincizeci de ani de la răscoalele țărănești din 1907. În această perioadă apar *Păuna Mică* (1948) și *Mitrea Cocor* (1949) de Mihail Sadoveanu, *Descult* (1948) de Zaharia Stancu, *Puntea din vale* (1948) de Al. Raicu, *Zorii robilor* (1950) de V. Em. Galan, *Griul înfrățit* (1950) de Ion Istrati, *Orbecanii* (1950) de Ion Popescu-Pufuri, *Oameni sub patrafir* (1950) de Tiberiu Vornic, *Temelia* (1951) de Eusebiu Camilăr, *Nepoții lui Horia* (1951) de Petru Vintilă, *Trandafir de la Moldova* (1952) de Ion Istrati, *Piine albă* (1952) de Dumitru Mircea, *Intimplări din pragul vechiului* (1953) de Tiberiu Vornic, *Bărgan* (I, 1954, II, 1959) de V. Em. Galan, *Floarea vieții* (1954) de Aurel Mihale, *Pe marginea Dunării* (1955), *Furtuna stărneste valurile*, (1957); *Drum deschis*, (1960) de Șerban Nedelcu, *Moromeții* (1957) de Marin Preda, *Piine și sare* (roman în versuri, 1957) de Ion Gheorghe, *O vară la Sipotul Fintinilor* (1957) de Sanda Movilă, *Cuscii*, I (1958) de Alecu Ivan Ghilia, *Setea* (1958) de Titus Popovici, *Zilele săptămânii* (1959) de Dumitru Radu Popescu, *Primăvara pe Tîrnave* (I, 1960, II, 1963) de Lucia Demetrius și numeroase altele. De la prima vedere ne dăm seama că mari inegalități valorice cuprind această listă. De la o capodoperă a literaturii române, ca *Moromeții*, și până la o „trilogie” scrisă școlărește ca aceea inaugurată de romanul *Pe marginea Dunării* — toate nivelurile artistice sînt reprezentate. Timpul — și critica literară — au efectuat trierea necesară. Mai există însă ceva neclarificat și anume valoarea scrierilor pe această temă ale lui V. Em. Galan, scriitor foarte talentat, insuficient exprimat în *Zorii robilor*, dar reușind în *Bărgan*, cel puțin în unele părți ale romanului, să creeze o literatură de bună calitate.

CARACTERISTICA principală a talentului lui V. Em. Galan constă în reprezentarea realității cu o linie sigură, dar — paradoxal — și cu un început de distorsiune, datorat unei frenezii artistice greu de reprimat. Ca un desen în cernelă căzut în apă, chipurile oamenilor, peisajele, scenele de masă se dilată burlesc sau tenebros. Un preaplin al inspirației, o tendință de a exagera dintr-un fel de beție a imaginației plastice se manifestă împotriva rigorii programatice și contrastul este plin de efect. Iată, ca exemplu, portretul unui șef de cadre, Parasciv Miță, pe care Anton Filip îl găsește într-un birou manipulînd un crap primit în dar:

„Parasciv Miță stătea pe un scaun, la birou: virșnic, față nerasă, buhănită, de om fost cîndva mult mai gras. Ochelari mici de țirovnic, cu hulubele innădite-n sîrmă, sfori și bucăți de tablă galvanizată. Purta cămașă kaki, cu gulerul cenușiu, ud de nădușeală și adunat sub bărbie ca o funie. Minocile, sufocate. Tocmai avea de lucru cu un crap viu, monstruos de gras, greu probabil de 4—5 kilograme.

Zimbi blind, deloc incurcat, și cum cu amîndouă minile abia izbutea să cuprindă pește, să-l stăpînească frîntările, își întîmpină oaspetele — întinzîndu-l peste birou un cot scortos.

— Filip? Ei, bată-te! Știu, știu, director la Lespezi... Gîndeam că nu mai vii... Da' di ci nu șazi mata oleacă?... Ari teră, ci zici? În țîrg nu găsești așa dihanie, măcar să tragi cu chistolul!”

Dar nu numai portretele, ci și peisajele par pictate de cineva cuprins de o veselie secretă:

„Sediul central al fermei era alcătuit din două clădiri de bază: întia — un hambar încăpător, înălțat pe stîlpi de platră; a doua, casa directorului — îngrijită, cochetă, cu grădină de flori în față, despărțită de restul gospodăriei printr-un gard verde, scund, de ostețe. Incolo, cîteva cocioabe dărăpănate, zvîrlite ca din țăpoi pe un țăpșan neîngrădit, un adăpost de stuf în care rugineau trei semănători — și altceva nimic. Într-un loc unde nu

demult cineva cosise buruienile, două tractoare, rușinate parcă de atîta sărăcie și delăsare, zăceau alături sub o prelată unsuroasă, mai mult găuri decît pinză, cirpîta totuși migălos cu șomoioage de paie. Nicăieri, nici un om”.

Multe pagini sînt scrise în acea stare de spirit în care se află un îndrăgostit, tentat să meargă pe stradă nu în linie dreaptă, ci în serpentine ale voioșiei. Fără să-și economisească efortul, autorul uzează de un surplus de vervă artistică dintr-un elan interior, indiferent dacă structura narativă pretinde sau nu în momentul respectiv o bogăție de mijloace.

În acest stil generos este scris întreg romanul *Bărgan*, din care au fost extrase — dacă mai este nevoie să precizăm — citatele de mai sus. Faptul este surprinzător, deoarece romanul are o temă gravă, „redînd”, cum se spunea în limbajul critic al epocii, o secvență din „procesul de transformare socialistă a agriculturii”. Drept urmare, se transfigurează nu numai un episod sau altul, ci construcția epică în ansamblul ei. Efortul lui Anton Filip, personajul principal, de redresare a activității fermei agricole de stat din Lespezi capătă un sens mai înalt. Ceea ce merita să fie consemnat doar într-un proces verbal tinde să devină subiect de legendă.

Este revelatoare o comparație între ce se relatează în roman și ce se sugerează între acțiunea administrativ-politică și haloul de semnificații mitice din jurul ei.

SA recapitulăm, întîi, faptele propriu-zise. Anton Filip, un muncitor metalurgist din Craiova, cu experiență în munca de partid, se prezintă la centrala A.F.S.M. (fosta Camera Agricolă) din București, la 15 septembrie 1948 și află că fusese numit director al fermei de stat Lespezi — Ialomîța încă de la 17 iunie. Șeful centralei, care îl convocase, Duma, nu se află în țară, astfel încît Filip primește instrucțiuni de la un locțiitor al lui Duma, Cristescu. Instrucțiunile sînt ezive. Filip nu reușește să afle nici de ce l-a sosit atît de tîrziu hîrtia de convocare la centrală. Avînd simțul datoriei, se conformează sarcinilor primite, dar se simte și copleșit de răspundere deoarece — deși provine de la țară — nu se pricepe la agricultură. Pe soția sa, Cristina, de profesie textilistă și pe băatul lor, Mircea, un copil de moldoveni, adoptat în timpul secetei, îl lasă acasă și pleacă singur la Lespezi. În drum trece și pe la A.F.S.M. Călărăși, de care aparține ferma din Lespezi, și îi cunoaște fugitiv pe Mihai Zamfirescu, șeful instituției, un om mereu grăbit, agasat de problemele de serviciu, și pe Parasciv Miță, șeful cadrelor, birocrat și afacerist. Dezamăgit, Filip își continuă drumul și ajunge la fermă, situată între Dunăre și brațul Borcea, în plină luncă. Situația pe care o găsește nu este deloc încurajatoare. Cel care condusese pînă atunci unitatea, Calistrat Răghină, menține în mod intenționat dezordinea în toate evidentele astfel încît să nu se observe că nu cultivă nimic pe terenurile fermei și că produsele pe care le livrează statului sînt, de fapt, cumpărate de la particulari la prețuri mici, din alocațiile primite din partea centralei. O parte din bani îi rămîn lui în mod fraudulos, așa cum îi rămîn și cei cu care pretinde că plătește o armată de oameni pentru muncile agricole. În aceste afaceri Răghină este secondat de Horațiu Tit, un căpitan în rezervă, și de un tînar franțuzit, Guy Vasilescu. Clanul de escroci se bucură de protecția unor reprezentanți ai primăriei din Lespezi și ai preturii din Paroșani, unde se află sediul plasei. Organizația de partid din comună este aproape inexistentă, iar președintele Frontului Plugarilor, Erhan, îl sprijină tacit pe opoziția de orice fel al regimului, influențat și de faptul că are un frate, Tiberiu, considerat mort, dar, în realitate, organizator de acte de diversivsiune în țară. Instalîndu-se director și lansîndu-se într-o campanie de punere pe baze noi, sănătoase a activității fermei, Filip își face o echipă din trei membri de partid din unitate, pe care i-a identificat imediat ca oameni de nădejde: mecanicul Mihail

Prodan, vizitiul Mițu Cirstei și tînarul Bucurașu Pavel, trimis de la județ. De asemenea, noul director al fermei și-i asociază pe Ilie Olteanu, proaspăt absolvent al Academiei Comerciale, un tînar lipsit de îndrăzneală, dar cinstit și, mai tîrziu, pe inginerul Matei Constantin, un specialist de mare valoare și un om de caracter, învățat însă — de pe vremea cînd servea moșierilor — să fie excesiv de autoritar cu lucrătorii din subordine. Energic și inflexibil, în fața unei echiipe pe care și-o completează mereu, Filip duce o luptă necrutătoare cu întreaga rețea de birocrați și răufăcători. El recuperează mașinile agricole și celelalte mijloace materiale repartizate fermei atunci cînd acestea sînt trimise în altă parte, printr-o manevră a adversarilor săi, organizează o școală de tractoriști pentru a-i pregăti pe tinerii din sat, face demersurile necesare și obține înlăturarea din funcții a primarului și a șefului de post din comună. Treptat, activitatea în fermă ia avînt. Filip este atît de absorbit de munca lui, încît, atunci cînd îl vizitează Cristina, o neglijează și ea înțelege greșit că trebuie să-l părăsească, dar în scurt timp soții trec peste această neînțelegere și familia se reface.

Acesta este subiectul primului volum al romanului. Facem deocamdată abstracție de volumul doi și recitim volumul întîi dintr-un punct de vedere literar. Privită ca literatură, relatarea întregii istorii a redresării fermei își dezvăluie un suflu eroic, de sociogonie. Anton Filip ne apare ca un erou civilizator, care descinde într-o lume haotică, fără să dispună de cîntește ce mijloace pentru a face ordine. Vine singur, cu mîinile goale, asemenea unui personaj din filmele despre „vestul sălbatic” hotărît să nu folosească niciodată pistolul. Toate îi sînt împotriva, încă de la plecare. Există, s-ar spune, un complot contra lui, chiar dacă nu toți complotiștii acționează deliberat, chiar dacă unii dintre ei îi zădărnesc eforturile numai pentru că apară instinctiv starea de inerție și dezordine. Senzația aceasta că forțe malefice obscure l se opun lui Filip ne este creată încă din primele rînduri ale romanului, atunci cînd viitorul director de fermă se află în anticamera șefului centralei, oprit din drumul lui de o secretară cu ifose:

„Oare-o să mai aștept mult?”

Nimic. Nici un răspuns.

O clipă doar, virful bont al rujiului încremeni pe buze; apoi, grăbit parcă să recîștige timpul pierdut, lunecă mai departe.

„O fi surdă!” gîndi Filip; luînd din servietă o revistă, se culbări de nădejde pe canapea.

Cînd îl simți cufundat în lectură, secretara trase lute cu ochiul”.

În continuare, călătorînd spre Lespezi, Filip are aceeași impresie că intră într-o zonă aflată în afara legii și dominată de un fel de mafie a inactivității și corupției a degradării și promiscuității. Primește la tot pasul „mesaje” de amenințare, ușor de descifrat, dar imposibil de folosit ca dovezi într-o instanță. Un asemenea mesaj este felul în care îl tratează Zamfirescu, discutînd cu el din mașină. Sau indecența cu care își etalează Miță indeletnicirile de dizgrațios om casnic în timpul programului de muncă. Sau obediința veninoasă a lui Răghină. Intrusului i se dă mereu de înțeles că ar fi bine să facă imediat cale întoarsă. Se desfășoară, în tăcere, cu zimbetul pe buze, un adevărat război al nervilor. Dar Filip — exact ca un erou dintr-un roman de aventuri — nu cedează. Se bazează, parcă, pe ceva. În deceniul șase, acest ceva era conștiința faptului că undeva, la centru, există forțele pozitive necesare care să întorvînă, după principiul *deus ex machina*, atunci cînd partida ar fi aproape complet pierdută. Însă citînd romanul azi, siguranța protagonisului ni se înfățișează ca un dat al său, ca o menire de a face bine pe lume.

Filip este un luptător complex, care știe să muncească, să se impună într-o controversă, să cîștige aliați, să asculte pe alții cu mai multă experiență, să rabde de foame și sete, să riște, să aștepte. Neîntînd familiarizat cu problemele agricole

turii, începe să învețe de unul singur. Și mai face ceva: inventariază cu spirit organizatoric cele aproximativ 10 000 de hectare ale fermei, cu tot ce se află pe ele. Dacă în lupta sa cu forțele răului seamănă cu un erou de western, în această acțiune de inventariere procedează ca Robinson Crusoe. Ne aducem aminte că în momentul cînd își dă seama că va rămîne mult timp pe insula pustie, Robinson Crusoe o explorează sistematic ca să afle ce suprafață are, ce se poate vîna și cuprinsul ei, unde se află sursele de apă dulce etc. În mod similar, Filip cercetează pămînturile, apele, stufărișul și își notează totul într-un carnet. Cînd noul director de fermă primește primul transport de unelte și semînte, cititorii simt o satisfacție ca în clipa în care Robinson Crusoe recuperează de pe epava corabiei salclocane, clești și boabe de griu. Și într-un caz, și în celălalt, este vorba de o acțiune de întemeiere, care înseamnă luare în evidență, sistematizare, valorificare, plecînd de la conștiința faptului că trebuie folosit cu ingeniozitate ceea ce există în condițiile în care nimic nu vine din cer.

TOATĂ această semantică metatextuală este generată tocmai de exuberanța cu care este scris romanul. Scriitorul spune nu numai ceea ce spune, ci mult mai mult decît ceea ce spune și, în cele din urmă, altceva decît ceea ce spune. Ca flacăra care se desprinde parcă din cînd în cînd de forța sensului se îndepărtează uneori de subiectul romanului. În mod paradoxal, voioșii scriitorului, plăcerea lui de a da culoare și uneori chiar unor diferitelor episoade, asigură în cele din urmă o anvergură eroică aventurii lui Anton Filip.

Și tot în mod paradoxal, în volumul doi al romanului *Bărgan*, deși scena pe care se desfășoară acțiunea se extinde, sensul devine mai restrîns. Romanierul este acum mai judicios în aprecieri, mai „mătur”, analizînd mecanismele sociale mai complexe decît cele existente în Lespezi și aducînd în prim-plan personaje cu viață sufletească originală și contradicții, ca Erhan sau inginerul Matei, supărătoare prin caracterul lor dilematic unității lui Filip. Și totuși, sau poate tocmai de aceea, romanul nu se mai încorjoară de o lumină de legendă. V. Em. Galan și-a pierdut ingenuitatea, cam la felul în care și-a pierdut-o Marin Preda cînd a scris volumul doi din *Moromeții*. În epocă nu s-a înțeles această diferență. Ov. S. Crohmălniceanu, de exemplu, recunoscînd valoarea primului volum, deplîngea faptul că în cuprinsul lui nu este vizibilă decît o parte din realitate: „Acțiunea primului volum nu lasă să se înțrevadă încă foarte clar cît de întinsă este pinza de păianjen a dușmanului. Unele episoade sugerează însă că firele ei sînt curcă pînă la centrala A.F.S.M.-ului din București și pînă la comitetul de plasă a partidului, unde taie și spînzură un cretar cu apucături de vagmistru, foaivicean, obișnuit să intimideze oamenii să le vire pumnul în gură”. În volumul doi se vede, într-adevăr, „foarte clar cît de întinsă este pinza de păianjen a dușmanului” și se distîng perfect și forțele binelui care mătură pînă la urmă această pinză, însă amploarea acțiunii ca atare nu înseamnă totul.

V. Em. Galan încearcă și în volumul doi să folosească inventivitatea artistică înnăscută, însă un anumit sentiment de responsabilități, poate nu atît față de eficiența propagandistică a scrisului, cît față de notorietatea la care ajunsese volumul întîi, îl inhibă și îl face să fie calculat, să caute efectul și tocmai de aceea să nu găsească. Iată un exemplu. Pentru a prefigura, cu subtilitate, destinul oportunistului Erhan, romanierul descrie o codă bătură care se întoarce mereu după curbate vîntul:

„Îndrumată de necazurile ei, pasărea își înfășe gheruțele printre grunjiul sloiului și, cînd vîntul încerca s-o plesnească, smăture, nu se mai lăsa: cu o piruetă în deminatică, se tupila lipca, una cu gheruța, lăsînd urgia răbufnirilor să i se prece de-a lungul trupului ascuțit ca o săgeată. Neclintită, abia încăpîndu-și pene de bucuria victoriei, înfuleca bob după bob”.

Era suficient ca scriitorul să precizeze — cum și face — că Erhan „încremenis privind” pasărea, de parcă și-ar fi dat seama că i se transmite ceva, misterios, despre propria lui soartă. Dar nu, el simte dator să-i atribuie personajului un monolog interior lipsit de echivoc, c morala unei fabule:

„Așa, codato! Așa, neroado!” se pomeni Erhan arobînd-o. «Așa, așa!» mor mîla printre dinți. «Tînt-te zdravăn! Dă-te după vînt! Orăntanie!... Ei, vezi?!”

Asemenea „traduceri” îi taie cititorului elanul de a colabora, fiind o dovadă că scriitorul îl pune la îndoială perspicacitatea. Și, cu toate că volumul doi din *Bărgan* este în general bine scris și are valoarea lui, indiscutabilă, el nu creează în timpul lecturii acea „vrajă” care o crea volumul întîi, compus dintr-o creație dezinvolută și cu un fel de veselie fără motiv, contaminantă.

Alex. Ștefănescu

Centrul de activitate cultural-artistică și de creație tehnică „Cîntarea României” din comuna Măldărești, județul Vilcea.

Legea morală

Fotografie de Vasile Blendea

INTERBĂRILE care-l frământă pe scriitor, chinuitoare și dramatice în *Delirul* și *Cel mai iubit dintre pământeni*, ies din matca trasată de *Moromeții* și *Imposibila întoarcere* pentru că înseamnă mereu mai mult decât a gândi și a regăsi condiția umană din perspectiva apartenenței ei la o mentalitate țărănească milenară, smulșă din țigini și aruncată în vertijul unor hibridări și transformări neașteptate. Și totuși, în *procesul de reorientare* pe care și l-a asumat Marin Preda, scriind *Moromeții* și mai târziu *Imposibila întoarcere*, se limpezesc căutările acestui drum, adus mai întâi în lumină prin romanul rural, un roman în care viziunea despre țărani depășește perspectiva concentrată. În *Moromeții* s-a petrecut o adevărată răsucire a temei și lumii rurale, de vreme ce țărânul gândește și este gândit prin raportare la ființa și ne-ființa unei clase dar și a celorlalte clase și grupuri sociale, trăind pe seama lui un echilibru nu doar economic sau ecologic, ci cosmic și antropologic, esențial în ordinea umanului și a unei *integr(ali)tăți* a naturii umane în general.

În cadrul relațiilor constante sau în derivă dintre om-pământ-familie-viață-iubire și moarte, satul este un loc iradiant. El este lumea și un *omphalos* al lumii. Or, tocmai aici s-a petrecut o ireversibilă schimbare de accent și de destin.

Problema *Moromeților*, a *Imposibilei întoarceri* și a prozatorului nu e doar aceea de a fi sau a nu fi țărân, de a rămâne sau a nu mai rămâne legat de pământ și de o mentalitate patriarhală.

E vorba nu doar de o clasă socială, ci de sentimentul rădăcinilor, de nevoia de a te simți undeva acasă, nu doar la adăpostul unor pereți, ci într-o locuință a minții și a sufletului, între zidurile întregi ale propriei ființe și conștiințe. Locul și timpul sunt neindurătoare cu omul înainte de toate. El este primul triv de tăvălugul schimbării după ce l s-au inoculat valorile stăruinței și statorniciei.

În acest ceas de răscruce, Ilie Moromete nu cunoaște isteria dubitativului, încercarea într-un clarobscur de firidă a lui a fi sau a nu fi. El trăiește în răspăr, exorcizând prin vorbire și printr-o încăpăținare locvace tot ceea ce realitatea și luciditatea au pus sub semnul unei imposibile întoarceri. *Moromeții* aduc în prim plan satul, un loc privilegiat al ființei. De aici, din apropierea lui de o concretă acaparatoare, înțelegi ireversibilă îndepărtare, distanța care se sapă tot mai adânc între oameni și spații securizante. Aici nu devine doar un nostalgic acolo al memoriei, ci un pericol oriunde. Ceea ce ținea încă pînă mai ieri de un tărâm al trăirii nemijlocite, zbătându-ți-se încă în suflet, se vede proiectat într-un loc al amintirii, când nu devine un nicăieri al derivatei și asimboliei. În acest moment care suspendă semnificațiile, creînd o breșă ori chiar o eclipsă a lor, numai contemplația neistovită restituie omului o identitate conștientă de sine. Printr-un roman rural Marin Preda a impus una din cele mai angajante idei privitoare la condiția umană. Darul de a gândi este singura proprietate autentică, individuală și individualizatoare a omului. Ilie Moromete, un țărân, ne reamintește că omul nu trebuie să-și părăsească destinul său de trestie gânditoare. Tema omului gândind, tema iubirii gândind și a gândirii care iubește adevărul cu adevărat, avînd patima deliberărilor și a mersului drept în lume, reliefează în opera lui Marin Preda o obsesie morală și existențială, un sentiment acut de autentic și de urgență.

Zbateră și interogația impun, prin valori spirituale și morale, o altă formă de înrădăcinare în lume, acolo unde faptele dorm sau își proclamă reclusiunea în apatie. „O aventură a conștiinței...”

PENTRU Marin Preda gîndirea este o putere inviolabilă și o avuție de neconfiscat. Aceasta pare să fie calea sa, descoperită încă din vremea cînd a scris *Salcîmul*. Verticalitatea omului, păstrată prin conștiință și gîndire, îl așează în aceeași paradigmă pe Ilie Moromete și pe Victor Petrini. Asta ne ajută să înțelegem

că lupta pe care a dus-o Marin Preda pentru a cuceri persoana I a fost mai mult decît o bătălie a stilului și un pariu al aspirației, o sforțare pentru a învinge orice formă de impersonalizare și dezimplicare a conștiinței. În paradigma lui Ilie Moromete a intrat și vocea autorului, eliberată total în *Viața ca o pradă* și *Imposibila întoarcere*. În *Convorbiri...* ea atinge forța rechizitoriului. Secțiunea a șasea e un adevărat *Acuz* al scriitorului român, dezvoltat epic în romanul *Delirul*. Dar și în *Cel mai iubit dintre pământeni* accentul cade pe îndoiala sau increderea față de om.

„Totul e ca gîndirea noastră să nu slăbească deloc și să nu ocolească nimic...” Sub zodia reflexivității exacerbate și a iubirii, sub această singură formă de absolut pe care scriitorul o recunoaște — gîndirea pentru om, Marin Preda își scrie opera cu credința nedezmintită că între atîtea autorități și jocuri ale puterii îmbrățișate de epic, există o cale regală a prozei, cea ascultînd de preeminența gîndirii și îmbrățișînd și astfel condiția umană. Omul se salvează judecînd, meditînd. El este și rîmîne el cîtă vreme conștient, imaginează, isco-dește, prevede, descoperă și zămislește sensurile lumii. Nici o faptă a sa nu poate înlocui faptele gîndului. Gîndirea și aventura conștiinței, ca un index, ca un ireproșabil deget arătător îndreptat spre sine și spre lume, e marea dar al personajelor lui Marin Preda, darul dăruirii de sens, chiar și atunci cînd a avea și a putea nu mai înseamnă decît a te întreba și a-ți răspunde. E un dar obsesiv, neconștient și ludic, o stăruitoare neocolare și confruntare cu orice formă de limită. Și Ilie Moromete, și Victor Petrini, și Niculae, și Călin Surupăceanu, și Simina, indiferent de spațiul în care se mișcă, sint exponenți ai acestei forme de putere a omului, răspunzînd tuturor formelor de putere, printr-o mobilitate care singură mai e în stare să țină piept nerăbdării ce atîta lumea din afară. Cînd timpul nu mai are răbdare, gîndirea e cea care are răbdare cu omul și ordinea lui lăuntrică, devine puterea lui, ceasul și locuința lui, garanția unor rădăcini în plină dezrădăcinare, coloana vertebrală a unei armonii asediată de toate entropiile. Această gîndire robustă, polemică, verticală, ireverențioasă, energică, inocentă și impetuoașă este, la Marin Preda, expresia unei conștiințe patetice. În plină derivă a sensurilor și demonie a declarativului, fără acoperire în realitate, gîndirea poate să devină sens și realitate. Ea îndreptătește conștiința senină în cea mai tulburătoare și tragică dintre existențe.

E o gîndire patetică, agilă, perspicace, plină de schepsis, care ia în piept relativitatea și, mai mult, asaltul nimic-niciei. Iscoditoare, vie, adesea abisală, ea își refuză orice șansă a abstragerii. Celebra replică a scriitorului „Pe ce te bazezi?” anulează orice geometrisim al meditației. Adevărul pentru care se mobilizează Niculae în *Marele singuratic*, Călin Surupăceanu în *Intrusul*, Petrini în *Cel mai iubit dintre pământeni* este el însuși patetic și nemijlocit. El se hrănește din intensitatea unor experiențe și nu consimte să se orienteze după un rețetar prestabilit. Nici Ilie Moromete, nici Victor Petrini nu pot fi socotiți, decît printr-o eroare conjuncturală, drept ex-comunicații lumii în care se mișcă de fapt ca niște exponenți. Dezorientarea lor și tendința de a-i împinge spre o zonă periferică, de excepție sau de erezie pun între paranteze exact valorile centrale ale gîndirii realității și conștiinței de sine. Marin Preda nu-și alege ca personaje oameni indiferenți, fanteze ale adaptabilității acefale.

ATENȚIA e una din marile calități ale prozatorului, observă Florin Mugur. Ea se transmite și personajelor sale. Cum pot fi socotiți atunci drept fii risipitori, în lumea lor, Moromete sau Petrini, cîtă vreme sint niște oameni cu o atenție hipertrofiată. Ei înregistrează răul și binele într-o evoluție accidentată, fără acel minim confort pe care ți-l asigură percepția canonizată sau alegerea posturii de martor apatic. Calitatea lor de martori nu e în mai mică măsură și una

de martiri. Angajîndu-se în aventura conștiinței, atenția își asumă riscul vulnerabilității și devine suspectă, o continuă deliberare etică și axiologică într-o lume ce se consideră ab initio ireproșabilă. În plin declarativism, dilematicul e de regulă călcîiul lui Ahile, singurul unde se poate insinua disoluția sau moartea.

Atenția nu este numai o manifestare a spiritului critic. Ea definește și firile capabile de identificare, de genozitate și responsabilitate. Or, proza lui Marin Preda e interesată fundamental de perceperea celorlalți și nu de înregistrarea propriilor performanțe. Elementul autobiografic, cu o pondere esențială chiar și în romanele scrise ca fugă de autobiografie, nu cade în cursa narcisismului epic și nu suferă de demonia autoreferențialului. Călătorînd în Asia, scriitorul vrea să vadă un sat și-și bombardează gazele reticente cu această dorință. *Moromeții II* e o carte născută în urma acelei șederi de o lună la Căldărești, alt sat decît Silistea copilăriei. Nu e vorba aici doar de documentare ci de prospețimea și puterea percepției canalizată pe altceva. Marin Preda prețuiește seducția alterității și trăiește o autentică nelimitare a atenției. Și așa se explică creativitatea efectivă a paginilor sale ferite de stereotipie și de răceala adevărului inflexibil. Lumea țărănească revine în fiecare roman dar nu ca o pictură de gen. Ea este mereu irepetabilă, în ciuda unei aparente închideri a sensurilor. Marin Preda ne oferă o lecție la relieful epic și moral, folosînd, paradoxal, instrumentele întinderii, ale acelei orizontale infinite care este cîmpia. Chiar aventura conștiinței, pentru a fi adevărată trebuie să-și pună în lumină evoluția într-un spațiu deschis care nu-i oferă scuza reperelor greșite și refugiu în învinuirea obstacolului exterior. Poiana lui Iocan e o întindere, o suprafață, în care oamenii se manifestă printr-o liberă evoluție. Ei sint reperele și relieful într-un univers căruia numai omul îi dă personanță. Aventura conștiinței umple infinite peisaje lăuntrice. Tocmai de aceea lumea văzută din perspectiva condiției umane nu se mai poate reduce la peisaj. Există la Marin Preda chiar o idiosincrazie provocată de euforia în fața naturii, un refuz al reveriei asaltate de decor. Natura există pentru scriitor exact în măsura în care există natură umană. Ea provoacă, precum mult invocata poiană a fierăriei lui Iocan, tot firea oamenilor evoluînd în mijlocul firii. Am înțeles mai bine atitudinea lui Marin Preda față de natură și față de spațiul rural, într-o după-amiază cînd eram „la țară”, cu cîțiva prieteni, și ne așezasem într-un lan de lucernă, în liniștea unei zile ce-și încuviința apusul. În tot răstimpul acelei „cufundări în peisaj” i s-a povestit scriitorului despre un mare general român al cărui nume avea să-l pomenească în *Cel mai iubit dintre pământeni*, nu în timpul ci ca o formă de a restitui un destin care-l impresionase: „Era acolo generalul Macici, militar celebru...” O singură frază suspendată în economia unui roman. Un gest recuperator pe care arta îl face demult înaintea tratatelor de istorie. Poate că acea discuție să fi dus la scrierea frazei. „Eram, deci, în coasta unei lumi cu multe însemne rurale. În tot acest răstimp pe scriitor nu l-a interesat decît un om care-și avea înscris numele pe afișul Victoriei. Fusese comandantul unor campanii militare de mare anvergură. Fusese eliminat de pe scena istoriei printr-un proces nedrept unde se apăsase singur, rămas singur în fața unor mize politice interstatale. Mina scriitorului ținuse să-i scrie numele... Era ceva aspru în ceasul acela invadat de o vegetație orgolioasă. Și această asprime ne proteja, prin vocea lui Marin Preda, de riscul și anemia binelui conștient de sine, de acel exces al frumuseții care nu se mai consumă ca o flacără mistuitoare a conștiinței. Obsedat de destinul omenesc, într-o vreme cînd proza începea să se lase ispitită de izgonirea personajului, Marin Preda înțelegea să contonească într-o realitate tulburătoare culorile naturii și culorile naturii umane, definindu-le poa-

te, asemeni lui Goethe, ca „fapte și suferințe ale luminii”. Căci la fel cum lumina înfăptuiește și suferă pentru a naște culoarea, tot astfel aventura conștiinței și a gîndirii umane este lumina din om ce făptuiește și suferă.

Cînd a apărut *Marele singuratic* s-a vorbit de „conștiința senină” a prozatorului. În armonia ei există însă mereu o gravă asumare și un tragism nedismulțat. Căci fiecare spectacol sapiențial e la Marin Preda un dialog agonic, o luptă. Paginile din *Imposibila întoarcere* despre țărani, sat și oras, și univers sint mai mult decît o „înțelepciune bogat vorbitoare”, o elocință lucidă, sfișiată, contrariată, pledînd pentru lumea rurală, fără gestulația unui muzeograf amator de rezervații în plină civilizație. Pentru Marin Preda satul reprezintă, în fond, un timp și spațiu care au avut răbdare cu omul, dăruindu-i prin angajarea întregii sale ființe o sănătate a întregului. *Moromeții* nu arborează în fața ochilor nostri o monadă, o oază în pustiu unei umanități indistincte. Satul la Marin Preda e o formă de viață verificată și o formă de gîndire verificată. Așa că nu poate fi pus între paranteze cu o grabă responsabilă de parcă ar fi devenit peste noapte un organism neviabil, parazitînd civilizațiile moderne.

CUM se onorează un destin?, ce rost are viața omului?, cit de imposibilă și vinovată este de-zertarea din adevăr și din omenesc? Sint întrebările pe care scriitorul le adresează deopotrivă lumii rurale sau urbane, tuturor personajelor sale și propriei biografii. Scriitorul e asaltat de esențial, trăind seducția povestirii și a comportamentismului epic. Puterea gîndirii înundă proza lui ca putere a semnificării. Prin semnificare, Ilie Moromete își îmbogățește propriul destin iar Victor Petrini și-l provoacă. Dac în fiecare om „o lume își face încercarea”, atunci mutația de accent din opera lui Marin Preda este aceea a responsabilizării omului, care nu poate fi redus la o panoplie de cazuri absolvite, așa cum se întîmplă în proza obsedantului decenii. Pentru autorul *Moromeților* timpul și spațiul sint prilejuri, ocazii mai rele sau mai bune în care omul începe să fie om și rîmîne om, cînd nu-și părăsește condiția, din lasitate și nimic-nicie. El rîmîne om, ținînd să răspundă cu autoritatea și inviolabilitatea lăuntrică altor autorități și imperative ce-și fac încercarea prin el, lăsîndu-l să cîștige ceea ce a ales să piardă și să piardă ceea ce a ales să cîștige. Această regalitate a omului și a conștiinței de sine e una din lecțiile perene ale prozatorului. Ilie Moromete e printre consătenii săi o minte și un destin înconronat. În poiana lui Iocan el ar putea să le spună sentențios lui Cocosilă și celorlalți: „Iată ce înseamnă pentru mine un rege, un om care nu dorește să fie altundeva decît acolo unde este”. Dacă ar fi citit această replică a lui Henric al V-lea cu siguranță că i-ar fi plăcut s-o repete adesea. Căci toată dorința și încăpăținarea lui de a nu fi altundeva decît acolo unde este nu înseamnă decît că Moromete e stăpînul propriei vieți. El și-a ales liber spațiul pentru care a fost ales. Prin Moromete înțelegem că alternativa sat-oras nu e marea obsesie a lui Marin Preda ci ideea asumării sau părăsirii propriei ființe și identități. Omul își proclamă măreția (maiestatea) prin această dorință de a se locui pe sine și așa își atinge conștiința senină. El nu e mai puțin convulsional, chinuit ori tragic. Dar se simte curat, el împreună cu el, și-și este lui însuși ireproșabil. Responsabilitatea este o investitură, o regalitate a sufletului. Legea morală nu mai atîrnă atunci povară, ci devine un mod de a te dărui celorlalți, fără să fugi de ei, fugind de tine și fără să-l culpabilizezi cînd ești primul vinovat. În sensul acesta opera lui Marin Preda e creația unei lucidități senine.

Recitesc cele scrise despre Marin Preda. Aproape totul mi se pare prea general. Cum să exprim o certitudine atît de simplă și de inefabilă că scriitorul ne-a lăsat nu numai cărți, ci și drumul către sensurile lumii. Vorbînd cu Florin Mugur despre stilurile epice, Marin Preda îi explică cit de chinuitor este să enunți în artă adevărul că broaștele țestoase merg cu încăpăținare numai în direcția unei ape. Poți să faci asta scriînd un maldăr de pagini de descripție, așa cum se întîmplă în *Fructele miniei* de Steinbeck. Sau poți pur și simplu s-o declarî într-o singură frază, cum ar face un clasic. Cum să exprimî deci valoarea unei creații, fără să-l sporești convenția, păstrîndu-i miracolul, hazul, puterea acaparatoare! Și totuși! Iată o operă care a înțeles și a vrut cu adevărat să meargă în direcția înaltării (și către sine) a condiției umane. Condiția umană care este și va rîmîne apa curgătoare a marilor prozatori, ce nu vor reuși niciodată, cîștigînd totul prin această pierdere, să se scalde de două ori în aceleași valuri, cum ne învață și filosoful.

Doina Uricariu

Centrul de activitate cultural-artistică și creație tehnică „Cintarea României” din comuna Suhaia, județul Teleorman

George ȚARNEA

Blazonul de țărână

Scutul

Pe rind am fost pământ cu viață
Pământ rîvnit, pământ arat,
Pământ de jar, pământ de gheață
Pământ ucis, pământ curat.

E starea noastră cea mai rară
Și cea mai plină de-nțeles
Să tot visăm o primăvară
După toamnătecul cules.

Ni se desprind zăpezi din tîmple,
Ne incolțesc semințe-n mîini —
Nimic nu poate să se-ntîmple
Fără măsura unei pîini.

Pămîntul ne-a-nnoptat prin vise
Făcîndu-se covor de flori
Cu toate cupele deschise
Către limanul altor zori.

Pămîntul e ființa sfîntă —
Zămislitoare de cuvînt —
Prin care și tăcerea cîntă,
Ca-n ramuri frunza fără vînt.

Au tot intrat în lume pluguri,
Au tot ieșit din lume crini,
Doar noi am însemnat cu
Pămîntul veșnicei lumini. ^{muguri}

Adevărul

Se-aude cite-un glas, pe-aproape
Plutînd sub cerul străveziu,
Cînd vine vremea să se-ngroape
Sămînța în pămîntul viu.

Simțim și cald, simțim și teamă,
Cînd ochii frunzelor mijesc,
De parcă am lua în seamă
Tot zodiacul strămoșesc.

Legenda griului statornic
Ne însoțește pînă-n zări
Ca o bătaie de ceasornic
Prin țara unui snop de țări.

Se-aude-n culme cite-un ^{bucium}
Purtînd veciile spre noi,
Cînd boabele plesnesc de ^{zbucium}
După căderea primei ploii.

Simțim, atunci, întregul caier,
Al vieților din temelii,
Cum trece deslușit prin aer
Cu zborul drept de ciocirlii.

Și ies țărani-n cîmp să are —
Dintr-un îndemn răscolitor —
Același adevăr pe care
L-au tot arat străbunii lor.

Averile

Avem și miei, avem și aur,
Avem și tainice dovezi,
Sub munți, păzite de-un balaur,
Pe care nu ajungi să-l vezi.

Avem albine lucrătoare,
Și guri de foc și guri de rai,
Avem și riuri curgătoare
Doar peste partea lor de grai.

Avem și Doină — să se știe —
Așa cum trebuie știut
Că nu ne-a fost nicicînd pustie
Grădina-n care am crescut.

Avem și răni mai vechi în limbă,
Avem și lacrimi pe obraz,
Dar nimeni firea nu ne-o ^{schimbă}
De-i bucurie sau necaz.

Avem de toate cite cele
Rostite după voia lor,
Avem și stei, avem și stele,
Avem și Imn și Tricolor.

Avem și deal, avem și vale,
Avem și suflet omenesc
Aflat mereu pe-aceeași cale —
Cit ține graiul românesc.

Mîndria

Păstori de oi și de cuvinte
În pînda ochilor de lup —
De la părinte la părinte —
Am veșnicit același trup.

Nu-s adevăruri fără vamă —
Un leagăn păstrător de grai
Și bocetul din mamă-n mamă
Și ruperea-n tre patru cai.

Păstori de timp și de eresuri
Dintr-o răspîntie de vieți
Doar pentru noi avea-nțelesuri
Sudoarea primilor poeți,

Care-au intrat de tot în pietre
Și-n iarba bună de păscut
Să-i fie dor acestei vetre
De versul încă nenăscut.

Aceasta-i singura mîndrie
Neîncercată cu securi.
Dar care crede-n poczie
Cu toată frunza din păduri

De-aceea ni-i lucrarea clară
Și gîndu-n gînd adăpostit
Și dorul nostru viu, de țară,
Mai are versuri de rost.

Încercările

Dă-au vrut și ne-au călcat moșia
Trufii războinice și mari —
Obîșnuți cu veșnicia —
Am fost ca pietrele de tari.

Și am răbdat să ni se pună
Fecioare și feciori în jug
Păstrînd blazoane de țărînă
Pe simple coarnele de plug.

S-au tot rotit ereți și ulii
Deasupra cloștilor cu pui,
Dar, de la ziua Albei Iulii,
Sînt duși pe apa nimănu.

De ni s-a vrut prin alte graiuri
Încununarea cu pămînt
Am tot găsit pe-aceste plaiuri
Și ape vii și legămînt.

Povestea vorbeii cită este
Și de-ascultat și de-nțeles
Nu-i doar cum pare-a fi
— poveste
Ci chiar blazon de griu cules

Și semănat mereu să crească
Peste-încercările cu ger
Din limba noastră românească,
Verb inspîcat, pînă la cer.

Cîmpurile

În patru cîmpuri e-mpărțită
Puterea bobului de griu
Din rădăcina înfrățită
Spre secerarea de la briu.

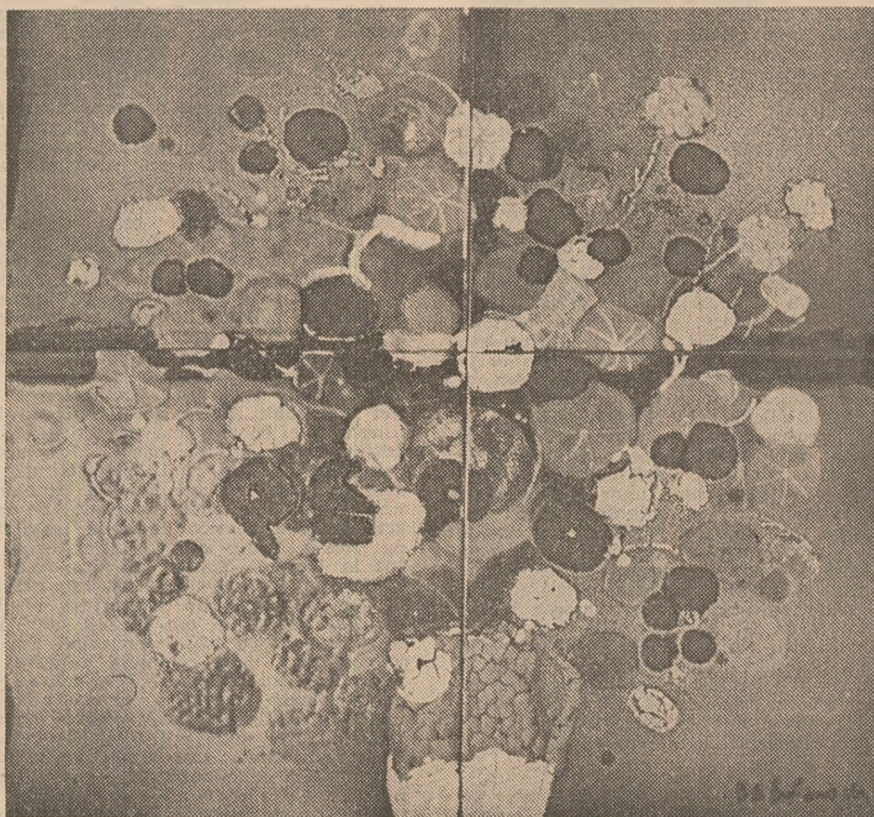
Se macină sub roți o parte
A bogăției sale vii
Să poată fi pe mai departe
Fierbinte seva din cîmpii.

Cînd frîgem hrănitorea piine
Cu palmele cînstitei munci
Sădim semințele de miine
Sub geana somnului de prunci.

E griul semn din partea noastră
Și peste patru cîmpuri pus
Luîndu-și dintr-o stea albastră
Lumina sa fără apus.

De-a fost și clopot să se tragă
Deasupra griului ucis,
Moșia ne-a rămas întreagă,
Prin iarba boabelor din vis.

Sub nici o coasă retezate
Doar ele martore ne sînt
La patru cîmpuri așezate
Pe scutul nostru de pămînt.

NICOLAE SUCIU : Fereastră
(Filiala U.A.P. — Baia Mare, Sala Dalles)

Semănătorii

Ei au ieșit în cer să are,
Dar cerului nici că-i păsa
Legîndu-se de fiecare
Pînă-l culca pe brazda sa

De se umplea cu stele coapte —
Ca un ogor destelenit —
Adîncul străjuț de noapte
Al trupului ademenit

Ei au ieșit în cer cu seceri
Și cerului îi răsăreau —
Pe urmele acestei treceri —
Cuvintele, ce nu erau.

De se umplea cu vorbă dulce
Ogorul frazei bătrînești
Pînă la cartea lui Neculce
Și-a eminenței Eminescu.

Apoi venea un fel de veste
Dinspre acei semănători
Cum că doar semnul țării este
Lăsat să nu se stingă-n zori.

De-aceea nici nu-i dăm uitării
Pe cei plecați de timpuriu
Să tragă peste roata zării,
Acestei țări, hotarul viu.

Merele

Din flori cu trupuri efemere
Precum doar primele țării
Creșteau în pomul vieți mere
Ca niște stele aburii.

De se-ncilcea lumina-n ramuri
Și merele cădeau de zor
Ca niște iepe fără hamuri
Prin roua ierbii de mohor.

Apoi făcîndu-li-se frică
Și frig la Dunărea de-argint
Se îmbrăcau în levănțică
Știînd că zodiile mint.

Dar cum n-aveau nici o scăpare
Din gîndul nunții-mpărătești
Luau vremelnică-ntrupare
Ca de fecioare pămîntești

Și rînd pe rînd suiau să vadă
Cu ochii primei lor uimiri
Ce fel de turme de zăpadă
Țineau prin munți lumești miri

De-atunci ni-s merele lăsate
Să doarmă peste iarnă-n fin
Și stele să purtăm în spate,
Cînd mamele ne string la sîn.

„Ghinda și stejarul” în geneza gândirii poetice

CĂ Eminescu prin cosmogonia lui a intenționat să dea un cadru de dimensiune absolută pentru o privire a relativului uman într-o „cugetare” ironică a existenței lui, este incontestabil trăsătura unei atitudini romantice, printr-o identificare a aparenței cu imaginea poetică. Adică o cunoaștere dirijată dinăuntru în afară, de la „ideea internă” spre expresia ei în limbajul gândirii filosofice, la hotarele poeziei cu filosofia, poetul percepiind lumea printr-o creație și o imaginație liberă, odată cu preschimbarea filosofiei transcendente kantiene a „lucrului în sine”, într-o cosmogonie poetică, totul fiind pentru omul gânditor în poezie ca „ziua dinții” a creației. Sau cum spune în interpretarea lui Novalis unul din discipolii de la Sais: „Om, gânditor, se întoarce din nou la funcția lui de început, a existenței sale, la contemplația creatoare, în punctul unde nașterea și cunoașterea se aflau în cea mai minunată reciprocitate, la acea clipă creatoare a adevăratei desfășurări când ființa se fecundează ea însăși”. De unde și considerarea poeziei ca un organ al Absolutului, cum spune același poet: „Universul e în noi” și „orice coborire în sine — orice privire spre interior — e totodată și o ascensiune — o înălțare — o privire spre adevărata realitate din afară”. Și care privire, ca act esențial în ceea ce a fost numit „orphismul romantic”, se va exprima simbolic sub forma unui dialog interior cu o ființă necunoscută, prin care, cum comentează A. Béguin această componentă a suflului romantic, „după ce s-a scaldat în izvoarele adinci ale suflului și s-a deprins cu naturile esențiale, se poate acum ridica la o ființă supremă, devenind conștiința suverană.”)

Aceasta este conștiința „Luceafărului” în poezia lui Eminescu, într-un dialog interior al lui Hyperion, al lui Hyper-Eon — „ființă dintru început”, cu ființă necunoscută a „omului vesnic”, într-o dedublare a lui cu Ziditorul lumii, descoperit în contemplația universului ca proprie natură a „geniului”, a gândului divin în om, care acționează în înălțarea lui spre „nemargini de gândire”. Ziditorul lumii este „Om, vesnic” într-o dedublare prin care glasul lăuntric al omului, ca în religiile orientale din care Socrate a imprumutat reprezentarea „geniului” ca un „demon”, era conceput ca „Buna Cugetare” sau „Primul născut” al Divinității, un fel de Logos etern care, ca și în filosofia unor gânditori de mai târziu, în romanticism, veghează asupra lumii și îl ajută pe om. Demiurgul este o voce a conștiinței, un fel de „glas ce îi izvorăște în auz” lui Hyperion, „decî ecoul vocii divine a Cuvintului, cu care există „dintru început”, într-o identificare cu Cosmosul în geneza lui: „Vedeă ca-n ziua cea dintîi / Cum izvorau lumine, // Căci unde ajunge nu-i hotar / Nici ochi spre a cunoaște / Și lumea-ncearcă în zadar / Din goluri a se naște”.

Sint imaginile din cosmogonia Imnurilor Creațiunii, în dialogul interior, în identificarea cu Logosul care „vorbeste” în Hyper-Eon, dezlegându-i lui Hyperion sensul nemuririi în cele trecătoare umane, prin redescoperirea Cosmosului însuși în adincul propriului său suflet: „Dar dacă unul e în tot / Și toate sînt în una / ... păduri sau neamuri, / Pe orice frunză de copac / Vezi un copac cu ramuri // Și orice menire e-n zadar / Natura alt fel leagă / În orice ghindă de stejar / E o pădure-ntreagă”.

Natura leagă printr-o creștere a pădurii întregi din ghinda de stejar, după o lege care nu este în puterea oamenilor trecători în timp: „Pentru că ei sînt trecători / Sunt toate trecătoare / Au nu sînt toate-nvelitori / Ființei ce nu moare?”.

Așezat în fata propriului său gînd, în dialogul cu Ziditorul lumii, din această înălțime a Universului, a Unului, contemplat în cugetarea lui Hyperion, „dezlegarea” lui de nemurire nu este posibilă, pentru că, spre deosebire de oamenii muritori, care trec în timp, el rămîne oriunde ar apune, rămîne Hyperion, asemenea Demiurgului însuși, care, Unicul fiind, nu-și poate nega propria putere: „Tu vrei un om să te socoti / Cu el să te asameni / Dar piară oamenii cu toți / S-ar naște iarăși oameni / ... / Însă Luceafăr tu rămîi / Ori unde te-ai și pune / Din chiar puterea mea dintîi / Sorbind înlepciune”.

Multe sensuri filosofice, contradictorii chiar, au fost enunțate în interpretarea atitudinii finale a „Luceafărului”, ca rezultat al convorbirii interioare a lui Hyperion cu Ziditorul lumii. După metoda deducerii filosofiei implicate în geneza gândirii poetice în ideile-imagini, cum sînt numite simbolurile poetice, avem în vedere într-o altă interpretare, mai întîi

sensul „originar” al imaginii, așa cum se alcătuiește ea din „ideea internă” în geneza ei ca imagine.

IMAGINEA „ghindei de stejar” ce cuprinde o „pădure-ntreagă” ne duce spre dialectica lui Hegel, dar în Natura care „leagă” printr-o creștere a pădurii întregi dintr-o ghindă de stejar, imaginea „pe orice frunză de copac vezi un copac cu ramuri” ne duce spre „fenomenul originar” al lui Goethe, care întrezărea în „foaia” plantei toate formele creșterii ei, ea fiind o formă fundamentală a metamorfozării, deci un „fenomen originar” sau „arhetipic”, ce nu se revelează intelectului ci intuiției, și el trebuie văzut cu ochiul interior, așa cum vedea Platon „ideile”. Și mai departe, în filosofia greacă a presocraticilor, filosofii ai naturii, physis denumea nu atît „starea” de natură, cît un anumit mod al ei de „a fi”, sau „ființarea” ei, în care constă „firea” ei — infinitiv substantival al verbului „a fi” — asemeni Logosului în aceeași interpretare filosofică. Deci într-o Natură în mișcare, în cugetarea lui Hyperion, „izvor de vreme”, în dialogul interior cu Demiurgul, din această înălțime a Universului, a Unului, contemplat ca „Ființă ce nu moare”. Înlepciunea dintîi, „Cuvîntul”, este conștiința „firii” proprii la care el ajunge. În sistemul poetic de imagini metafora „seminței”, a „ghindei” din care o „pădure întreagă” crește, exprimă „întregul” Naturii în cugetul poetului, primind astfel o funcțiune ontologică, incluzînd valoare de simbol, pentru definirea modului propriu al poetului de „a locui” lumea, cum spune Heidegger vorbind despre poezia lui Hölderlin.)

În mitologiile arhaice Arborele, cum spune M. Eliade, este formula iconografică a realității absolute, pentru că el, ca simbol al vieții intuite în „totalitate”, nu reproduce un anumit arbore din lumea concretă, ci exprimă, în abstract, res universală, ca în arta arhaică, în baza concepției după care nimic nu poate exista fără a fi întemeiat într-o realitate absolută, eternă. De aici derivă și semnificația ontologică a Arborelui, el reprezentînd o „axă” a lumii, raporturile dintre pămînt și cer, cu binele și răul împreună, în simbolismul ascensiunii și transcendentei condiției umane.)

Arborele sau copacul, în simbolismul folclorului arhaic, reprezenta unitatea, trunchiul de care sînt legate ramurile, crengi, frunze, dar, după comentariul simbolului în Dicționarul lui J. Chevalier și A. Gheerbrant, ceea ce își visează trunchiul în înfățișarea sa face din coroană imaginea sobră a discontinuului, astfel că arborele este totodată continuu și discontinuu, marea continuitate a întregului înglobază unitatea trunchiului său și discontinuitatea coroanei sale. Cu alte cuvinte, „centrul” și „marginea”, în relația părților cu întregul, cum ar fi spus Eminescu: „pe orice frunză de copac vezi un copac cu ramuri”.

Imaginea este curentă la poeții care meditează asupra trecătorului și eternului în simbolurile naturii și vegetației. Cu ea se ivesc și întrebările meditației lui Eminescu în finalul Panoramei deșertăciunilor: „Tu, ce în cîmpii de chaos semești stele — sfînt și mare. / Din rînelne gândirii-mi, o răsal clar ca un soare, / Rupe vîntul-le d-imagini ce te-ascund ca pe-un fantom, / Tu, ce scrii mai dinainte a istoriei gândire, / Ce îți boltile țării să nu cadă-n risipire, / Cine ești?... Să pot pricepe și icoana ta... pe om? / Cine-a pus aste semințe, ce-arunc ramure de raze, / Într-a chaosului cîmpuri, printre veacuri numeroase, / Ramuri ce purced cu toate dintr-o inimă de om?” Așadar, întrebarea poetului privește Ființa ce a scris mai dinainte „a istoriei gândire”, dar o istorie care inscrie pe om în Ființa universului, ce ține bolțile țării să nu cadă-n risipire. Ceea ce înseamnă că prin relația „cugetare” — „istorie”, cugetarea omului răsfrînge în el Cugetarea universului, după cum copacul întreg este cuprins în sămința lui: „Tu cuprinzi întregul spațiu cu a lui nemărginire / Și icoana-ți n-o inventă omul mic și-n margini strîns, / Jucăria scripitoare de gîndiri și de sentințe, / Încurcatele sofisme nu explic-a ta ființă / Și asupra cugetării-ți pe mulți moartea i-a surprins”.

Un „gînd” puternic al omului, dar nimic decît un gînd, este explicația Ființei la limita „întregului” existenței ei, în întrebări ce, prefăcute în vulturi cu aripi fulgerătoare, trimise în cer să zboare, cad orbite la pămînt:

„Prefăcute-n stele de-aur merg pîn-la a veciei usă, / Dară arse cad din ceriuri și-mi ning capul cu cenușă / Și cînd cred c-aflu-adevărul mă trezesc — c-am fost poet”.

Poetul se trezește pentru că un vis de

2) M. Heidegger, Hölderlin și esența poeziei, în Originea operei de artă, Ed. Univers, 1982, p. 197.

3) Mircea Eliade, Images et symboles, Gallimard, 1972, pp. 57—59.

Profeția

INTR-UN muzeu imaginar, închinat lui Eminescu, pe un perete întreg, din cea mai vastă sală, aș vedea scrisă o frază, una singură, menită să fie prezentă în memoria generațiilor, pentru marea ei lapidaritate și frumusețe:

Pe cit se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire pînă astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestimentului cugetării românești.

Cel ce a rostit-o, cel dintîi mare critic care a avut în mînă poeziile lui Eminescu, își poate dormi în liniște somnul de veci: Cine ar putea spune că profeția lui, făcută acum un secol, nu s-a împlinit?!

Geo Bogza

poet a fost această înălțare a omului spre țăriile ce ascund Ființa universului pe o „axă” a lumii pe care Arborele cosmic o reprezintă în cugetarea lui asupra semințelor ce aruncă ramure de raze în fantezia creatoare de imagini, ce toate, în poezie, purced dintr-o inimă de om. Și al cărui nume este Poetul, pentru că el, Hyperion, „Cuvînt dintru început”, face din a Haosului cîmpuri o ordine a lumii, un Cosmos, în care Universul și omul coincid, făcîndu-l contemporan cu Lumea ce veșnic se schimbă în „Ființa ce nu moare”.

Acesta este felul „Poetului” de „a locui” lumea, pe care îl revelează funcția ontologică a metaforei, dezvoltată prin implicație de sens în simbol, din care urmează să deducem și înlepciunea cuprinsă în meditația finală a „Luceafărului”, ca o cugetare a celui ce răsfrînge în el Cugetarea universului. Cu ea vom încheia și descrierea fenomenologică a ultimei trepte din care se alcătuiește sensul filosofic al poeziei „Luceafărului”. „Ființa ce nu moare”, cu care Hyperion coincide în conștiința nemuririi lui, nu o poate cuprinde omul „în margini strîns”, în incurcatele lui sofisme pentru a o explica în „întregul” spațiu al nemuririi ei, pentru că adevărul pe care el îl află în „jucăria scripitoare de gîndiri și de sentințe”, nu e decît un „gînd”, ce „pe mulți moartea i-a cuprins”, în căutarea unui răspuns.

Filosofii au dat sentințe diferite „nemuririi” în sistemele gândirii lor, filosofii posibile, cu suficiente argumente pentru a fi acceptate, în contexte diferite de imagini, ca teorii incluse în „filosofia” Luceafărului, fără a fi, totuși, pe deplin „adevărate” decît concepute într-o geneză a gândirii poetice, ca descriere a felului în care „simburele cugetării” se alcătuiește în verticalitatea pe care el o deschide în Regimul imaginarului poetic.

Într-o filosofie statică, precum a lui Schopenhauer, cu adinci izvoare în filosofia antică a Eleaților, un prezent ce moare cu „frunza” copacului, într-un „etern prezent”, este, ca eternitate, un Nimic, în care existența piere, dar Nimicul este un obiect de gândire, nu totodată și un obiect de cunoaștere, deși orice obiect de gândire este și un obiect de cunoaștere, cel puțin intrucît negația se face prin afirmația a ceea ce se neagă, și deci negația este un mod de neantizare a existenței: numai cînd neantul este considerat „originea” existenței, el poate întemeia existența, ca mod al ei de a nu fi: „E-al neființei adăpost / Unde uitarea soarbe / Tot ce va fi, și tot ce-a fost / Sub gencle ei oarbe”.

INTR-O filosofie dialectică, precum a lui Hegel, și ea cu izvoare în filosofia antică a lui Heraclit, trecerea timpului este o creștere în existența înțeleasă în totalitatea ei ca viață: „Oricît de veched ar și fi / La vară-n floare-i pomul / Cînd omul prinde-a-mbătîrni / Rentinereste omul”.

Dar devenirea într-o „pădure-ntreagă”, conținută în simburele de ghindă, oricît ar înflori pomul cu schimbarea timpului, nu este reductibilă la triada: teză-antiteză-sinteză, pentru cuprinderea celui de al treilea termen, „superior” celor doi, pentru că în existența care devine, gîndirea distinge „devenirea” ca un al treilea termen numai separîndu-l de ceilalți doi care intră în ea, pentru a-l considera „superior” lor printr-o calitate ce aparține celorlalți doi, ceea ce ar face din devenire o pură existență, reductibilă în planul gândirii la o neexistență.

În poezia lui Eminescu această este aporia lui „nu e nimic și totuși e”, a relației neantului cu existența în „Ființa dintru început” a lui Hyperion, revelată conștiinței în dialogul interior cu „dublul” său, Demiurgul, „dătător de vieți și dătător de moarte”: „Din reci adîncuri se ascund / Cuvîntul nopții crude / Se naște-un glas așa profund / Încît de-abia s-aude”.

Prin această „dedublare” a Demiurgului într-un mod de „a fi” al omului, la a cărui conștiință omul însuși ajunge în „dedublarea” sa în glasul lăuntric al ființei sale, „Hyperion” în apelarea Demiurgului, Divinitatea se revărsă din sine însăși în om pentru a-i da omului sensul imposibilului, cum spune Goethe despre demonic, Hyperion, demonicul, este un „fenomen originar”, nu însă

într-o reprezentare a „golului” din care „vremea în zadar încearcă a se naște”, ci ca o coincidență paradoxală, care face recesivă relația între cei doi termeni care, luați împreună, se pun unul prin altul: existență-neant, eternitate-timp, infinit-finit, absolut-relativ, bine-rău. După explicația dată termenului de M. Florian, „recesivitatea” este o dualitate în care al doilea termen nu este dedus din primul, ca și cum finitul ar fi derivat din infinit, existența din neexistență, sau invers, ci unul din termeni prevalează, este dominant, iar celălalt este recesiv, urmează pe primul, dar chiar astfel păstrează o semnificație superioară, de exemplu: materia domină spiritul, care este recesiv, dar spiritul are o semnificație superioară, opus materiei. Mai poate fi vorba, astfel, de o adevărată subordonare?)

O structură recesivă a lumii revelează, așadar, conștiința „dublului” în filosofia „Luceafărului”, pentru că în dualismul timp-eternitate, muritor-nemuritor, în care primii termeni sînt dominanți iar ceilalți sînt recesivi, viața omului muritor este timp, dar conștiința unui mod uman de a fi presupune o semnificație recesivă a nemuritorului și a eternității, conștiință la care nu ajunge omul ce trăiește doar timpul obiectiv, bucată cu bucată, în momentele sau clipele lui, ci numai cel ce dă o semnificație umană, subiectivă, trăirii lui în timp. Eternitatea nu este un timp „gol”, ci un timp, prin semnificație, „dincolo de timp”, dincolo de clipa trecătoare, după cum inversînd dominantă termenilor, timpul fără eternitate, pentru cei ce îl trăiesc doar în clipă, este un timp „orb”, fără semnificația de plenitudine a umanului.

Orice simbol cu funcție ontologică primește un prestigiu mitic, prin semnificația ce el o dă „originalului” ca mod de „a umple” existența umană cu conștiința propriei sale dimensiuni. De aceea conștiința „Luceafărului”, ca mod poetic de a locui lumea definește funcția ontologică a poeziei, într-o permanentă stare de „criză a umanului” pe care ea o revelează ca act „dintru început” al Cuvîntului.

La miturile născute prin valurile de gândire pe care lumea le atribuie „ființei ce nu moare”, Eminescu, poet al Cugetării, adaugă, prin cerul cugetării lui, în poezia română care cu el s-a născut în „cuvîntul dintru început”, mitul Luceafărului.

Eugen Todoran

4) Mircea Florian, Recesivitatea ca structură a lumii, I, Ed. Eminescu, 1983, p. 75.

ILIE CĂMARĂȘAN : Fată cu Zestre (Filiala U.A.P. — Baia Mare, Sala Dalles)

NU sînt nici lingvist, nici folclorist. Rămînd cel mult un diletant, ca în anii studenției, cînd, în 1949, toamna, împreună cu Liviu Onu și cu o altă echipă alcătuită din Tancred Bănățeanu și Horia Horiaș au fost trimiși de Muzeul Limbii Române din Cluj-Napoca într-o investigație (anchetă) dialectalo-folclorică, instruiți în transcrierea fonetică a textelor auzite de profesorul Emil Petrovici, coautor al faimosului *Mic atlas lingvistic român*. Ion Mușlea cerîndu-mi să caut în chip special (n-am avut însă șansa) urme ale baladei Văleanului. Circumstanță insolită pentru mine. Insolită mai ales prin impactul cu o lume (din depresiunea Beiușului și a Vașcăului) populată de credințe și tipuri expresive transistorice, altele decît cele cu care mă obișnuisem de acasă sau din zone pe care le cunoșteam. Lume, în multe privințe, arhaizantă. La Ferice, am fost informat de inimosul dascăl local (școala avea o singură odaie de clasă) că aici, în satul acesta, s-a născut Adam, că abisul din peștera învecinată marchează drumul spre Iad. Să mă mai mir că, la Măgura, la început nimeni nu voia să stea de vorbă cu noi pentru că eram considerați a fi niște antihristi, că pronumele „ei” era rezervat a-l numi doar pe diavol? Și, totuși, o femeie mi-a recitat *Miorița* lui Alecsandri. Adaptată însă. — De unde știți poezia? am întrebat-o. — De la fata mea. A învățat-o din carte. — Bine, dar acolo se zice de niște „ciobănei”, la dumneața de „păcurărei”. — Da, numai că la noi așa se zice. Un tinăr, păzind capre, mi-a dictat exclusiv versuri licențioase. Un bătrîn infirm mi-a spus o poveste cu eroi care umblau în țări cu lumină și fără lumină. Și cam atît. Textele culese le-am depus la Muzeul limbii. Mai norocos și, evident, mai experimentat (ca să nu spun mai la el în specialitate, mai dăruit, mai cu vocația discernerii filologice) a fost Liviu Onu. Identificînd într-un cîntec epic (mi se pare) infinitul absolut, iar într-o spusă curentă ca „S-aș avea bani, aș merge la Bîș” (adică: „Dacă aș avea bani aș merge la Beiuș”) perpetuarea peste milenii a condiționalului latin.

Cu folclorul aveam să iau contact și mai tirziu ca lector universitar, ca redactor la Casa Centrală a Creației Populare, dar, mai ales, ca director al „Minervei”, calitate în care l-am cunoscut, prin Iordan Dateu, și pe Petru Caraman, despre care auzisem multe dar din care

Opera unui umanist patriot

nu citisem nimic. Era un om înalt, suplu, cu păr alb și ochi pătrunzători, emanînd din toată făptura lui o neobișnuită forță vitală. Mi-a prezentat un manuscris elaborat în cerneluri de diverse culori. Să fie analizat în redacție. Legătura dintre autor și editură stabilindu-se, în continuare, prin lectorul de carte desemnat, folcloristul Iordan Dateu. Legătură care avea să se dovedească fructuoasă, chiar dacă numai prin volume postume.

Petru Caraman moare în 1980, la 82 de ani, scrierile sale nefiind încă decît foarte parțial la îndemîna cititorilor. Peste scurt timp (1983), avea să se tipărească, în seria „Universitas”, sub îngrijirea Silviei Ciubotaru, cu o prefață de Ovidiu Birlea, amplitud „studiu de folclor comparat” (peste 600 de pagini), intitulat *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, apărut inițial la Cracovia, în polonă (1933), care descrie datina în diferitele ei „dedicații”, ținînd de vîrste, de categorii sociale, de profesiuni etc., de caracterul laic sau cu implicații de mitologie păgînă ori creștină, sau se ocupă pe larg de originea și evoluția ei. Apariția cărții marca un moment important în procesul de valorificare editorială a unuia dintre cei mai mari etnologi români ai secolului nostru. Moment succedat, acum, de cele două volume, *Studii de folclor*, scoase tot la „Minerva” de Viorica Săvulescu și însoțite de un studiu introductiv și de un tabel cronologic semnate de Iordan Dateu. Două volume însumînd, unul peste 400 de pagini, celălalt aproape 400, nu puține vîzînd pentru înția oară lumina tiparului. Cum numai opera lăsată în manuscris de Petru Caraman (ne informează nota asupra ediției) nu-măra peste patru mii de pagini, e de așteptat să fie date și acestea în vileag. E anunțat și volumul al treilea. Fapt îmbucurător. De ce seria începută nu s-ar converti în una „Opera omnia”? Atîta vreme cît textele editate pînă azi schitează deopotrivă imaginea unei personalități de rară erudiție, înzestrată cu discernămint estetic, cu spirit critic, stăpîn pe bibliografia problemei luate în discuție, poliglot cu studii la Cracovia (unde își ia doctoratul în slavistică și filosofie), cu stagii de specializare la Viena, la Praga, la Atena, director între 1934 și 1937 al Institutului Român din Sofia, profesor de slavistică la Iași. Subordonînd totul cercetărilor etnologice și folclorice. Devenite în-susul sensul existenței sale intelectuale. Probă oferită de fiecare dintre studiile ce întocmesc sumarul celor două volume. Prin tematica abordată: *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*; *Considerații critice asupra genezei și răspîndirii baladei Meșterului Manole în Balcani*; *Cîntecul nunului*. Din perspectiva originii, genezei și funcției sale. *Contribuție comparatistă la studiul epicii populare în versuri*; *Asupra originii și genezei unor balade populare sud-est europene avînd ca subiect fapte extraordinare*; *Contribuție la caracterizarea doinei*; *Alegoria morții în poezia populară, la poloni și la români*; *Une ancienne coutume de mariage*; *Tătuajul la români după creațiile lor folclorice*; *Originea și geneza sorcovei*; *Le reflet de la Mer dans le folklore roumain et la continuité ininterrompue du peuple roumain en Dobroudja depuis sa formation*. Dar și prin alerte stilistică, tehnică a expunerii, simplitatea expresiei,

sistematizarea materiei, logica raționamentului, trecerea de la elementar la complex, de la marginal la central, de la motiv la laitmotiv, împletirea comunicării datelor devenite comune cu tematica aminorii concluziilor finale, atenția acordată prezenței în poeme a comparațiilor, metaforelor, alegoriilor, simbolurilor cu funcție revelantă, și, mereu, arta unei narații științifice care conferă conținutului accesibilitate.

Zece titluri, zece domenii, așadar, sugerînd doar prin formulare aria de cuprindere, nucleul central al demonstrației. În fapt, toate sînt contribuții, moduri personale de a citi sau reciti fenomenul folcloric ori etnografic, de a urmări un motiv sau o atitudine, de a descoperi semnificații general umane, naționale, tipice, locale, îngust particularizante, metaforic simbolizante, cu străvechi rădăcini ascunse în practici rituale, în stiluri existențiale etc. De la caz la caz, autorul apelează la mitologie, la cultul religios, la preistorie, la arheologie, la istorie, la lingvistică, la reprezentările plastice, la ceremonialuri de curte, la ideea de sincretism, la cea de sincronism, de contaminare, de mutare a accentelor potrivit legilor diacroniei, a uitării și a memoriei esențializate, a anamnezei și a etiologiilor, a eticului și a esteticului, a valorii supra și infralematică a acestor două, din urmă.

Cu totul remarcabile sînt, într-un atare context, considerațiile lui Petru Caraman referitoare la *Miorița*, ca „alegorie a morții”, la simbolistica unui cîntec de nuntă ca acela al „nunului”, la istorismul unei balade ca aceea a „crivățului” care ar reflecta, prin excepție, o întimplare trăită pe la 1500 de o expediție turcească în sudul Poloniei (opinie, combătută de D. Caracostea și amendată de Iordan Dateu), la izvoarele tătuajice ale „motivelor astrale” și ale altora care apar, ca semne distinctive, pe trupurile diversilor eroi din baladele și basmele noastre, la doină, văzută nu ca specie lirică, oricît de reprezentativă prin tematică și poli-

valentă, ci ca stare de spirit integratoare, distilînd sufletul național.

Ceea ce impune, printre multe altele, demersul interpretativ al lui Petru Caraman sînt rigoarea științifică a demonstrației, asociațiile și disociațiile pe care se întemeiază, funcția ilustrativă a citatelor invocate, motivațiile istorice aduse în sprijin, statutul estetic ale exemplelor, neignorarea regimului ficțional al comunicării, relația aparte dintre real și fantastic, spațiul acordat axiologicului și, ca mesaj configurat, viziunii originale, profund naționale a literaturii populare române, comparată neîncetat cu acelea ale națiunilor vecine, slave, dar și ale unora ca grecii sau albanezii. Viziune dedusă consecvent din etnopsihologie, din condiții istorice specifice, din mentalități, din structuri individuale sintetizante, din tradiție, din perpetuarea exponențială a acesteia. În tentativa obsedantă metodologic de a identifica punctele de plecare, etnogeneza sau palingeneza, orizonturi geografice, reminiscențe, interferențe, cristalizări, transfigurări. De a sugera rostul însuși al folclorului comparat.

În finalul „Introducerii” la cel de al doilea volum de *Studii de folclor*, ediție realizată cu acribie filologică de Viorica Săvulescu, Iordan Dateu notează: „Savant cunoscător al realităților românești și totodată racordat la atîtea surse de informare livrești, P. Caraman ilustrează vocația europeană a folcloristicii românești. Prin opera și prin viața sa rămîne un model. Greu de atins”. Terminînd de citit *Colindatul...* și *Studii de folclor*, nu pot decît să-mi însușesc întru totul concluzia eminentului folclorist care este și Iordan Dateu. Opera lui Petru Caraman este a unui umanist patriot, a unui gînditor pentru care etnologia și folcloristica românească sînt discipline chemate a sublinia și decanta înseminele noastre definitorii ca structură spirituală, printre altele alte popoare care și-au clădit și ele civilizația și cultura lor originală.

Aurel Martin

Centrul de activitate cultural-artistică și creație tehnică „Cîntarea României” din comuna Butimanu, județul Dimbovița

Filosofie și cultură

Sôphrosyne

DACĂ prin Socrate filosofia ajunge la conștiința morală de sine, făcînd din om un adevărat centru gravitațional al reflecției filosofice, prin Platon și Aristotel ea atinge o adevărată culminăție în ceea ce privește conștiința teoretică de sine, forjarea celor mai subtile mecanisme ale cugetării.

Climatul spiritual al formării sale este marcat de sofisti, dar mai ales de Socrate. Întîlnirea cu Socrate a fost marea şansă a vieții lui Platon și — nu mai puțin — marca șansă a filosofiei elene și europene; metoda socratică maieutică a dialogului s-a dovedit cea mai propice spre a scoate la lumină uriașele zăcăminte spiritual-reflexive ale sufletului său. Gîndirea lor s-a împletit atît de mult, încît veacuri întregi de exegeză filologică și filologică n-au istovit problema: ce este a lui Socrate și ce este a lui Platon în dialogurile platoniciene. Mai presus însă de orice controverse ni se impune o constatare simplă dar tulburătoare: dacă Platon a devenit cel mai mare filosof al antichității și unul dintre cei mai mari din toate timpurile și din întreaga istorie universală datorită întîlnirii cu Socrate, care l-a ajutat să se descopere și să se cunoască în profunzime, nu e mai puțin adevărat că Socrate a intrat în nemurire iar învățătura sa a devenit un bun spiritual mereu necesar și mereu viabil datorită lui Platon, care a retopit în propria sa personalitate și în propria sa operă învățătura marelui său maestru.

Lectura operei lui Platon este captivantă deoarece păstrează „eterna tinerețe a poeziei.” Dialogurile sale sînt deo-

potrivă opere filosofice și compoziții literare, ele nu ne configurează o filosofie sistematică și didactică, ci sînt mai curînd niște tulburătoare drame ale spiritului de mare autenticitate în care se împletește la tot pasul istoria și mitul. Dialogul platonician este un model de dramă filosofică. Încă din antichitate se spunea că dacă Jupiter ar descinde pe pămînt ar vorbi limba lui Platon, de o frumusețe inegalabilă. Platon a fost cel dintîi mare filosof-poet al lumii (în tînerete a fost chiar poet-erotic). El este uneori, după cuvintele prof. Ion Banu, „poetul a cărui fantezie zboară pe covorul fermecat al visurilor, chemîndu-ne, ca de pildă în *Phaidros*, să însoțim cu gîndul peregrinările astrale ale sufletului sau să ne închipuim, ca în ultimele pagini din *Statul*, apariții teatrale de zei în nimb de lumină.”

Dialogurile au marea calitate de a pune în lumină trăsături de esență ale spiritualității elene și chiar ale spiritului uman în general: spirit critic, echilibrul valorilor și primatul valorilor morale. O permanență a operei lui Platon, deosebi în dialogurile socratice, dar și în cele de maturitate și bătrînețe, o constituie primatul valorilor morale. În dialogul *Criton* — un dialog cu o finalitate morală evidentă —, personajul Socrate ne dă o primă lecție de ceea ce înseamnă a trăi conform binelui și dreptății, iar a trăi în consens cu ideea de bine înseamnă a trăi în virtute. În *Protagoras*, aceasta alcătuiește un tot unic de însușiri morale. Și în *Gorgias* valoarea morală este dominantă, mergînd pînă la echivalarea politicii cu etica; suprema îndatorire a unui om politic este de

a se preocupa de binele cetățenilor și de aceea politica este definită aici ca arta educării sufletului. Idealul socratic constă în întemeierea politicii pe norme morale, în armonizarea valorilor intelectuale cu cele morale. Dacă morala sofistică este o morală hedonistă, cea a lui Socrate este o morală a binelui și adevărului, a cumpătării și măsurii, avînd drept țel fericirea ca plenitudine morală a omului; o viață întemeiată pe înțelepciune. Un om nedrept nu poate fi fericit. Singurul criteriu spre a defini starea de fericire este cel etic. Fericirea nu are sens decît ca o fericire interioară, rezultantă a kalokagathiei. Ea are un conținut moral — calitatea de a fi drept, un conținut intelectual — gradul de cultivare a sufletului, de paideia.

Dintre termenii grecești care exprimă asemenea stări de spirit să amintim: *Dike* — dreptatea ca finalitate a lumii; *Arete* — virtutea umană, cuprînzînd deopotrivă valoarea etică (dikaos) și pe cea estetică (kalos); *Agathos* — valoarea intelectuală; *kaloskagathos* — desăvîrșit și bun, sinteză a două categorii de valori. Un concept specific (un termen cheie) al culturii grecești de mare rezonanță este *sôphrosyne*, care și-a găsit o expresie explicativă relevantă în dialogul *Charmides*, scris înaintea primei călătorii în Sicilia a lui Platon. Este un moment de regîndire și de reabilitare a unor valori tradiționale, necesare pentru reconstrucția unei lumi haotice și debusolate din cauza unui război fratricid prelungit; este efortul de a restabili o veche tablă de valori sub semnul acestui concept mai greu de definit dar care sintetizează și angajează structuri intelectuale, etice și estetice, un ideal filosofic, echilibru interior, *Sôphrosyne* nu se reduce la înțelepciune, stăpînire de sine, cumpătare, socotîntă, chibzuință, cumîntenie, dar le cuprinde pe toate. La Homer părea să însemne bun simț, un

fel de sănătate a gîndirii, în opoziție cu *aphrosyne* (nebunie), dominarea impulsurilor erosului și a resorturilor afective în general, promovarea unor norme de control și moderație, de echilibru și justă măsură.

Este cu neputință să înțelegem etosul spiritual grec, valorile specifice ce definesc sufletul elen, fără a pătrunde semnificațiile acestui concept. Pe noi, românii, conceptul de *sôphrosyne*, ca și dialogul *Charmides* ne interesează într-un chip aparte. În *Prelegeri de filosofie istoriei*, Hegel, referindu-se la popoarele și culturile care au fecundat și stimulat sufletul grec către marea și înegalabilă sa operă de cultură, scrie între altele: „Ca unele din cele mai timpurii puncte pentru o cultură incipientă se remarcă Tracia, patria lui Orfeu...” Și iată, *Charmides*, o mărturie în acest sens. Nu este deloc întîmplător faptul că în acest dialog Platon își ilustrează punctul de vedere cu o referire semnificativă la geto-daci.

Nu este singurul dialog în care Platon se referă la tracii din nordul Dunării. Astfel, în *Republica* de pildă, Socrate, care a coborît împreună cu Glaucon în Pireu spre a vedea serbările zeiței Bendis, venerată de populația tracă și asimilată cu zeița Artemis, se exprimă cu entuziasm: „Mindru mi-a părut alaiul localnicilor dar nu mai puțin potrivit părea cel al tracilor.”

Aceasta era însă o observație accidentală. În *Charmides*, lucrurile stau cu totul altfel: un concept menit să dea seamă despre esența spiritului grec este ilustrat argumentativ prin evocarea unor însușiri de esență ale sufletului geto-dac. Iată de ce trebuie să zăbovim mai mult asupra ideii de *sôphrosyne*, ce caracterizează, desigur într-un mod specific, și profilul spiritual original al poporului nostru.

Al. Tănase

Stilul face critica

Ion Pecie
ROMANCIERUL
ÎN FAȚA
OGLINZII

CARTEA ROMÂNEASCĂ

DOUĂSPREZECE romane scrise de zece autori slujesc mai mult ori mai puțin lui Ion Pecie în cartea lui de debut (**Romancierul în fața oglinzii**, Cartea Românească) ca să demonstreze ideea că, oarecum în felul meseriașului platonician, care refăcea lumea în oglinda pe care i-o așeza în față, romancierul român de astăzi, sătul să tot creeze în ficțiunile sale aparențe de realitate, a început să se autocontemple, devenindu-și propriul personaj. „Acesta îmi pare a fi fenomenul cel mai interesant — era să scriu : alarmant — petrecut în proza actuală” conchide criticul. Fenomenul ca atare (indiscutabil și semnificativ), al transformării romanului în metaroman, nu este examinat nicăieri în mod direct, ci numai prin intermediul analizelor concrete. Nu există în volum nici o singură pagină de generalități. Ele ar fi fost totuși necesare, fiindcă transformarea cu pricina, observată adesea, n-a reținut încă pe nimeni în mod special și e departe de a fi limpede. Neteoretizând, Ion Pecie s-a pus la adăpost și de obiecția că nu toate romanele luate de el în considerare se dovedesc exemple potrivite și de aceea că ordinea capitolelor este alta decît cronologia romanelor, în stare a evidenția tendința. O culegere cum este **Romancierul în fața oglinzii** poate fi la urma urmelor citită și prin abstragere de la o idee călăuzitoare oarecare. Era însă, neîndoiește, mai folositor să se păstreze firul istoric : am fi avut, abia așa, dovada categorică a observațiilor empirice pe care cu toții le-am făcut. Iar un minimum de conceptualizare ne-ar fi permis să distingem între ceea ce aparține în mod sigur fenomenului respectiv de morfologie a romanului și ceea ce este doar intimolător, între linia principală a evoluției și eventualele linii secundare.

Rămân, în aceste condiții, destule întrebări fără răspuns. În ce fel se motivează alegerea **Săptămânii nebunilor** printre romanele menite a ilustra metamorfoza de care se ocupă Ion Pecie ? Este oare relevant faptul că Preda întrebuintează în **Cel mai iubit dintre pămînteni** persoana născută a romanului biografic și confesiv pentru creșterea gradului de autocontemplare a naratorului actual sau e vorba de artificii numai superficial apropiate ? Și născută, în definitiv, în această discuție un roman istoric precum **Labirintul** lui Iancu Păcurariu, numai pentru că apelează la procedeul jurnalului pe care protagoniștii l-au scris o vreme, și pe care-l lescoperă mai tirziu niște prieteni ai săi ? Nu cumva punind în aceeași oală prea multe lucruri pierdem posibilitatea de a

Ion Pecie, **Romancierul în fața oglinzii**, Editura Cartea Românească, 1989.

ajunge la o încheiere convingătoare ? Oricine se uită la sumarul culegerii de studii a lui Ion Pecie își dă seama că nu sînt multe elemente comune între romanul baroc și flamboaiant al lui D.R. Popescu și acela ironic și ludic al lui Costache Olăreanu : modul de a fi livresc al celor doi autori diferă atât de mult, încît nu se vede ușor de ce ar trebui ei subsumați aceleiași direcții a prozei. Nu pretind că nu s-ar putea găsi suficiente rațiuni pentru asta. Pur și simplu nu le găsesc în studiile lui Ion Pecie și deplîng comoditatea pe care el a preferat-o efortului de a le indica, fie și numai printr-o mai riguroasă organizare.

Dificultatea la lectură e sporită și de maniera criticului, care nu e propriu-zis analitică, deși e minuțioasă, aplicată, ci mai curînd descriptivă, expozitivă, pînă la exces. Oglinda din titlu mai are, pe lângă înțelesul pe care am văzut că i-l dă autorul, și altul : plimbată prea de aproape de text, ea ni-l restituie fără suficient relief, cam otova, dacă nu labirintic de-a binelea prin prea multe referințe și detalii. Stilul criticului este complet neselectiv, petulant și abundent. Nu lipsit de expresivitate și de plasticitate (în sensul că ia repede forma obiectului), este incapabil de nuanțe, aluvionînd totul, acumîlînd de-a valma și ce trebuie și ce nu trebuie. Studiile conțin destule observații personale, notabile, amestecate din păcate într-un talmeș-balmeș de considerații pretențioase, unele probabil juste, dar imposibil de verificate, altele cu siguranță greșite, dar care au un oarecare aer de plauzibilitate. Riscul major al acestui fel de a scrie constă în aceea că ne derutează permanent. Elocvența lui Ion Pecie este atât de neostoită încît furat de faconul criticului, nu mai percepi aprecierea faptelor. Oare, scriînd ca mai la vale, Ion Pecie are o părere bună ori una proastă despre comentariile care au întîmpinat **Lumea în două zile** ? „Rareori s-a întîmpinat ca un roman, fie el și «clasic», să aibă parte de atîtea comentarii pertinente, la profunde, exigente, oneste, la obiect, la subiect, la predicat, de articole analizînd structura de rezistență, arhitectura de ansamblu, detaliile de interior, frescele din exterior...” (p. 188). Ești tentat să-l crezi pe critic ironic, deși tocmai asta nu este, căci ironia presupune detașare și sinteză, selectivitate, adică însușiri care lui îi lipsesc, înlocuite fiind de o excesivă atașare, de fotografii luate de la nivelul solului, de emfază etc. Dar se întîmplă ca redundanța să pară glumeață : caz flagrant de expresivitate involuntară.

DIN NEFERICIRE, victima aproape inocentă a acestui stil este Marin Preda, scriitorul cu care se deschide cartea, „executat” de Ion Pecie într-un mod despre care n-aș putea spune că este, la rîndul lui, cu desăvîrșire inocent. E greu de deosebit ce provine aici din opinia lucidă și asumată și ce dintr-un **parti-pris** inconștient, din culpa de stil, dacă o pot numi așa. Studiul (intitulat **În căutarea grădinilor pierdute**) începe prin a defini romanul **Cel mai iubit dintre pămînteni** (despre care va fi vorba) ca unul polemic față de ce realizase Preda înainte, denotînd o „atitudine nouă față de scris în particular și față de literatură în general”, în care s-ar putea remarca „un cîștig însemnat în intelectualitate”, un stil care „atinge rafinamentul” și o analiză psihologică „adesea excepțională” (p. 9). Sînt aprecieri favorabile, nu e așa, chiar elogioase. Nescînd ce urmează, n-am pus la îndoială faptul că lui Ion Pecie i-a plăcut foarte mult romanul, deși ceva mi s-a părut suspect și anume excesul de zel, să-i zicem, faptul că alături de trăsături absolut incontestabile sînt semnalate altele îndoielnice. O pagină mai departe, se alcătuește o lungă listă de reproșuri. Era dreptul criticului, mă grăbesc să precizez, să le formuleze și nici măcar nu le discut îndreptățirea. Descriu, doar, cum am promis, studiul, ca să relev farsa pe care stilul ne-o joacă (nouă, dar și autorului !). Ca și cum exagerarea meritelor de la pagina 9 ar cere o compensație, tonul pe care se fac reproșurile la paginile 10—11 este la rîndul lui exagerat : „Frumoasa arabă (Seherezadă !) scornea noi povești pentru a amina moartea, Marin Preda amîna încheierea romanului deoarece s-a lăsat emoționat de noua cucerire a lui Petrin : Suzy ! [...] Și așa o cunoaștem pe Suzy (nume siropoș-leșos), funcționara banală care completează careul de dame iubite de Petrin. Procedînd astfel, ne înscriem într-o formulă narativă grație căreia romanul poate fi lungit mai abilit ca **Linia maritimă Onedin**” (p. 11). Acest ton neserios (dacă vreau să fiu indulgent) nu e de natură să ne introducă în temă pe calea cea bună. După ce atrage atenția că de la **Moromeții I** la **Cel mai iubit** „concepția despre istorie, timp și lume nu s-a modificat esențial”, Ion Pecie trece de la scriitor la eroul său și înapoi, pe durata unei pagini, „confundîndu-i”, poate, tendențios și, sigur, deconcertant : „apropiații” lui Preda l-au declarat un spirit neliniștit și care-l „bombarda cu întrebări de toate calibrele”, „răstălmăcind totul” și refuzînd orice părere autorizată, folosînd formule tăioase (acum e vorba de Petrin, dar fără să fim avertizați că s-a schimbat planul) și dînd verdicte șocante („Faust

e un personaj nesărat”), ceea ce denotă (ne înapoiem la Preda) că „Preda nu l-a înțeles nici pe Faust, nici pe Goethe”. Crutimea criticului ar fi teribilă dacă fraza care urmează n-ar suna (dar o fi așa cu intenție ?) ironic : „Nutresc convingerea că nici Faust nu l-ar fi înțeles pe Marin Preda” (p. 13). Pare o glumă puțințel stupidă. Continuarea, absolut serioasă, îl îngroapă și mai adînc pe romancier sub disprețul comentatorului : „Încă în **Viața ca o pradă** Marin Preda manifesta un întîrziat complex cultural”. E, practic cu neputință să adopti în continuare atitudinea corectă față de roman : lespedea pusă de inabilitatea stilistică a lui Ion Pecie nu mai poate fi ridicată. Cum să citești afirmațiile criticului : ca serioase ori ca glumețe ? Cînd aflî că „mitul grădinii” ia în opera lui Preda, două forme, „grădina umorului și grădina vegetală” (p. 26), cum să apreciezi insolita asociere ? Probabil ca involuntară. Dar semnarea incompatibilității ce ar exista între filosofia lui Petrin (înțelepciune, spiritualitate) și „gafele lui copilărești”, între care aceea de a se îndrăgosti la „venerabila vîrstă de 40 de ani” i se pare lui Ion Pecie „puțin ridicolă” : „El (Petrin) a ajuns să-și pună plicticoase (pentru noi) întrebări într-un veritabil delir interogativ și să spună pe fiecare pagină, cu o vizibilă lipsă de pudoare, «te iubesc Suzy», după care își invită iubita într-o circumioară la șosea, vorba cîntecului, unde iau mese indigeste etc.” (p. 41).

Acest stil ar fi admisibil doar dacă Ion Pecie ar considera **Cel mai iubit** un roman lamentabil și de care ar dori să-și bată joc. Însă el a susținut că este unul foarte bun (am dat citatele), așa că acum are în vedere doar scăderi de amănunt etc. Acestea există (chiar unele relevate de Ion Pecie) și nu trebuie ocolite, dar, făcute pe acest ton, obiecțiile ne induc în eroare. Vreau să fiu bine înțeles : nu resping dreptul criticului să aibă opinia lui despre carte (care deseori e justificată) și să scrie despre ea într-un anumit fel ; îi cer doar să fie consecvent acordînd stilul cu opinia sau (mai exact și mai modest) să nu mă împiedice (prin lipsa de control a exprimării) să-mi fac la rîndul meu, o părere corectă despre părerea lui. Tonul face muzica și stilul face critica. Studiile lui Ion Pecie sînt o tristă ilustrare a consecințelor încălcării acestor adevăruri. Acela despre Preda este numai cel mai grăitor, de aceea m-am și oprit la el. Exemple se puteau însă scoate și din celelalte, cu nemiluita.

Nicolae Manolescu

Semnul și miresmele mișcării

■ IOAN Tepelea este, așa cum am mai scris, un poet pe linia modernismului ardelean, din care însă învață și nu împrumută. De la prima sa carte, **semnul mișcării** (Editura Militară), la cea de a doua, **Miresmele fulgerului** (cu titlu șocant) se mișcă arcul voltaic al unui talent adevărat și sigur. *) Autorul ține ca scrie și de ce trebuie să scrie. Părele pămîntului peste care „tot mai com ii e dorul”, satul natal, familia, se împletesc frumos în această carte modernă și fără aproape nici o punctuație și în care, pe marile structuri tradiționale, conviețuiesc „în nesfîrșirea uminii”, Einstein, arhitectura de peste ocean, lectura din Campanella, în umbra titur amintiri, cum ar spune poetul.

Și totuși el își aduce aminte cum se încălzeau „la răsuflarea unui spic”, orbește de „tînda sufletului”, de „corul de cîntec”, poate la genul în care „oiculescu realiza aliajul dintre mitologia românească și modernitatea imediată. Iată, astfel, se întîmplă conviețuirii armonioase de felul : „Cornișă caiei / alunecată-n țărînă și liniștea / lămurilor prăvălite din șatră / mă apasă e suflet umbrelor pretutindeni / mă înarcă amintiri dintr-o primăvară împăntească” lingă „amintirea lui Thales ni-a fixat pe lentile” sau o poezie se cheamă realmente „Tratat despre loale”.

Cu multă disponibilitate poetul se țășcă pe registre lirice diferite și, chiar acă nu totdeauna cu aceeași digitatură, tră să compromită nimic. Ba chiar

*) Ioan Tepelea, **Miresmele fulgerului**, Editura Cartea Românească, 1988.

dimpotrivă : despre tema militară s-au scris destule șabloane, dar ea reîntră în cartea de față cu veritabil talent : „Sărutul ierbii flaut la picior / mireasmă pe cîmpia cu soldați / și semn că vine vara iar”.

Evocarea pămînturilor, a straturilor tradiționale are o ținută elevat intelectuală, departe de pășunismul de odinioară : „la hotare curate / ni-s ploile toamnei / descinse din rod / ca o credință neînfîrîntă de timp / ca o clipă de vespicie / topită în lut.” Buna lecție a lui Blaga se vede, dar absorbită personal, în sensul fericit al cuvîntului.

Cel ce scrie : „Cu o sărutare amiaza / m-a-mpodobit de cuvinte” sau compune un hai-ku de felul următor : „cîtesc chipul de crin / irisul deslușit în ecoul / de fum / sufletul limpezit / nu se mai ascunde în trup” este poet adevărat, fără îndoială, și cu o matură stăpînire de sine.

Al. Andrișoiu

Drumul lui Ion Marin Sadoveanu

NU tocmai consecvent urmărită (mai curînd s-ar putea spune că este consecvent ignorată) de către comentatorii actualității culturale, seria **Pe urmele lui...**, scoasă de editura Sport-Turism, oferă, totuși, frecvent, celor mai diferite categorii de cititori generoase surse de instruire și desfătare intelectuală, prin reconstituirea traseelor existenței unor personalități ale istoriei și culturii naționale. Indiferent cui ar fi consacrate : unor domnitori (Mircea, Vlad Tepeș), unor revoluționari, unor răscolitori de conștiințe, unor suflète încinse de iubirea de neam ca Horea, I. Micu-Klein, Cuza, Kogălni-

ceanu, Bălcescu, D. Brătianu, Badea Cârțan, unor cărturari „luminători”, precum Samuil Micu și Gh. Șincal, unor somități ale științei (Babes, Xenopol, Părvan), unor scriitori și artiști (Eminescu, Sadoveanu, Argeșzi, Blaga, Alexandrescu, Filimon, N. Grigorescu, Tonitza, Cosbuc, Itebreanu ș.a.), cărțile în cauză nu sînt simple biografii, ci scrieri în al căror cuprins reapar spațiile fizice și intelectuale străbătute de „personajele” lor.

Cea mai recentă apariție reface drumurile vieții lui Ion Marin Sadoveanu. Drumuri nu prea spectaculoase, intrucît autorul **Sfîrșitul de veac în București**, om mai mult de bibliotecă, „nu a traversat oceanele și nu s-a aventurat în ținuturile exotice”, instructive însă, căci, în calitate de publicist, conferențiar, inspector al teatrelor, sau ca simplu turist, scriitorul „a colindat (...) România, cunoscîndu-i mai cu seamă orașele ca puțini alții, a străbătut Europa din adolescență și pînă în preajma morții, învățînd istoria și descifrînd spiritualitatea fiecărui popor în parte în muzee, biblioteci, pe străzi, în piețe”. Oarecum ciudat e faptul că, deși ziarist activ, I. M. Sadoveanu și-a relatat călătoriile, aproape întotdeauna, foarte sumar, și, în consecință, ele nu pot fi reconstituite cu putere evocativă din propriile sale note de drum.

Volumul **Pe urmele lui Ion Marin Sadoveanu** nici nu-și propune, de altfel, doar acest unic scop, el fiind, asemenea multora dintre volumele precedente din serie, un studiu monografic, dezvoltînd procesul de formare moral-intelectuală în toate componentele lui, înfățișînd toate domeniile de preocupări ale scriitorului, comentînd și estimînd estetic literatura acestuia cu o competență ce atestă vocația de critic literar. Dat fiind însă specificul colecției, e, desigur, normal ca autoarea cărții să încerce o cit mai vie refacere a „lumii prin care a trecut” creatorul lui Iancu

Urmatecu. Și încercarea îi reușește. Utilizînd monografiile, studii de sinteză, scrieri cu caracter memorialistic, corespondență și alte manuscrise aflate la biblioteca Academiei, versuri de I. M. Sadoveanu, pagini din romanele **Sfîrșit de veac...** și **Ion Sintu**, descrieri ale altor prozatori, Mădălina Nicolau restaurează mediul, ambianța, peisajele de altădată, cum și priveliști eterne ale naturii. Înfațisarea Bucureștilor de la sfîrșitul secolului trecut și începutul celui în curs, mai ales, dar și aspecte ale Constanței și ale întregii Dobroge („pămîntul dintre ape”), sau, în și mai mare măsură, spectacole de natură olteană, „păduri de salcimi”, piraie „ce inverzesc vîi înguste și se pierd apoi în nisipuri”, ori tiroleză și helvetă, cu păduri în care „nuanțele de verde se întrepătrund alcătuiînd un moar ale cărui ape bat cînd spre gîlbui, cînd spre negru” cu „pajiști smălțuite de flori în toate culorile”, resuscită în carte într-un mod ce pare a indica posibilități în direcția prozei de imaginație. Cu mijloace pur istorice, însă tot expresiv, sînt prinse momente și caracteristici ale vieții școlare, jurnalistice, literare și teatrale din perioada formării scriitorului și a maximei lui creativități, cea interbelică.

Validînd, prin informația oferită, aserțiunea din prefață, potrivit căreia I. M. Sadoveanu ilustrează „prin întreaga lui activitate tipul de intelectual reprezentativ pentru o anumită epocă din cultura română”, cartea Mădălinei Nicolau fixează implicit cîteva dintre dominantele epocii respective, epocă de „rapidă sincronizare” (și prin autorul **Sfîrșitul de veac...**) a culturi noastre cu mișcarea culturală a timpului. Observațiile privind creația lui Ion Marin Sadoveanu ar merita să fie dezvoltate într-un studiu special.

Damian Mihuț

Fragmente critice

SCRIU rar despre teatru pentru că apar foarte rar cărțile de teatru (mai ales cărțile debutanților) și, când apar, puține arată o autentică vocație literară. În ultimele decenii, dramaturgii români au venit mai ales dinspre proză și poezie (Mazilu, Băieșu, Sorescu) și faptul nu a rămas, cred, fără urmări: fragmentarea discursului dramatic, epicizarea conflictului, extensia comediei limbajului, prezența elementului parabolic și livrese etc. Amestecul genurilor este un fenomen mai larg în literatura postbelică și, după roman și poezie, teatrul (socotit un „gen închis“) și-a deschis și el considerabil granițele. Cu ce efecte? Iată o temă ce merită a fi discutată. În cronica de față vreau să semnaliez apariția unui autor care pare a fi ceea ce oamenii de specialitate numesc „un om de teatru“. Numele lui este Mihai Ispirescu, vine din Ploiești (patria lui I.L. Caragiale și a risu-plinsului nichitian), a fost remarcat de regretatul Horia Lovinescu și de regizorul Dan Micu și susținut, la a doua piesă a lui, de Ion Brad. Horia Lovinescu prevedea în el un posibil „dramaturg complet“, nu numai un autor de comedii agreabile. Previțiunea este pe cale să se adevărească. Citesc cele două piese ale lui Mihai Ispirescu tipărite recent în colecția *Rampa**) și observ, înainte de orice, buna calitate a ironiei și capacitatea de a crea, printr-o acumulare de detalii, o tipologie într-un mediu determinabil. Aș mai semnaliza și talentul lui Mihai Ispirescu de a organiza faptele într-un simbol și de a împinge simbolul, printr-o desfășurare iscusită a intrigii, spre parabolă. Comediile lui sînt, evident, satirice, dar lingă satira tradițională apare și dimensiunea parabolului, în consens, de altfel, cu formula teatrului modern.

Tipologia vine din mediul mănăs al birocrației (mănos pentru satiră). Comedia lui Caragiale viza procesul formelor fără fond din societatea de tranziție, comedia postbelică a speculat mult fenomenul de impostură morală și a impus, prin Mazilu, Băieșu și alții, o tipologie paradoxală dominată de escroci lirici și filosofi care trec prin drame existențiale și aspiră spre sublimul pasiunilor. Am putea spune atunci că satira caută să prindă adincimea și complexitatea formelor fără fond, tragicul din interiorul mistificației. În același chip procedează și Mihai Ispirescu. Boiangiu (Trăsură la scară) și Berzea (Aprilie, dimineața), personajele sale, nu sînt niște birocrați de rînd, inerti, ruginiți. Ei au pasiuni, cred în himere, au autoritate și trăiesc în cultul autorității. Boiangiu apără „mișcarea care stă“, este un om al ordinii și crede cu religiozitate în cele zece cuvinte recomandate de șeful său, Pascu. Când scrie un referat, are grijă să introducă vorbele miraculoase („efervescentă“, „parte integrantă“, „mesageră“, „conturăm“, „stadiu“, „jaloane“, „parametrii cantitativi și calitativi“) și, repetate, vorbele încep să-și piardă orice sens, plutesc ca niște corpuri în vid.

Idealul lui este mecanismul care merge, oricum, dar merge strună, simbolizat în comedie printr-un aparat care produce un biziit continuu. Biocratul și-a pus viața în slujba acestui ideal, n-a avut viață personală, a luptat ca un tigru să-și înlăture adversarii, a organizat haosul și a produs, prin autoritatea lui incompetentă, haosul birocrației. Pornit de jos, din camera 1, a ajuns în camera 4, la capătul coridorului, apoi coboară iremediabil, convins mereu că fără el mișcarea pierе. Când este dat deoparte, este sincer uluit, revoltat și crede că o imensă cabală vrea să lovească prin el în destinul sublim al mișcării: „Unde sînteți? Arătați-vă! În față, să vă iau de piept, să vă văd ochii, să vă scuip mutrele! Arătați-vă o dată! Credeți că nu muncesc, trag chiulul, că nu sînt prezent tot timpul, viguros, zdravăn, activ?! Alo! Vreau să vorbesc cu centrula. Tovarășul Pascu. De ce? Să mi se spună: n-am viață intimă, nu ies la localuri, nu dansz, nu beau, nu vorbesc cu nimeni, de 30 de ani neîntrerupt servesc mișcarea, atunci? Tocmai acum cînd e mai dinamică, mai înfloritoare, merge mai bine ca oricînd, auziți-l motorul, ascultați-l cum bate! Întruna l... bate l... bate l... bate l...“

VALENTIN Silvestru vorbește, analizînd piesa, de „o diatribă de spectru kafkaian împotriva biocratismului sufletesc“, iar alt comentator (Victor Parhon) remarcă în scri-

sul lui Mihai Ispirescu „tristețea îngîndurată a umorului său“, „neșteptata înălăcrimare a zîmbetului“. Aspectul kafkaian este incert în complexa birocrație modernă și conștiințele mistificate de vorbe sfîrșesc, cu adevărat, prin a-și construi un labirint interior (un labirint al vidului) și o retorică pe măsură. Berzea, eroul din a doua piesă a lui Mihai Ispirescu, este sincer convins că totul merge strună în serviciul de statistică și că fără el universul intră în derivă. El detestă speculația și crede că omul superior este omul unei singure idei. Berzea este, în felul lui, un suflet mistic pentru că gîndește absolutul, sublimul în termenii unicității. Diversitatea incurcă mințile și slăbește caracterele: „Prea multe idei, Stroescule... M-amețești și vrei să mă îndepartezi de subiect. Nu ești prost, ți-am mai spus-o, dar ai prea multe idei ca să fii deștept. Nouă ni se cere rigurozitate. O singură idee s-avem, dar aia să trăsnescă! Pac! Crezi că geniile au avut idei cu nemiluita? Patru sau cinci? Te-nșeli! Una au avut, dar aia... Ai zis relativitate, spui Einstein, ai zis paratrăsnec, zici Franklin, turbare, Pasteur... zici Stroescu... ce zici?“

Stroescu, adjunctul său, este un spirit mai relativizant. Îngroșînd cifrele, el provoacă viitorul (simbolizat, printr-o fabulă străvezie, de Nenăscutul intrupat din cînd în cînd în mărunțul și onestul funcționar Georgescu) și pregătește cu abnegație un mare spectacol pentru a celebra apariția viitorului. O satiră tăioasă și o parabolă care dă, cu adevărat, de gînd cititorului. În spectacolul jucat la Teatrul „Nottara“, Horațiu Mălăele a dat acestui personaj o identitate pregnantă. Deștept și slugarnic, inventiv, cu sentimentul eșecului în viața personală, dialectician abil în lumea cifrelor, mistificator cu vocație, și bun vorbitor, Stroescu nu este lipsit de viață interioară. Într-o scenă memorabilă (scena beției), el arată un suflet liric și dezamăgit. Șeful (Berzea) i-a luat iubita (Aspazia) și i-a confiscat existența. Îl urăște, de aceea, cu pasiune și-l servește cu devotament. El dă naștere unei ficțiuni printr-o simplă schimbare de cifre (aduce Viitorul, pe Nenăscut, cu cincizeci de ani mai devreme) și ficțiunea devine incomodă. Vrea, atunci, s-o suprimă și, neputînd, încearcă s-o corupă prin daruri. Parabolă se complică și în piesa lui Mihai Ispirescu apare și un element burlesc, comedia coboară în farsă și farsa dezvăluie, în cele din urmă, fondul ei tragic. Birocrația nu este inertă, e, dimpotrivă, productivă, energică, are un program complex și, cum zice un personaj numai pe jumătate timpit, se bazează pe „o ignoranță enciclopedică“. Himerele, ficțiunile birocrației sînt, apoi, contagioase. Asta sugerează cu

finețe Mihai Ispirescu. „Nenăscutul“ începe să apară și în serviciile vecine, fiecare întreprindere tinde să aibă Nenăscutul (Viitorul) ei. Berzea și Stroescu simt, în mod firesc, frustrați, furati și, în cele din urmă, depășii de situație și dați deoparte.

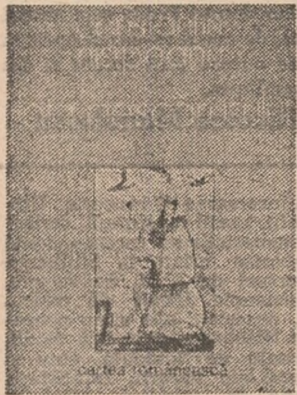
Pieseile sînt bine scrise și arată o imaginație comică remarcabilă. Stîndunge lucrează la serviciul de personal și parolă la lui este „voie bună, sănătate, că-i mai bună decît toate“. În timpul liber, e scrie maxime, cu conținut educativ, precum „veverița și atomul / sînt prieten cu omul“ sau „Numai acolo mi-e bine. Unde-i nevoie de mine“. Pășteanu este vechiul prieten și statornicul adversar al lui Boiangiu. El se luptă cu arma anonimă, se toarnă, se lucrează reciproc și în aceleași discursuri (sugestie Ionesciană) sînt, în fond, fiii aceleiași retorici și, în afară de ură, nimic nu-i desparte. Berzea (din Aprilie, dimineața) este mai inspirat el la pilule euforizante și, în momentul de grație, se simte un creator: „Tova răși! Mă simt un demiurg“. Aspazia, reprezentanta sindicatului, îl adoră, a sa crificat totul pentru el, și, la sfaturile lui s-a măritat de trei ori și de trei ori a rămas văduvă. Se pregătește, acum, să-l lă în primire pe Georgescu-Nenăscutul, înstrăniul personaj îi scapă.

Ca tip de comedie atroce, Aspazia s impune: fixată într-o pasiune umiltoare femeia intră în categoria fanaticilor-corupți, prezenți de multe ori în romanul politic modern. Mihai Ispirescu îi dă o anumită originalitate. Aspazia este, în fond, o fanatică păguboasă, o exaltată răbită de simțuri și indobitocită de frazologite de sens. Un produs (jumătate tragic, jumătate grotesc) al beției de cuvînt în lumea birocrației moderne. Ea este femeia care ia în serios vorbele și crede că sfîntenie în autoritatea incompetenței (reprezentată de Berzea). Opusă Aspaziei este Femeia himerică din coșmarurile lui Boiangiu. Ea apare pentru a aminti birocraților obsedați de mișcarea care stă și de ordinea haosului că și el au fost, cînd va, tineri și că n-au lucrat de la început în neant. O ficțiune sugerată, poate, de teatrul lui Sebastian (Victor Parhon face această trimitere și ea este verosimilă) cu rolul de a echilibra satira și de a da judecată morală explicită asupra faptelor. O soluție teatrală nu știu însă cît de convingătoare estetic.

Pieseile lui Mihai Ispirescu arată un cmediograf cu spiritul lute și privire ageră. Putem să ne punem speranțe, cred în acest ploieștean care parabolizează c inteligență satira socială.

Eugen Simion

POEZIA

UN poet consecvent față de formula lirică pentru care a optat cîndva. — acum mai bine de cinci decenii — este Constantin Nisipeanu. Cine nu are cunoștință despre trecutul poetic al autorului îl regăsește cu ușurință în prezentul acestuia — așa cum se înfățișează el în recentul volum de versuri *Fata pescărușului* *). Consecvența autorului merge pînă într-acolo încît cine — cum spuneam — nu știe cînd a debutat autorul nu-și poate face o idee despre vîrsta poetului. Nici una din temele senectuții nu intră în preocupările sale și poetul, situat parcă într-o perpetuă vîrstă de aur, contemplă și la în stăpînire lumea prin aceleași imagini viguroase și exaltate ca în primele sale volume. G. Călinescu, prezentînd în *Istoria literaturii române* creația de pînă atunci (Cartea cu grime, 1933; *Metaforice*, 1934 și *Spre tara închisă în diamant*, 1937) a celui ce semna Constantin Nisipeanu, observă din capul locului că este vorba, „cu toate inegalitățile“, de „un poet adevărat“ și citează versuri din aceeasi familie cu cele apărute acum: „Femeia mea are obraji plămîniți de fin cosit / Are trupul ca un voal de spumă din care se desprind / Mîinile flori ce mi le întinde să le miros / Părul ca o pă-

*) Constantin Nisipeanu, *Fata pescărușului*, Editura Cartea Românească, 1988.

Consecvență

dure“. Stilul acesta, care-l irita pe Vladimir Streinu pînă la a-l face să scrie — la data respectivă — despre reprezentanții săi că „au de ales între a fi poeți și a fi suprarrealiști“, nu ni se mai pare astăzi atît de socant, și — mai ales — atît de expus acestei alternative. S-a produs o democratizare atît de evidentă a mijloacelor poetice în lirica actuală încît efectele determinate acum cinci decenii de avalanșa imaginilor suprasolicitate de suprarrealiști s-au îmblinzît mult, s-au „dresat“. Intrînd în circuitul domestic al poeziei. Astăzi poeții tineri folosesc aceste ocure de imagini în chip aproape obligatoriu și nu întotdeauna atît de convingător și de coerent cum apar ele în poezia lui Constantin Nisipeanu. Multe din poemele prezentului volum sînt superbe, ample și bogate în imagini, răsfrînd cititorul într-o risipă de emoții, vizituri, visuri și tablouri ce progresează neconținut trecîndu-și „subiectele“ dintr-un regn în altul, dintr-o culoare în alta, și dintr-o ordine în alta cu ușurința pe care o asigură numai harul: „Treceam prin ploale protejate de umbra unor plopi. / de umbra ce si-a deschis deasupra mea umbrela ei / de fum. Treceam visînd. Așa cum trec pădurile / Cînd își scot sandalele din picioare și calcă / desculte peste oglinda unui golf cu ape de argint“.

Apropae că și numai din acest citat se poate observa lesne atît tehnica cit și „abundența“ sentimentală a poetului. În chip obișnuit, într-o poezie așa-zicînd obișnuită, suvoitul („luresul“ ar zice G. Călinescu) acesta de imagini s-ar fi oprit (sau sfîrșit) la jumătate. Constantin Nisipeanu însă își începe cu adevărat poemul încă o dată și uneori încă de două-trei ori tocmai atunci cînd lectorului comod i se pare că mesajul esențial s-a terminat deja și că urmează versurile ce pregătesc și indulcesc finalul. Această forță de a reîncepe poemul de cîteva ori, ridicîndu-l la o nouă putere, amplificîndu-l și transformîndu-l apoi, brusc, într-un nou poem, conferă liricii lui Constantin Nisipeanu o surprinzătoare prospețime. Un poem ca „Păduri“ de pildă,

atacă — și enuizează — cel puțin cîteva motive lirice deodată: incit impresia și emotia finală e, fatalmente, coplesitoare, densă și triplu solicitată. Sub aerul ei de poveste strict realistă, foarte aproape de reportaj, poezia începe cu un gest: „Mi-am deschis fereastra aceea miraculoasă, fereastra / dinspre apus. Fereastra pe unde așeară mi-a pătruns / în cameră o vioară, dar o vioară mult deosebită. // Semăna mai degrabă cu un trandafir“. Gestul continuă cu o constatare: „Dar în loc de trandafirul de pe ale cărui coarde / se înălța o pădure cu arbori de fum, mi-a pătruns / în cameră un roi imens, ce venea dinspre fereastra ta / Era un roi din frunze de palmier, de toate culorile, / și erau scilpitoare și transparente ca o sticlă prin care / puteam să privesc de la fereastra gîndurile trecătoare / Chiar și gîndurile nezămislite încă“. De la această neliniștitoare constatare intrăm de fapt într-o „altă“ poezie: „A trebuit să renunt numaidecît / să mai tin fereastra deschisă, pentru că tocmai atunci / treceam eu însumi pe stradă și nu eram pregătit / să mă lovesc față în față cu propriile mele gînduri... Există întotdeauna în poezia lui C. Nisipeanu o mulțime de „tocmai acum“ și „tocmai atunci“ care marchează schimbările de direcție ale mesajului. Poezia din care am citat mai sus e departe de a-și epuiza modificările de sens. Urmează o suită întreagă de aventuri și transfigurări („Pînă și de oameni as fi fost confundat cu o pădure / și multi ar fi pătruns în mine să-mi taie copacii. / copacii din singele meu, copacii din creierul meu“) care se amplifică — de cîteva ori — pentru a sfîrși într-o imagine erotică surprinzătoare: „și mă zbăteam ca și cînd tu m-ai fi prins într-un năvod / aruncat la împlinare în apele frîmintate / ale unei mări pe care am înghițit-o în inima mea“.

Întîmplările simfonice, din poemele lui C. Nisipeanu, izbucnind abrupt de cele mai multe ori și dezvoltîndu-se întotdeauna imprevizibil îmbracă însă hainele fi-

rescului — oricît de extravagante ar părea — pentru că ele restabilesc o nouă ordine emoțională ce se suprapune celor obișnuite pe care o trădează și o respect în același timp. Un poem frumos, „Ne ruginată perdea“, începe amăgitor de cu minte: „Am să te înlătur de la stradă perdeaua nesuferită / pentru că îmi te soptesti la ureche vorbe dulci, ispititoare / despre unele femei și mai ale despre femeia aceea frumoasă ce tocmai / trece prin fața fereștei...“ pentru a se transforma („tocmai“) într-o tulburătoare imagine de cu totul alt ordin: „vine dinspre litoral / împovărată de gîndurile ei, ce și le poartă în spinar într-un rucsac / plin cu valurile însușmate ale mării din care a și început să se / reverse în stradă, printre picături, și cite un pic de vapor / Și revărsîndu-se pe pic, nu vezi că strada acum, înădată, / e plină de vapoare și de valuri ce se înalță pînă sus...“

Poezia lui C. Nisipeanu, impresionant la nivelul construcțiilor ample și bogate ornamentate, în care inspirația rămîn trează în fiecare detaliu este nu mai puțin elocventă și la nivelul „amănuntelor risipite cu larghețe: „ce superb e un cu vînt spus pe mare cu ochii închiși“; „ia părul meu, răvășit de ploaie, s-a înălțat pe virfurile, ca o balerină“; „apărați libertatea culegătorului de spumă / d mare, pentru că libertatea lui e propriu nostru ceasornic“; „Sînt unele lucruri să fiinte ce ascund în ele / adevăruri pe care nu le-ai cunoscut niciodată“. Acest portier frenetic al imaginației, acest „trubadur al personalității noastre neîntinate“, acest poet adevărat — și înega pe alocuri, ca mulți poeți adevărați, prob și cîteva versificări facile din acest volum: „un palmier, un copăcel / de mîi trimite menestrel / as înflori mereu, e el!“ — care se numește Constantin Nisipeanu oferă cititorilor de azi modele unei consecvențe pe deplin concordant cu talentul său.

Tia Șerbănescu

Un roman al satului contemporan

Proza

SE STIE — problema a fost prea mult discutată pentru a nu fi încă vie în conștiința iubitorilor de literatură și mai ales a comentatorilor ei — se știe, zic, că pe la începutul perioadei interbelice s-au exprimat în presa noastră literară îndoieli în legătură cu capacitatea țaranului de a fi erou de roman. I se imputa tridimensionalității pământului o anume linearitate psihică, o anume neputință de a trăi drame adânci și complexe și de a avea reacții sufletești pe măsura unui erou de roman modern. Cu o autentică conștiință de sine. Creațiile unor Rebreanu, Săvoianu, Agârbiceanu, Panait Istrati, Pavel Dan și, după eliberare, ale lui Maria Preda, Zaharia Stancu, Ioana Postelnicu, Ion Lăncrăjan, D.R. Popescu, Ion Brad, Fănuș Neagu, Paul Anghel, Sorin Titel, Petre Anghel, Romulus Cojocaru, Dinu Săraru, Vasile Rebreanu, Ștefan Bănuț, Petre Sălcudeanu, Nicolae Țic, Ion Bodunescu, de al cărui nou roman *) ne vom ocupa în rândurile de față, precum și operele a numeroși alți scriitori au spulberat definitiv asemenea prejudecăți. Prin valoarea lor artistică intrinsecă, prin viziunile noi, moderne, asupra satului românesc, prin tipologiile memorabile pe care le propun, romanele contemporane inspirate din lumea satului de ieri și de azi demonstrează cu prisosință viabilitatea literaturii românești cu tematică rurală, faptul că în universul rural se găsesc în nuce toate tipurile fundamentale ale literaturii universale: gelosul Othello, intrigantul Iago, lipsitul de voință Hamlet, zgrițitul Harpagon sau Gobsek, îndrăgostitul nefericit ca Romeo și Julietta, ariști ca Julien Sorel etc. etc.

Satul românesc a fost și a rămas — mai ales după Congresul al IX-lea al partidului — o sursă inepuizabilă de in-

*) Ion Bodunescu, **Drumul Tupșanilor**, vol. III, Ed. Dacia, 1988.

Promoția '70

● **GEORGE IARIN** : *Elegii pentru pămint* (1977), *Scrisori din Andromeda* (1981), *Ziar de seară* (1983), *Ținuturile minții* (1986), *Biblioteca pierdută* (1988). Talentat producător de metafore în compoziții lirice de melancolică muzicalitate și tandră calofilie, George Iarin revigorează după mai bine de jumătate de veac pastelul, într-o formulă ce coalescează similitudinile și sintetică imagistică involburată a „priveliștilor” lui Fundoianu și retorica elegiacă surizătoare a lui Pillat : „Cum curge miera toamnei pe șesuri străvezii, / se-aude-n frunze foșnet de pășări care pleacă / în timp ce-n vîntul negru se-aprind melancolii / ca săbiile scoase fulgerător din teacă. / Se-ntuneacă arama pădurilor străvechi / și, / înspre Prut — la vremea albastrelor vecernii — / un cîntec grav, de fluier, ne-aduce la urechi / îndepărtatul murmur moldovenesc al iernii”. Nu e vorba, totuși, de recuperarea epigonică a tradiției naturiste ci de păstrarea (conform unei afinități electice) aceluiași vad prin care curge însă (conform tensiunilor proprii ființei poetului de acum) o altă apă. George Iarin suferă de o tristețe a cuvintelor care nu mai pot cuprinde timpul, întoarcerea la natură nu este, pentru el, efectul unei nostalgii a originarului cit urmarea lipsei de ieșire din impulsul neacomodării — inclusiv la nivelul limbajului poetic — cu dinamica răvășitoare, alternantă și alienantă a vremii roboților (pe care o și evocă frecvent). Un „Cîntec negru” sugerează expresiv sursa contra-timpului existențial : „Beți, și-au pierdut prin circiumi bătrîni idoli, nimbul / Nemuritori, doar norii și fluturii mai sînt... / Ochii mei triști văzură cum explodează timpul / în craniul unui astru lovit de un cuvînt. / Pămîntul se-nvîrtește pe deget de paie, / în univers se sparge vîntul un ris amar. / Ochii mei triști văzură cum se destramă-n ceață / cetăți bolnave, arse de un taifun

spiratie, fiecare generație de scriitori descoperindu-l și captindu-l noi și viguroase izvoare. Acum, la patru decenii de la începutul procesului de cooperativizare a agriculturii, izvoarele acestea ne apar tot mai abundente și peisajul literaturii române cu tematică rurală tot mai divers și mai bogat, dacă ne gîndim și la prezența temei în lirică, reportaj, dramaturgie, scenariu de film sau eseistică literară. Ne-o confirmă cu prisosință și recentul roman al lui Ion Bodunescu, **Drumul Tupșanilor**, care pare să încheie trilogia cu același titlu. Nu e vorba în această trilogie atît de un drum prin spațiu, deși există și un asemenea drum cu clare semnificații în toposul acțiunii, cit de unul prin timp, prin istorie, prin destinele unor familii, de la Războiul de Independență și pînă astăzi. Cu recentul volum, sîntem în plină istorie contemporană a satului cooperativizat, în miezul problemelor care frîmintă mintea, conștiința și marchează destinul țaranului de azi. Aspecte de viață autentică, de la naștere pînă la moarte, ferite de orice viziune folclorizantă și idilică, probleme economice și sociale, de organizare a producției, de orientare profesională a tineretului, mutații semnificative în conștiința oamenilor, incursiuni în biografia unor neamuri cu rădăcina în sat, cu coroana în oraș, povești de dragoste, omenia tradițională, patimi și prejudecăți, încălărări pline de umor între vecine, care se pizmuesc pentru un iubit, precum Nora lui Pufulete cu Paraschiva lui Vrabie, a căror ceartă într-un stil oral de o rară savoare s-a încheiat într-o pagină antologică, tipologii umane distincte și variate, caractere diverse, datini și obiceiuri, de la botezuri, nunți, baluri, înmormîntări, toate intrî în țesătura romanului **Drumul Tupșanilor**, constituind o frescă realistă, de impunătoare verosimilitate.

Drumul Tupșanilor e un roman plin de autenticitate și realism al cărui demers epic se desfășoară în spiritul tradiției, nu al tradiționalismului infructuos. Nici o goană după modernisme de ultimă oră și după o cazuistică absurdă, menită să socheze, să încețoșeze imaginea dialectică a realității.

Nimic ieșit din comun, nici în planul acțiunii, nici în cel al mijloacelor artistice. Conflctele nu sînt spectaculoase, dar sînt în schimb profund omenești și semnificative, capabile să evite idilismul conformist.

Eroii lui Bodunescu nu-s complicați artificial, n-au ascunzături în scorburi de „ghicitori” sau în aluzii sibilnice, n-au taine care să-i ducă în ceturi de nedeslușit ; o sinceritate frustă îi caracterizează aproape pe toți chiar cînd se confruntă cu probleme dintre cele mai delicate. Personajele: Bibei, secretarul beobe, soția lui Natalia, copiii lor deveniți orașeni, frațele său colonelul Ion, un fel de rezo-

neur, Șerban, președintele cooperativel agricole, Paulina Bengescu, „bătărnita”, tehniciană a fermei legumicole, Piriianu de la grajduri, cooperatorul Nae Pricopsitul — unul dintre întemeietorii cooperativel, decepționat dar nu demobilizat de funcționarii de la Agrocoop, I.L.F., I.V.C., S.M.A., F.N.C. etc., etc., activistul Păducel, șeful de post, nea Gogan, inimosul învățător Greiere, primul secretar al județului, vicepreședintele U.J.C.A.P.-ului, ing. Nae Birtasu, gingavul țăran, rămas individual, Gogu Mărgălinii, noul președinte al cooperativei agricole, Papură, adus din satul Comănești ca „specialist”, în fond un om cu protecție și cu pile și numeroase altele, mai mult sau mai puțin episodice, dar semnificative pentru peisajul social și moral al satului, sînt oameni adevărați, în carne și oase, cu umbre și lumini, cu virtuți și servituiți, inzeștrați — mai ales cel implicat responsabil în destinul colectiv al satului : Bibei, Șerban, Nae Pricopsitul — cu un remarcabil simț moral, din perspectiva căruia critică ce e rău și se autocritică, făcînd din acest roman și o dezbatere sinceră, originală, la nivelul satului. Nae Pricopsitu are un dinte ascuțit împotriva manifestărilor grave de birocratism și a tendințelor unor funcționari pe care unii li cred „făcuți” să valorifice în comerț recolta țăranilor : „Păi cine-i făcu p-ăștia, mă ! Și de ce-i făcu ? Ca să avem pe unii să ne jecmănească ? Eu nu zic că nu trebuie negustori d-ăștia, că țăranu’, singur, nu le poate face pe toate, nu poate ca să ție într-o mină sapa și într-o mină plavazul de socotit. Da’ să fie negustori cinstiți : mă, să nu ne jecmănească !”.

Eroii lui Ion Bodunescu sînt oameni simpli dar dintr-o bucată, cu un subliniat simț al echității, cu o ascuțită putere de judecată și cu un remarcabil curaj de a spune adevărul, din dorința de a-și întări cooperativa agricolă, de a instaura morala socialistă. Nimeni criticist, nimic de circotaș înăcrit în atitudinea lor. **Drumul Tupșanilor** e o carte realistă, scrisă în stil tradițional, dar de o reală modernitate și actualitate prin continutul ei. O carte de dezbateri sincere pe cele mai acute probleme ale satului de azi. Scenariul epic se realizează din perspectiva naratorului și a personajului central Bibei, care, prin călătoriile sale de la Mare, unde-și petrece un concediu, la Tupșa și de aici la Craiova, la fratele Ion și prin alte părți ale țării, extinde timpul și spațiul acțiunii spre o viziune panoramică, sprijinită pe o coroadă de robustă etică țărănească. Prin destinul generației tinere, prin povestea copiilor lui Bibei, cititorul pătrunde în felurile medii de la oraș: armată, industrie, instituții publice etc. Protagonistii romanului, secretarul de partid Bibei și președintele cooperativei Ștefan sînt mereu preocupați de propria lor creștere intelectuală și perfec-

țiune morală. Iată, Ștefan are, la un moment dat, sentimentul că e depășit de evoluția lucrurilor, că nu mai poate face față noilor și complexelor cerințe și o mărturiseste cu sinceritate exemplară, cuceritoare, care-l conturează de minune personalitatea de vechi activist. Cînd Bibei îi spune, la un moment dat, că satul și cooperativa au nevoie de el, acesta îi răspunde înțelept :

— „Aia-i că nu știu dacă eu mai pot să răspund la nevoia asta. Că nu-i numa’ virsta, mosicile, mai e și alta. Parcă nu mă mai simțesc în stare să fac treaba care trebuie. Treaba asta de președinte nu mai e ca acu’ citiva ani, e mai grea. Și pe zi ce trece e tot mai grea. Vin fel de fel de probleme, și-i la mîntea omului că trebuie să vină, că pretențiile cresc, ceapule nost’ nu mai e o grămăjoară de inși cu zece pluguri și cinspe căruțe... Aia-i, mosicule, eu nu crez că mai pot pentru ca să răzbesc prin toate problemele astea. Că ele, cum îți zisei, is tot mai mari, iar eu, cu cit trece vremea, is tot mai mic, mă imputinează bătrînețea asta... Și uite, de matala nu mă feresc, nu, nu-i rușine, mai e una : eu cu mîntea și cu cartea mea de țăran, cu primara făcută pe vremuri, n-am priceper pentru toate problemele astea. Matala de-o pildă, văzuși că semănătorile nu erau bine reglate, da’ eu nu văzui. Păi ce președinte mai pot fi eu dacă nu stăpînesc toate cele ?”.

O impecabilă conștiință etică și politică definește omenia funciară a președintelui cooperativei, Ștefan, care în contextul socialismului devine o omenie comunistă. Problema etică e cit se poate de interesant tratată în romanul lui Ion Bodunescu fără nici o ingerință moralizatoare și acuitatea ei îmi aduce în minte vorbele lui Lucian Blaga care vorbea de dificultățile conștiinței etice : „Cu cit ne situăm mai mult în cotidian, unde ar fi dealtfel locul exact și maxima eficiență posibilă a eticului, cu atît devine mai greu pentru noi înșine să facem o deosebire între actele ce le săvîrșim pe temeiul unui automatism moral și actele noastre izvorite din conștiința datoriei”. Acest personaj țăran, înțelept și sincer, răspunde prin atitudinea sa principială unei asemenea delicate probleme de filosofie a moralei.

Fără a fi deloc moralizator, romanul **Drumul Tupșanilor** degajă un aer de tonifiantă sănătate morală care, transformată în acțiune, în forță politică și socială, așează satul Tupșa din comuna Corbunești, toposul acțiunii, ca de altfel satul contemporan românesc în genere, într-o lumină cu totul nouă, profund originală.

Drumul Tupșanilor e o carte bună, cu care literatura noastră întîmpină cu cînte împlinirea a patruzeci de ani de la începerea cooperativizării agriculturii.

Ion Dodu Bălan

Rafinament și naivitate

mișcării anotimpurilor, cu preferință pentru cele specifice toamnei : „Păstram în scrinuri manuscrise rare / de levănțică și de iasomie, / și cărți de rozmarin și de cicoare, / și cărți de mac, și cărți de păpădie, / Aveam și cărți de mătăgună, Sumbre / cărți de cucută. Triste cărți de singer / Cărți de glicină, pilpîind în umbră. Cărți de ienupăr, mîrosind a inger. / Un coriandru-mi lumina grădina / unde veneau bufonii să se culce / pe tomuri vechi de trandafiri de China, / de roua cerului și de lemn dulce. / Rugina toamnei strălucea pe pagini / ca aurul roșcat bătut în steme. / Dormeam în iarba ultimei imagini, / la umbra blindă a Înaltei Teme”. Cu toate astea, vădită manierizare n-a stricat fluiditatea simplă și frumoasă, imagistică rafinată a versurilor acestui poet care face, nemeritat, figură de anonim în tabloul critic al poeziei contemporane.

FLORICA MITROI : *Rugăciune către Efemera* (1969), *Diapazon* (1973), *Între cer și pămînt* (1976). Exuberanța adolescentină a poeziilor de început ale Floricăi Mitroi se sprijinea pe o imaginație ce nu reușea să-și disciplineze proiecțiile, lăsînd sugestia poetică doar pe seama zvicnirilor temperamentale specifice virstei foarte tinere : „Cocorii, trec cocorii sudici tipînd / prin universul inspalîmintător și blind, / trec sălbăticii rit tipînd de dor / prin frigul orb ca un foisor // Unde vă duceți și șoapta îmi intră-n pămînt, / în lăcașul fetid al șarpeului sfînt / un zeu fără sex îmi scoate ochii și mă zbat / apucîndu-mi palmele ca unui îndrăgît băiat // Și de îndepărtare, inima-mi arde sub gît, / un ochi roșu de foc posomorît, / părul mi s-a făcut cîngătoare de piatră / și fața, o catapeteasmă lăsată // Vor începe jocurile uriașe nehotărîte, / peste care vor trece sloluri slute ; / pe prapuri înalți de

ceață, gîndul meu mohorît / va trece ca o sete foșnînd”. Cum se poate vedea chiar și din exemplul citat, nu lipsește din dicțiunea poetel versuri sugestive dar, precum în cazul mai tuturor poetelor al căror instinct nu e hrănit de lecturi și de exercițiul gîndirii lirice, ceea ce se poate reține e doar fragmentul, versul izolat. Textele nu au coeziune, nici măcar afectivă, căci de-a lungul aceluiași discurs eul liric trece prin stări contradictorii, cu neputință de strîns într-un ghem. Evoluția poetei nu a fost, cum ne-am fi așteptat și cum i-ar fi dat dreptul instinctul poetic, spre adîncirea și dezvoltare, prin lectură și reflecție, a disponibilităților care astfel n-au trecut de faza virtualității neactualizate. Uneori, prin pinza de imagini haotice se străvede lumina palidă a unui înțeles liric de o ambiguitate ce provine exclusiv din naivitatea percepției : „Soarele e un bidiviu cu coamă roșie / călcîind în iarba stepei, sar scînteii / un drum roșu, un ciclop de nisip / intră livid în ochii mei // Galop de raze, răcnet de feteșuri, / crește un prunc gigantic în leagănul solar / un prunc imun la flăcări, un prunc mistuitor / cu ochii diabolici, cu pletele de var // Crestat în glumă cu cutitul / îi sar din singe capete fantastice frumoase / în miezul zilei se arată spiritul purtînd / surusul de delfin pe șapte coase”. Acest soi de „poezie naivă” nu are, din păcate, acel farmec al ingenuității pe care-l au, cînd sînt făcute cu talent, picturile similare. Și asta pentru că maturizarea psihică a poetei a determinat o creștere mare și rapidă a distanței dintre gravitatea trăirilor sufletești și inocența culturală sprijinitoare. Cazul Floricăi Mitroi, destul de rar, e unul al poetului prizonier definitiv al dezordinii lăuntrice.

Laurențiu Ulici

România literară 11

Prezent și viitor în satul

■ În cei peste 40 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă am înfăptuit două mari revoluții în agricultură. Acum ne aflăm în fața celei de-a treia mari revoluții — a noii revoluții agrare. Primele două au avut mai mult un caracter social și economic, dar noua revoluție agrară pune pe primul plan aplicarea științei, realizarea unei producții noi, a unei agriculturi superioare, în concordanță cu proprietatea întregului popor asupra pământului, cu proprietatea socialistă în agricultură, ca de altfel în întreaga economie.

NICOLAE CEAUȘESCU

Rodul pământului

MATCĂ a spiritualității românești, piatră de hotar la zorile istoriei, satul a oferit dintotdeauna șanse depline supraviețuirii unui neam așezat între imperii — economice, politice, culturale. Ființa sa a fost nucleul identității naționale. De aici s-au adunat răzeșii și moșnenii, apărători de glie. În vremuri de pace moșia satului era bine lucrată și ne amintim de mierea și meul daco-geților, de vinurile dobrogene, pomenite de Ovidiu, de iazurile pline cu pește, întinse în ținuturile Moldovei din vremea lui Ștefan Vodă, de boii plăvani de Fălciu, așa cum ne sugerează paginile lui Sadoveanu, de grînele pe care le nășteea Bărăganul, în anii de după scrierile lui Odobescu, grîne preluite în întreaga Europă. Toate acestea au fost fructele acestui pământ de la Carpați și Dunăre și au fost roșul satului românesc. Căci satul a fost dintotdeauna pentru noi semnul tutelar de statornicire și statornicie. Marginea întemeierii lui pornește din nemărginile Mioriței și nu se va sfîrși, cred, niciodată. Între aceste limite, mereu incerte rațional și atât de certe sufletește (un paradox pe care doar țărănul îl poate recunoaște) au avut și au loc schimbări fără număr. Și, vorbind de zilele de azi, simțim sate coborînd dinspre munte, sate care prind contur de oras, fără a se părăsi de principala lor lucrare, iubirea de pământ, de sate care își fabrică tot mai sofisticate unelte pentru îmbogățirea propriei moșii, sate care urcă între sinii munților și care, scotocind subpământul, nu-și uită menirea esențială, îmbogățirea pământului. Astfel, satul românesc își schimbă fața și se umple de noi contururi. E o lege a firii și a vremii, deopotrivă. Satul nu stă în loc, chiar dacă stă locul. Satul e un spațiu care se mișcă între nemărginiri. Bine precizate, altfel. Satul anunță mereu veșnicia, ca să parafrazăm cuvintele lui Lucian Blaga, dar tot el, satul, se năște mereu. Dacă el ar înceta, mileniiile ar fi mai incerte. Asta se încearcă acum: dinamizarea raportului sat-oras. Că e vorba de Poiana Stampei din Suceava, de Diosig din Bihor, de Izbiceni din Olt, de Mahmudia sau Cobadin din Dobrogea, de Bosanci din Botoșani, de Poiana Mare din Dolj sau Pătuțele din Mehedinți, satul există și se

schimbă la față, asemenea omului, asemenea pământului, asemenea moșiei satului. Căci, de patruzeci de ani încoace, moșia satului ține chiar de oamenii lui. Cît de bogați or fi, asta ține de munca lor. Și, în fond, în sat hărnicia se vede repede. Adagiul „Nici muncă fără piine...” nu se poate petrece doar la oraș...

Satul e legat de pământ, precum copilul de mamă. Așa a fost mereu. Așa va fi dintotdeauna.

Sub boarea iernii a stat și acum germele piinii. Griul a înfrățit și așteaptă venirea unor zile mai calde. Atunci îl vom vedea lucios, bătînd în albastru, vitalitate fără seamăn. La popoarele pasnice, cum este și al nostru, această vitalitate a semintei simbolizează statornicia omului, demnitatea lui fără seamăn și milenara lucrare în numele neamului.

Iar acum, sub mantia pământului roditor, o nouă viață își strigă viitoarele roduri. După un an record, se pregătește încă unul. Noii plugari sînt deja în cîmp. Cei vechi, o știm, pe vremea asta terminau de întocmit carul, țineau mieii nou-născuți în paturi calde de fin, alegeau semintele de porumb și floarea-soarelui, potcoveau caii, ridicau gunoii din preajma grajdurilor și îl împrăștiau peste ogoare. Plugarii noi au îmbogățit datele și lucrarea. Deși sînt mai puțini la număr decît cei de altădată, munca lor e mai spornică, pământul dă roade mai bogate. Producții de neimaginat în urmă cu două-trei decenii. Producții greu de închipuit în urmă cu patru decenii, în anul 1949, cînd a avut loc, între 3—5 martie, istorica Plenară a Partidului, unde s-a hotărît trecerea la cooperativizarea agriculturii. Fără a abuza de cifre, merită totuși să reținem faptul că anul trecut agricultura românească a produs 32,6 milioane tone de cereale, ceea ce înseamnă circa 1400 kilograme de grâu, porumb, orz, secară pe cap de locuitor. Producții fără precedent, într-un an nu tocmai favorabil sub raportul stării vremii, cu zăpezi și ploii mai puține, cu perioade de secetă prelungită tocmai în lunile de maturare a culturilor cerealiere (mai ales în Oltenia și Muntenia). O contribuție deosebită la obținerea producțiilor record au adus-o cooperativele agricole de producție. Un întreg complex de factori noi a determinat această evoluție spectaculos pozitivă. Anul trecut, de pildă, agricultura a primit circa 1,7 milioane tone îngră-

săminte chimice pe bază de azot, fosfor, potasiu, cantități mari de materiale pentru combaterea dăunătorilor. Pe întinse suprafețe au fost efectuate complexe lucrări de combatere a eroziunii solului, de eliminare a excesului de umiditate. În același timp au fost distribuite pe ogoarele țării 40 milioane tone de îngrășăminte organice. Au fost introduse în cultură noi soiuri de cereale, fructe și legume. Un vast program de amenajare a unor sisteme de irigații se desfășoară în toate provinciile României. Pînă în momentul de față, în întreaga țară suprafața amenajată pentru irigații se ridică la peste 3,7 milioane hectare. Alte șantiere de interes local și național se vor deschide în acest an. Pînă la sfîrșitul viitorului cincinal vor exista aproape cinci milioane hectare amenajate pentru irigații. Comparați aceste date cu cele cîteva zeci de mii de hectare irigate în 1949. Diferențele sînt impresionante. La toate acestea să adăugăm și vastul proces de mecanizare a muncii în agricultură. Astfel, este tot mai evidentă preocuparea de a face din activitatea agricultorilor o variantă a muncii industriale, tot mai puțin dependentă de capriciile naturii. Asta înseamnă extinderea în continuare a mecanizării, automatizării și chimizării, corectarea în multe locuri a regimurilor hidrografice, extinderea cercetărilor științifice în genetică, biochimie, biofizică, mecanică, agropedologie etc.

Bazele noii revoluții agrare

TOATE acestea constituie de fapt bazele noii revoluții agrare, care își propune, printre altele: creșterea puternică a randamentelor agricole pentru obținerea de producții sigure, înalte și stabile, aplicarea generalizată a cuceririlor științei agricole, schimbarea radicală a însuși modului de muncă și de viață a țărănului român. A plugarului român, ne vine uneori să spunem, gîndindu-ne la mulțimea de lucrători ai pământului care au traversat secolele zbuciumați, oropsiți, nemulțumiți. Pînă nu demult, un asemenea lucrător al pământului putea hrăni prin munca sa încă 2—3 persoane. Muncitorul agricol de azi poate îndestula, rod al muncii sale, 10—12—15 persoane. Este un proces firesc, acela al diminuării relative a personalu-

lui care lucrează în agricultură. Și dacă rămîn în sat, oamenii pînă descoperă noi indeletniciri, apropiate cele ale orașului, sau continuă să năvălească vechile meserii. Și acest lucru este unul din comandamentele noii revoluții agrare: cu mașini noi, producții bogate. Și, în același timp, sate rîndușoare, cu locuințe mai confortabile, cu o viață social-culturală elevată.

În ultimii ani, printre cooperatori sînt județi care obțin producții de grâu, orz și porumb în întîlnim la Scornicești, Izbiceni, Corabia, Gănești-Olt, Stoicanești... Astfel, în anul 1970, județul Olt a devenit un județ etalon în ceea ce privește producția de grâu în agricultură. Titlul „Erou al noii revoluții agrare” a fost acordat de întregul județ și de numeroase comitate agricole aflate pe teritoriul județului Olt. Atestă că principalele comandamente ale acestei revoluții, definite cu claritate de președintele țării, sînt de pe acum realizate. Referindu-ne la producțiile din ultimii 3—4 ani se poate spune îndreptățit că și Banatul se ridică printre cei „în frunte”.

În urmă cu trei ani, patru redacții la postul francez de televiziune „A 2” au realizat un film documentar pre civilizația românească de azi. În momentul dat, Patrick Boitet, coordonatorul grupului de redactori, spunea: „Am luat cunoștință de producțiile foarte înregistrate în cultura de grâu și cooperativa agricolă din Topolovățu Mare. Chiar a doua zi am venit în județul L-am întîlnit pe președintele Josu, pe ceilalți specialiști, și am o zi întreagă, într-un ritm rapid, am înregistrat cît mai multe date ale muncii într-o astfel de unitate agricolă. Cred că acest gen de cooperativă este bun și ca factor economic. Faptul este obținut în această toamnă dovadă în acest sens”. În toamna trecută, cooperatorii din Topolovățu Mare au obținut peste opt mii kilograme de grâu la hectar și 20 tone de știucă pe aceeași unitate de suprafață. Cu un an înainte se apropiaseră de aceste rezultate. Anul trecut au obținut și ceva mai mult. Producții și mai înalte. Producții în spatele cărora anotimpuri de muncă intensă, furtună de muncă intensă, și cineva să se plîngă de prea multă muncă, fără ca cineva să nu pornea

mănesc

u la lucrarea mai spornică a pământului. „Oameni de toată isprava“, așa rbește de oamenii săi inginerul Ioan su, președintele Cooperativei agricole producție din Topolovățu Mare. Acum douăzeci dintre ei sint plecați la reulane, Sovata și Amara. Dar peste tin timp se vor intoarce și vor ieși și in cimp. Pentru munca din anul trecut alte familii au ridicat de la casieria operativei cite 60—65 000 lei, plus proseele agricole ce li s-au cuvenit. Anul asta, după hotărîrea Comitetului Politic Executiv, privind îmbunătățirea rebutiei in natură a țăranilor cooperativi, de care vor beneficia circa cinci loane de persoane, cantitatea acestor oduse va fi mai mare. Bănățeanul e spodar, stringător, îi place să țină casă imoasă și ogradă bogată, să-și vadă oii bine îmbrăcați și dornici de carte. Costică și Ana Jupincanțu sint de treici de ani membri cooperatori. Au o să arătoasă. I-au ridicat și feciorului ea. Au ograda plină de păsări. Anul trecut, un alt Constantin și Maria Gaită predat statului patru tăurași crescuti curte. Inginerul Josu îi cunoaște pe fi. Nu e nevoie să repete chemarea atunci cind muncile cimpului îl presează. A fost pe la casele tuturor. Nu deult Costică Jupincanțu spunea : „Am apat de sărăcie“. Au fost oameni săci la început. Au început căsnicia cu i pat din cîlți — spun. La fel și famili Badea, Ion și Ana. Anul trecut au lus acasă, pe lingă bani, trei mii kilome de porumb, trei sute de griu, proape patruzeci kilograme de zahăr. mîntul e bun, rodește bine. Rodește că e bine muncit. Cei din Topolovățu depășit cițiva ani la rind producția opt tone griu la hectar. Pentru anii mători ei își propun să scoată pînă la ce tone griu in medie la hectar. In est an ei intenționează să obțină. La eva culturi de bază, producții duble fă de medille ce se vor realiza la nilul țării. „Cred că acest gen de cooperativă este foarte bun și foarte economic“, sesiza redactorul din Franța. Avar materializat aici la Topolovățu are și in multe alte locuri din țară. In t mai multe locuri. Improprietărea se făcuse, dar o cumită secetă a alungat mulți oameni din oldova. In urmă cu patruzeci și trei de i pe prima pagină a „Scintei“ se puca citi : „Ai luat in casa ta vreun copil imind din Moldova?“ Sau „Pe lingă le 355 cantine de azi mai e nevoie de 200 cantine in Moldova“. Pe vremea cea Marin Tudose, tinăr, bine clădit, era ca activist in Teleorman. Organiza covărăsirile, prima treaptă spre cooperative. După cițiva ani a fost trimis in județul Olt, la Stoicănești. Acum e t acolo, om încărunit, cu forme rotunde, cu mers împiedicat, cu o multime de nopți nedormite lăsate in urmă și un umatism care nu-i dă pace. Pe oameni săi i-a mai trimis la băi, la policlici și spitale, dacă a fost cazul, dar el a dus mai rar, că n-avea timp. Și n-a ut. Are însă mulțumirea, mulțumire ntru o viață fără pată, că a fost cel nții care a pus cooperativa din Stoicănești pe picioare, că a ridicat-o la nilul celor mai bune cooperative agricole din țară, că a dat de lucru oameilor și șansa belșugului. Intru-o zonă in re mai existau bordeie după terminarea războiului, azi mulți țărani au loante tip vilă și mașini mici, au copii miși la licee și la institute de învățmint superior. Și feciorul lui nea Maș, Vasile Tudose, a urmat institutul, gromonia la București. S-a întors in t, lingă părinte. Astăzi, după mai bine e trei decenii și jumătate, de cind Maș Tudose e „fiu“ al comunei Stoicănești, pămînturile cooperativei dau proiectii de zece ori mai mari. A fost ameajată intre timp o modernă ciupercăe, una dintre cele mai mari din țară. In fondurile de beneficii au fost conruite o secție avicolă, una pentru prurate din carne, un atelier de reparații to, o fabrică de cărămizi, sere, solarii, ități de servire a populației. S-a mers e ideea că țăranul cooperator trebuie e găsească de lucru in tot timpul anu. In felul acesta și ciștigurile lui spose mai repede. In felul acesta țăranul i mai tinde să plece spre oraș, iar penu ultimii ani acest fenomen a devenit racteristic. In „cartierul de vile“, cum numesc localnicii, construit in ultimedouă decenii, trăiesc in bună vecinătate mecanizatori, țărani, muncitori, inlectuali, fiii de fapt și fiii adoptivi ai tului. Aici și-a ridicat casă și Vasile duse, inginer zootehnist, șeful fermei ; animale din cadrul cooperativei agricole de producție. In ferma pe care o nduce lucrează și cițiva tineri, lideri unor concursuri naționale specializate. concursul „Cel mai bun crescător de

taurine“, ținut nu demult la Suceava, tehniciana veterinară Ioana Ciobanu a obținut locul trei. Un an mai tirziu, soțul Ioanei, Ion Ciobanu, s-a dovedit a fi cel mai bun crescător de taurine, după concursul ținut la Palas-Constanța. In același an, Maria Florescu, azi studentă la Institutul agronomic din București, a primit locul I la concursul profesional de creștere a păsărilor. Să mai reținem un lucru : alegerea laureatilor acestor concursuri se face și in funcție de rezultatele economice ale unităților in care aceștia lucrează.

Pămînt sărac era pe timpuri pămîntul din raza Stoicăneștilor. O prelungire a Cotmenei. Astăzi, din fostele viroage ies recolte bune. Terenurile au fost amenadate și fixate locului. Peste cițiva ani ele vor fi și irigate, asemenea celor din Bărăgan. Sute de tineri lucrează in prezent la construcția unui mare sistem de irigații : Radomirești — Frunzaru. In curind, aripile de ploaie vor descrie largi curcubeie și in această parte a Olteniei. Acolo unde pînă nu demult bentiurile cu apă sălcie pentru vite inverzeau după multe săptămîni de secetă. Dar toate acestea au fost cindva, in urmă cu douătrei decenii...

În plin ianuarie mirosea a fin proaspăt

NU departe de „polul“ frigului din România (Joseni, Toplița...), in plin ianuarie mirosea a fin proaspăt. In gara Ditrău, au tras la rampa de încărcare zece vagoane de marfa din cele vechi, cu uși rabatabile, pe roți scîrțitoare. Vagoanele astea îi amintesc lui Liviu Popa, azi om de șalzeeci și cinci de ani, de drumurile lui de după bătălia de la Oarba de Mureș. Cu un astfel de vagon a ajuns el la Brașov, să-și vindece impușcătura din genunchi. Oștean lăsat la vatră, cu o boccea in care adunase zece bărbați, români și secui. Se cunosc de ani și ani de zile. Cu unii din vremea de cind li s-a luat grofiorul pămîntul, de s-a dat țăranilor. Cu alții, de pe vremea cind s-a născut cooperativa agricolă din Ditrău. Sint și cițiva tineri, mecanici și mecanizatori, școlii la Gheorgheni și trimiși apoi să facă agricultură la Ditrău, sat cu pămînturi acre, imprejmuit de păduri întinse, dar cu pășuni de toată frumusețea. Agricultură de calitate se face aici „in ochiuri“, vorba noului președinte al Consiliului unic de stat și cooperatist, Ladislau Pongracz. Calitatea terenurilor e foarte diversificată, de aceea și metodele de lucru sint numeroase, in funcție de cultura agricolă, de teren, de criteriile de eficiență economică, de numărul brațelor de muncă. Liviu Popa și cei zece lucrează și ei in cooperative. Au de muncă tot anul, după cum se vede. Și fac tot felul de munci : plantatori de cartofi, mulgători, încărcători de fin, ciobani la turmele de oi, prășitori la culturile de sfeclă de zahăr, lucrători in ferma avicolă. N-au o meserie anume, dețin însă aproape toate meseriile de care e nevoie intr-o cooperativă agricolă. Liviu Popa, de pildă, se mindrește cu faptul că in turma de care răspunde a avut oi care au fătat cite doi miei deodată. A depășit cu mult planul pe care l-a avut de realizat. Drept pentru care președintele Pongracz i-a pus in mină o primă frumușică la sfîșitul anului trecut. După asta a plecat la Gheorgheni și a cumpărat o multime de cadouri Margaretei și nepoților.

„La cartofi, zice Ladislau Pongracz, n-am prea stat noi bine pînă acum șapteopt ani. Avem terenuri pretențioase, care nu primesc orice soi. Am chemat specialiști de la Brașov, să ne spună ce să facem. Am înființat și o stație de cercetare-pilot la cițiva kilometri de aici, la Remetea. Cițiva ani buni s-a tot muncit acolo, pînă ne-am ales cu soiuri bune, adaptate la condițiile din zonă. Anul trecut am scos trei vagoane de cartofi la hectar. Se poate și mai bine ; noi asta și încercăm să facem. Probleme avem și cu sfecla de zahăr, cultură mai nouă pe la noi. Pămînturile de aici nu se încălzesc ca cele din Mureș, Bărăgan sau Moldova. Iar cercetări in genetică, erbicidări făcute altcumva, o îngrijire mai bună a culturilor. Cel puțin in privința asta n-am griji. Am oameni de toată isprava.

Lecția de istorie

Războaiele jertfite pentru țară la ceas de semănat și de cules, cind toate plugurile lumii ară și oamenii la poartă, seara, ies.

Războaiele bătute pentru lume, cind lumea, lașă, bate alte căi, ea milogind să capete un nume in numele jertfirii alor tăi.

Războaiele de apărare, sfinte, cind dau năvală haitele de lupi

și mersul țării tale înainte tu trebuie, neam blind, să-l intrerupi.

Războaiele acestea, cite toate, pe care, răbdători, ei le-au lucrat, visind războiul lor pentru bucate, cel mai dorit și mai îndelungat.

Numele lor, coloană nesfîrșită acestui cer de cerul lumii greu, tulburătoarea, buna mea ispită, in care-mi cade sufletul mereu.

Bătrînii

Bătrînii noștri de țărani, statornici ca iarba in progadia din sat, ce din averea neamului nu vor nici un fir de praf să fie-nstrăinat ;

bătrînii noștri rinduiți in stele cu numele lor binecuvîntat, să fie semn in veac pentru acele semințe cite-n cer le-au semănat ;

bătrînii noștri, lungul drum al țării, purtindu-și portul simplu și curat

cum numai in povești mai acătării vreun înțelept de Verde împărat ;

bătrînii noștri-nfometați de aer, prin muguri și prin păsări respirind, prin firul iernii răsucit din caer, prin luminări aprinse la comind ;

bătrînii noștri, clopote in dungă pe fruntea mea bătute îndelung, numele lor de veci să mă ajungă, numele meu cu ele să-l ajung.

Poet necunoscut

Invidios pe soare și pe lună la vremea lucrului in cimp deschis cind laolaltă cu țăranii se adună și le lumină gîndurile, și-s ca două vechi porunci ocrotitoare veghindu-le destinul ce li-i scris, să samene pămîntul și să-l are pe vreme de trezie și de vis.

Poemele pe care eu, poetul necunoscut al lor, le-am injghebat, să mi le-absoarbă-ncetul cu incetul, in rodul lui, pămîntul insetat, pedepsă mie, cea mintuitoare, pentru atitea cite le-am uitat, invidios pe lună și pe soare la vreme de arat și semănat.

Un singur nume

Țăranii, să se știe, un neam de oameni care

de la-nceputul lumii trudesec neincetat la zămislirea piinii pe sfintele ogoare mustind de veșnicia vărsată peste sat.

Imprejmuiți de țară, imprejmuint-o toată cu sufletul și brațul și ochii lor adinci, nu și-au plecat tăria de neam sub nici o roată,

urcînd golgote aspre, scrișnind din dinți, pe brînci.

Pe-această glie dulce ca pita lor străbună au ridicat țăranii lumina-n cer, înalt,

să fie tihnă-n soare, să fie tihnă-n lună, să lumineze peste mileniul celălalt.

Tu, cel născut din neamul acesta fără moarte,

poet al limbii sale de griu și cucuruz, din viața lor trudită să-ți faci cinstită carte, viața lor să-ți fie vedere și auz.

Țăranii, să se știe, un singur nume — Țară, imprejmuit temeinic de dragoste și dor, pe care ei de veacuri îl seamănă și-l ară, neclătinați din veșnicia lor...

Petru Anghel

Și români și secui, pe același pămînt, care trebuie lucrat din ce in ce mai bine“.

Anul trecut țăranii din Ditrău au predat la fondul de stat treizeci de tone de lină. Un oraș de talia Ciucului poate fi îmbrăcat in pulovere groase, de iarnă din lină dată de oamenii din Ditrău. Anul acesta, planurile sint mai ambițioase. Ladislau Pongracz a cerut la județ să se mărească suprafețele pentru furaje și să se facă lucrări mai bune de întreținere a paștilor. In primăvara aceasta va primi cîteva utilaje și o cotă suplimentară de îngrășăminte. Tinărul președinte al CUASC-ului vrea ca finețele și paștile să fie îngrijite precum culturile de cereale. „Unii s-ar putea să mă ia in ris cu dorința asta, zice Pongracz, dar nu poți să obții rezultate bune in zootehnie dacă n-ai furaje din abundență și de cea mai bună calitate. Iar noi vrem să fim buni și la culturile de cimp și la creșterea animalelor. Averea noastră comună trebuie să sporească in fiecare părticică a ei“. La început de iarnă temperaturile au fost adeseori sub minus 10 grade. Oamenii lui Pongracz transpirau de mama focului. Are dreptate tinărul președinte : anul agricol se suprapune cu anul calendaristic, zi după zi, zi peste zi.

Ideea sistematizării satului românesc este de dată prea recentă pentru a ne permite o pătrundere fără complexe in întimitatea procesului. Raportul noilor valori cu vechile valori, seculare uneori, nu s-a decantat încă. Se încearcă experimente, se oferă o multitudine de soluții, se alocă investiții uriașe, se realizează schimbări fără precedent. In plan ideal se susține o armonizare a noului cu vechiul, o preluare selectivă, fericită a tradiției, o îmbogățire, fără nedorite stridențe, cu elementele moderne ale civilizației. In toate comunele viața orașului se inserează fără opreliști. In multe din cazuri ideea de centru agroindustrial pare să se fi materializat : Flămînzi, Scornicești, Drăgănești-Vlașca, Diosig, Petrești, Cobadin... In vatra seculară apare un nou tip de civilizație. Deocamdată ea se exprimă printr-un termen mai puțin fericit din punct de vedere lingvistic — centru civic. In sens practic acest centru este o coabitare a orașului nou la scară redusă cu valorile perene ale civilizației rurale. Există in momentul de față mai multe comune care și-au construit asemenea centre. In perimetrul lor se află primăriile, lăcașurile de cultură, magazinele și

unitățile de servire a populației, școala, dispensarul, parcul central, blocuri de locuințe cu 3—4 nivele, vile cu 1—2 etaje. Mai multe sate de acest fel au miniplatforme industriale, formate in principal din unități care prelucreează materiile prime locale (legume, fructe, lapte, lemn, materiale de construcții etc.), dar și din secții ale unor întreprinderi industriale cu sedii in orașele mari. O asemenea distribuie de funcții facilitează stabilizarea populației, oferă oamenilor de lucru in tot timpul anului, ridică gradul de bunăstare și civilizație al populației. Distanța sat-oraș se micșorează. Este tot mai evident, mai palpabil acest fenomen. Odată cu aceasta însă există și preocuparea pentru păstrarea acelor valori care conferă personalitate locului, ariei etnoculturale. Proiectanții au mult de lucru pentru păstrarea liniilor arhitectonice specifice, pentru conservarea unor clădiri de interes istoric și arhitectonic. Casa bucovineană nu va dispăre, culele de la Măldărăști vor fi admirate și in secolul viitor, cetățile țărănești din Transilvania își păstrează robustetea, casele maramureșene atrag in continuare numeroși admiratori. E o lege a timpului prefacerea repede a locurilor. Și chiar dacă vatra devine „centru civic“, lucrarea pămîntului nu iese din „heraldica“ ancestrală a săteanului. Numai că această lucrare e făcută cu noi mijloace, pe potrivă timpului, și dă roade mai bogate, intocmai cu cerințele lui. Numărul țăranilor se va rări, va continua să se rărească, dar țăranul ca atare nu va dispăre ; chiar dacă el va locui intr-un apartament asemenea celui de la oraș și va ține sapa și furca in balcon. Dar numărul acestor țărani va fi relativ mic. Majoritatea lor își înalță case arătoase, de tipul vilelor, cu acareturi bine întemeiate, cu ogrăzi frumoase. Împrumutul pe care satul îl ia de la oraș nu elimină nimic din toate acestea, le completează doar. Drumul repede tăiat in coasta timpului, drum pe care îl parcurgem in prezent, atinge și satul nostru, in fibra lui lăuntrică, acolo unde s-au înmagazinat valori seculare, de unde ne privesc străbunii in străiele lor țesute din cuget curat. Asemenea arbori pot primi noul altui. Iar noi trebuie să-l alegem pe cel mai bun pe cel mai frumos, pe potrivă cugetului nostru așezat, neavuturos, senin și cu umană deschidere spre noi orizonturi.

Pavel Perfil

Aurel MIHALE

Tarina de sub rîu

C LIPA răsăritului se prelungea și cimpia încă dormita în desfătarea ei ascunsă, doar mingiata de lumină. Geana impurpurată a soarelui parcă înțepenise, ridicată dincolo de zarea vinată și rece. Soarele însuși părea surprins de frumusețea pământului ivit ca din neant, pierdut în nemărginire, cu miriștile arse sticlind în mărgelile boabelor de rouă și frunzele umezite ale porumburilor uscate lăcărind. Cei dintii coboriseră din remorca bărbații, tropăind înăbușit pe pământul amorțit și rămânind apoi în așteptare, întorși către soare. Femeile se buluciseră ca oile pe-o grămadă de coci, înfrigate de răcoare și umezeală și amuțind doar pînă ce tunetele tractorului ce-i adusesse se stinseseră în cimp. Încă tăcuți, bărbații își aprinseră țigările, lungindu-și așteptarea învâluți în fum. Arătau liberi de orice griji, bucurându-se în tihnă de liniștea încă adîncă a cimpiei și parcă incolții de viața aceluiași gînd. În trecut, la un ceas ca asta intrau în fișile lor înguste și rare de porumb, împovărați ca de-o spaimă a vieții. Ieseau pe întineric din sat și apucau orbecăind drumurile de pămînt împietrit ale cimpiei, cu toți ai casei încă dormitînd pe cocii din căruță, purtați ca în necunoscut de niște cai slăbănogi și flămînzi, care săltau ca ologi în trapul lor silit și mărunț. Și-odată cu primii știuleți mici și piperniciți răsuciți în pumni, li se înceleau și socotelele tot mai zgîrcite și incurcate cu fiecare gînd. Oricît de puțină, roada era deja împărțită, de mult; în primul rînd trebuiau să-și achite dările la stat, impozitul și fonciera, sporite încă de resturile neplătite din anii trecuți; apoi să-i întoarcă lui Diculescu, cu dobîndă, porumbul luat de la conac în mai cînd mălaiul lor se termina; nu-l puteau uita nici pe Mituluș — țiganul care le potcovise caii și le ascuțise fiarele de plug tot anul, tot pe porumb; și nici porumbul de sămînță ce trebuia ascuns în pod și păstrat ca anafura, neatîns; și-abia acum puteau socoti ce le rămînea pentru casă, cai și orătăniile din curte din care însă trebuiau să mai rupă ceva și pentru tîrg, pentru sare și gaz, cîtiva coți de barchet pentru femei, niște scoarțe de opinci pentru ei și cite o hanță pentru copii; uneori copiii se mai alegeau și cu cite o piine albă, de oraș, sau o palmă de turtă dulce, subțire și uscată. Porumbul era astfel dinainte drămuț și împărțit pînă la un bob, ceea ce însemna că socotînd puținul ce le rămînea îl culegeau degeaba... Doamne, cit de repede ulti-seră ei toate astea, de parcă toată viața lor din trecut nu fusese decît un vis urît, ci nu însuși miezul ființării lor amare pe acest pămînt! Și cit se îndoiseră de rostul colectivului și cîrtisire împotriva lui! Acum însă nu le rămăsese decît grija zilelor muncă și a traiului tot mai ușor și mai bun... „Am ajuns să trăim ca păsările cerului! Ie amintea Jean Răgălie, parcă speriat de-un apropiat sfîrșit al acestei noi stări a lor. Zburăm doar unde și cit ne place, siguri de grăunțele din hambarul colectivului!... Așa traie, ne-neacă! Zimbea pișcher pe sub mustățile groase și lungi, infoiate ca o rădăcină de țelină. Noaptea dormim fără să ne mai răsucim în așternut de griji, căci nu mai avem nici pămînt, nici cai, și nici nu trebuie să mai plecăm la cîmp pe întineric. Ne trezim cînd se luminează, ne spălăm, mîncăm liniștiți și-așteptăm tractorul să ne ducă la cîmp! Exact ca la servici!... Poate tocmai la astea gîndeau acum bărbații care tresăriră ca dintr-un vis, cînd lumina vie a soarelui aprinse dintr-odată puzderia boabelor de rouă de pe frunzele nesfîrșitelor lanuri de porumb.

Vara, lungă și tirzie, fusese cam sece-toasă, așa cum era aici, pe prispa de jos a Bărgănelului, mai totdeauna la doi-trei ani. Griul însă mai apucase ceva din revenea pămîntului din primăvară și ajunsese cu bobul în lapte înainte de valul zădufului din pragul verii. Arătura de tractor, mai adîncă, și semănatul cu mașina, înainte de cernerea mărunții a ploilor din toamnă, îl ajutaseră să prindă rădăcini și să înfrățască sub zăpezi. Primăvara îmbrăcase dintr-odată pămîntul cu o blană ca peria, bogată și verde. Așa încît uscăciunea timpurie a verii, care pirlise într-o singură săptămînă întreaga cîmpie a Bărgănelului, nu făcuse decît să-i grăbească coacerea, împietrindu-i bobul înainte de timp. Tocmai de asta, secerătorile îi găsiseră pe oameni mai ales

pe femei, cu secerile în lan... „Lăsați combinele să-și facă treaba lor!“ le poruncise Invalidul... „Păi, Dodule, se îngrijoraseră bărbații, griul e așa de uscat că nu se mai alege nimic din el!“... „S-alege, sârise și Pircălabu, președintele, că mașinile îl seceră și îl treieră dintr-odată!“... „D-ai-a am și făcut colectiv, clempănise Limbă-de-lemn, să facem totul cu mașinile!“... „Măăă, se năpustiseră pe ei femeile, dacă tractoarele ară, mașinile seamănă, combinele astea seceră și treiera, noi ce mai facem? De unde zile muncă și ce ducem acasă la toamnă?“... „Noi vrem să muncim, mă, ridicase una seceră în fața brigadierului, s-avem și noi zile-muncă în catastiv! Pe muncă, mă, nu cum îți curg ție în șir, doar că îți bați gura de pomână la noi!“... „Dodule, se luase alta de Invalid, tu doar ești de la partid! Sîntem sau nu tot una, toți la toate? Atunci și la muncă și la împărțea! Să fim la fel! Pe muncă, nu pe degeaba!“... „Dar griul e prea uscat, sârise iar Pircălabu, și, tăiat cu seceră, pierdem prea multe boabe!“... „Lasă, că știm noi cum să-l luăm!“ îl asigurase o tinerică... Luța lui Gheorghe Știrbu însă, care înainte de colectivizare îi alungase pe colectori cu făcălețul din curte, îl și apucase de braț: „Ascultă, nea Tudore, scurt pe doi. Ne dai griu fără zile muncă? Nu, sigur că nu! Atunci unde să le facem, la joc și tolănd la umbră?“... Pînă la urmă tot Dodu Invalidul le împăcase, intrînd în mijlocul lor cu dreapta sănătoasă ridicată... „Bine, fie! Combinele încep din marginea asta a lanului, voi din cealaltă, pînă vă întîlniți! Dar pentru fiecare spic găsit pe jos în urma voastră vă tăiem cite o zi la toate!“... Și femeile nu doar c-au secerat și noaptea, pe lună, cînd paul era mai înmulat de răcoare și rouă, dar au mai ciștigat cite o zi, adunînd și spicele rămase în urma combinelor.

A STA fusese vara, la seceriș. Acum, la culesul porumbului nu se mai temuseră de mașini, căci *Semete-ul* nu venise cu nici una dintre cele care apăruseră deja pe la colectivele mai din inima Bărgănelului, care treceau lanul ca printr-un pieptene de fier ce rupea știuleții și îi învîrtea apoi prin niște clești pînă îi desfăcea de foi. Dar și așa, și oricît de întinse erau lanurile, oamenii tot se băteau pentru cit mai multe zile-muncă, pentru că erau mulți și n-apucau să facă toți atitea cite-ar fi dorit. Mai ales anul acesta, cînd porumbul ajunsese în toamnă cam sfrijit, uscat înainte de timp. Venind incins din îndepărtate stepe, vîntul pîrljolis cîmpia tocmai în toiul verii, cînd el doar legase, aruncînd cite-o fărîmă de știulete la subsoara frunzelor, pâlite. Dodu Invalidul alarmase atunci și organizația, și conducerea colectivului, ca la armată, și toată suflarea satului stătuse o lună întreagă cu sapa în porumb... „Cine vrea să aibă porumb la toamnă, strigase, aprins, să vină acum să facă zile-muncă, la prașilă, nu doar atunci, la cules!“... Porumbul rezistase astfel arșii mai bine decît ar fi făcut-o cînd își lucrau singuri ogorul și știuleții tot se împliniseră, scurți și subțiri. Recolta, deci, nu era cea dorită de ei, dar oricum mai bună decît oricînd în trecut în asemenea ani de seceță, cînd se alegeau mai cu nimic. Și asta datorită nu doar arăturii de tractor și semănatului cu mașina, ci tocmai muncii în colectiv care tăiase cu mai multă putere colții seceței. Pe deasupra se puteau bucura și de roada, mai bună totdeauna, a porumburilor din Băltă, unde își aveau o parte din pămînturi pe grindurile căpătate din moșia lui Diculescu, la improprietărirea din '45, iar alta în fosta „Obște“ a satului, rezultată din jăpșile scoase de sub apă înainte de război și trecută la colectivizare în zestrea colectivului. În anii mai secețoși, ca acesta, în care pămîntul de aici, de la „Deal“, de pe marginea de jos a prispei Bărgănelului, ajungea mai uscat decît scoarța copacului, cel din Băltă, cu apa doar la citeva palme în adînc, rămînea încă în putere și porumbul creștea înalt, aproape negru. Mai mult, încă de la începutul lui septembrie, răsufllarea umedă a fluviului și răcoarea Băltii urcau în nopțile, senine pînă pe prispa Bărgănelului, înmuind asprimea seceței și aburînd pămîntul cu o rouă bogată și rece. Clipa răsăritului aducea astfel pe tipsia cîmpiei, și așa uscată și zgrunțuroasă, nu o revărsare de foc topit, ci o mirifică plutire ca a unui fum de apă, frizat de

primele raze. Era clipa în care culgătorii așteptau răbdători tăcuta desfătare a cîmpiei insetate, statornici în credința lor că apa nu dispăruse cu totul din rînduiala flirii. Și clipa asta încă se prelungi pînă ce soarele, înălțîndu-se, aprinse și ultimele picături de rouă de pe frunzele scorjite și știuleții răscopti ai porumbului. Picla plumburie a zorilor se risipi astfel treptat și cîmpia ieși încet în lumină pînă dincolo de Fintina Grecilor. Într-acolo se auzeau bătînd neîncetat niște tractoare care întorceau poate ultimele pogone pentru griu. Cu auzul ațîntit la ele, bărbații sugau încă liniștiți fumul țigărilor, așteptînd ca soarele să lumineze toată nemărginirea porumburilor.

„Asta vă va fi pierzanla!“ le proorocea și acum Barbu Măchiță, alungat din sat de valul colectivizării. „O să vă împotmoliți în bucuria voastră nesăbuită ca într-o mlaștină! Niște oameni fără de griji a făcut colectivul din voi!“... „Nene Barbu, îl încerca Jean Răgălie, cu zimbeul ascuns de mustați, dacă-ți pare rău n-ai decît să te întorci pentru totdeauna, nu doar pentru cite o noapte în brațele țăi Fanei!“... „De ce să-i pară rău, se arăta nedumerit Ghiță Popindău, cu fața ceva mai plină și mai luminoasă decît în trecut, c-am ajuns și noi la o lumină? Doar d-asta am intrat în colectiv, pentru un trai mai ca lumea!“... „Da, dar nu asta e totul!“ le amintea Jean Răgălie de împotrivirea lui Măchiță... „Pentru noi, care am trăit cum știți, este! Sărea Popearcă, trezit ca din somn. Și nu ne mai dorim altceva!“... În astfel de clipe, Invalidul apuca brațul lui Măchiță și îl trăgea de o parte: „Ce-ai cu ei? E adevărat că încă nu curge lapte dulce pe șanturi, cum clempănea găgăușul ăla de Costache de la raion, dar tot ne lingem degetele de miere și sîntem mulțumiți! Doar vezi, multora le este de ajuns!“... „Păi, tocmai asta este! se încăpățîna Măchiță. Încet, încet, colectivul o să le taie cu totul pofta de muncă! Se mulțumesc cu cit apucă fiecare, și gata!“... Ce vrei, oamenii au dat de gustul vieții și deocamdată nu vor mai mult!“... „Cui nu i-ar place așa?! Dar ce faceți cu cîrdul femeilor care se adună în fiecare dimineață în poarta colectivului și cer de muncă? Lor nu le-ar place? Nu e păcat de timpul pe care îl pierd degeaba?“... „Acum nici pentru bărbați n-avem destule zile, și-odată cu tractoarele și mașinile ce încă vor veni va fi și mai greu! Încercăm, însă, să-l mulțumim pe toți!“... „Vezi?! Il incolțea Măchiță pe Invalid. Ați uitat că doar pămîntul e una pentru toți, al tuturor, și că munca, după care faceți împărțea bucatelor, e a fiecăruia! După cit poate și vrea fiecare!“... „El, n-am uitat! Dar așa își închipuie încă unii că trebuie să fie! D-ai-a și alcargă mai toți după cit mai multe zile-muncă!“... „Și le fac oriunde și oricum, și pe hirtie, numai să fie! Dar dacă unul poate și vrea să muncească mai mult?“... „Deocamdată, asta este! se arăta Invalidul neputincios. O să vină oricum vremea cînd vom putea face mai mult! Trebuie să dezvoltăm încă gospodăria, să cultivăm și altceva decît griu și porumb, să mărîm fermele și poate să facem și-o grădinărie, tocmai bună pentru femei!“... „Oho, de cînd vă tot gîndiți, dar nu îndrăzniți, grădina asta cere muncă pe desclate și răspundere pentru fiecare fir! Și oamenii s-au învățat cu bălăceala asta călduță, în care zilele-muncă totuși le curg! Nu-și dau seama că își fură căciula doar cu un pumn de boabe în ea, cînd ar putea să fie plină pentru toți!“... „Tu totdeauna ai vrut mai mult! îi amintea Invalidul cu un vâdit reproș pentru neuitata lui fugă din sat. Recunoaște însă că oricum e mai bine ca în trecut, că nu mai flămînzește nimeni, nu mai umblă nimeni rupt și desculț, și că și munca, și viața sînt altfel, mai bine decît cum a fost, că-n locul silei, oamenii au căpătat plăcerea de-a trăi!“... „Adică, îi întorcea Măchiță vorba, nu mai vor să-și rupă osul la mai multă muncă! Se mulțumesc cu ce apucă și nu năzuiesc la mai mult! Nici ei, nici voi, care ați ajuns să moțâți în scaunele noii orînduiri!“... „Rînduiala îi bună, mă!“ se înnega Invalidul... „Dar poate da mai mult!“... „O să dea, neapărat! Deocamdată, oamenii is mulțumiți și nu vor altceva!“... „Fericite de voi! Il compătinea Măchiță. Feriți-vă mai departe capetele, să nu vă crape de cine știe ce gînduri noi!“... „Mă, se supăra de-a binelea Invalidul, vezi-ți de treaba

ta de la oraș și lasă-ne pe noi să trăim în prostia asta dulce, că ne prinde bine! Iar dacă tu vrei altceva, poftim, vino și pune osul la muncă aici!“... Cum era să vină? Barbu Măchiță însă se întorcea de fiecare dată la oraș îngîndurat și supărat pe risipa asta de timp și muncă. Dar uita repede de colectiv și sat, cum și satul uita tot atît de repede de el. Despărții de valul colectivizării, oamenii îl socoteau tot mai puțin de-al lor. Salopeta albastră pe care o îmbrăca în fiecare dimineață cînd intra în sera de la marginea orașului o socoteau de mult un semn al înstrăinării lui de sat.

E COUL înfruntării lui cu Dodu Invalidul însă răscolea de fiecare dată furnicarul satului... „E-te, na, pagubă-n ciuperca! răbufnea Popearcă. Să-și vadă de rostul lui de la oraș și să nu ne mai sufle-n ciorbă! Rece, caldă, pentru noi e bună așa! El să rămînă acolo, bun fugit!“... „Domnule, gingăvea Tică-Molament, parcă speriat de-o tulbure amenințare, pînă dacă vine, el și Fana, căreia zilele-muncă la ferma de păsări îi merg oricum, trec de-o mie de zile pe an! Că el, Barbu, chiar dacă-l legi o mină, tot împlinește două norme pe zi cu calalță!“ Faceți acum socoteala și-o să vedeți cit griu și cit porumb ar putea duce amîndoi acasă! Un vagon întreg! De unde? Dintr-al nostru!“... „Vedeți?“ Sărea iar Popearcă, iluminat... „Colectivul ți-a desferecat doar o jumătate de minte, nea Ioane! Intervenea Jean Răgălie, care îl spunea cu haz „Popearcă-minte bearcă“. Păi, el nu dînt-al nostru ar lua, ci din ce-am produce mai mult!“... „Ce ne trebuie? se arăta incurcat gâlbejînd de Goglează. Neajunge atît!“... „Omul e liber și stăpîn pe el, muncește cit vrea! Ie amintea Jean Răgălie. Și unde vrea! Vrea să se întoarcă în sat, se întoarce, că Fana e intrată în colectiv printre cei dintii. Dacă vă amîniți, chiar Tănăsache, Adormitul, i-a scris cerea! Cum și matala, nea Ioane, dacă vrei, miine poți pleca la oraș! Dar cum să pleci, cînd o duci bine aici?! Munca? Doar cit trebuie pentru încă o linie în carnetul pontatorului! Pe cînd acolo?“... „Lasă, că nici el nu e la masină, tot la pămînt este și încă la umbră, în fiecare zi și-n tot anul, și vara și iarna!“... „Poftim, du-te și intră și matala la seră! Dar cum o să te duci, cînd aici ai pîine și mămăligă cit vrei, bătătura ți-e plină de găini, în cocină grohălește porcul și vinul îți fierbe în butoi! Aștepti să vină Bălana și sari după cuptor!“... „Și ce e rău în asta, domnule? Sărea exasperat Popearcă-minte bearcă. De ce am intrat în colectiv, nu ca să ne fie mai bine? Doar partidul a hotărît așa!“... „Închină-te și roagă-te la Dumnezeu, sau mai bine la partid, să tot fină așa!“ îl speria Răgălie... „Zău, că mă rog! dez-vălu Popearcă, nevinovat ca un copil. În fiecare seară, la amîndoi!“

— Hai, terminați țigările, că trebuie să intrăm în lan! Ii grăbi Ion Dobre, arătîndu-le un știulete de porumb ce nu mai aburea... Cam mic! Il cîntări îngîndurat în privirile celorlalți. N-o să adunăm decît jumătate din ce-am plănuit! socoti apoi, desfășînd știuletele de pănuși.

Bărbații întirziară încă, trecînd știuletele dintr-o mină în alta și clătînd capetele dezamăgiți, dar nu intră-atît de speriați ca Ion Dobre. Doar d-ai-a li și spusese Căcarează, pentru că fusese dintotdeauna zgircit, și în trecut, cînd auzuse ceva pămînt și nu îndurase lip-surile celorlalți. Și la mincare era la fel, de te miri cum ajunsesse cu capul cit un dovleac colțuros și fața rumenă și făl-coasă. Spre deosebire de el, el nu se mai temeau de sărăcie, le-ajungea oricît le-ar fi dat pămîntul și arătau mai departe slobozii și senini, asemenea unor copii în putere. O-ho, trecuse vremea cînd umblau hărtăniți și desculți, flămînzi și gâlbejiți, de parcă purtau lingoarea pe picioare. Acum aveau bocanci buni sau cizme de caucul în picioare, pantaloni de doc gros sau de postav nu le mai erau rupți sau peticiți, flanelele destrămate la piept sau găurite în coate. Doar pe capete purtau aceleași pălării pleoștite, ticșite de praț și decolorate de soare, neîndrăgind încă șepcile de postav... Cercetară astfel mai departe știuletele, cu fețele mingiate de soarele în care, încă desfătîndu-se, se trezea cîmpia...

— Domnule, eu mi-am și făcut socoteala! îi incredință Goglează, sucînd știuletele în vîzul tuturor. Ii spusese așa mai demult, după fața supră și chinuță pe care o avusese în trecut, nu ca acum, plină și liniștită, arsă doar de soare... D-ai-a de la Deal, e-adevărat o să primim mai puțin, dar o să primim mai mult din Băltă, și una peste alta nouă ne ajunge, c-o să am la un loc cu nevasta peste trei sute de zile; adică oricum patru-cinci căruțe de bucate... din care pun deoparte ce-mi trebuie pentru casă și curte, iar restul îl duc la tîrg, la oraș. Cu banii ce-i iau cumpăr ce-mi trebuie să termin casa care a rămas de roșu din primăvară. O tencuiesc cu ciment și pietriș mărunț, cum am văzut la Al lui Ouatu din Polana, să tină toată viața. Dacă o să-mi mai rămînă ceva îi pun și jgheburile, c-a zis Sandu lui Țuțu de la cooperativă c-aduce tablă galvanizată, dar n-o dă decît pe bucate...

— Eu nu la tîrg, ci statului îi dau tot ce-mi prisosește..., de unde primesc în schimb hirtie pentru depozit de tot ce am nevoie, la oficial! se arăta mai ciștigat Gheorghe Știrbu, încă slăbănog, dar cu o nouă snăgă în vine... Cu casa, noi am terminat; a rămas ca în toamna asta să ne luăm mobila, la fel ca a lui Mină Puia, luată tot pe porumb. O să-i dau și lui citeva coșuri acolo, să mi-o aducă cu căruța-i pe cauciucuri, îngropată în pale... și cu casa gata, altceva la rînd!

— Nouă nu ne-a rămas decît s-o zugrăvim pe dinăuntru, cu model, ca la oraș! se mindri unul mai tînr dintr-al lui Gănete. Așteptăm însă ca ginerele țăi

Mii, electricianul, să ne găsească fir de aramă pentru electrică, mai scump dar mai bun...

— Noi nu mai avem. decît să plătim țiganilor ! cărămida, tot cu porumb ! ținu și Popearcă să se arate mai ajuns. Avem însă toate celelalte materiale gata adunate, așa că la primăvară vă chem pe toți la clacă... dărimăm casa veche și trintim alta, ca a lui Țigău, așa cum a transformat-o Gina acum, așteptînd să-i calce și ei pragul un picior de bărbat...

— Ce facem însă cînd om termina cu casele ? ! gingăvi incurcat Tică Molament... Pămînt nu ne mai trebuie, cai nici atît, căruțe nici măcar de plimbare, iar galbeni în salbă de unde și pentru ce, dacă totu-i pe muncă ? !

— A, ne rămîne cimitirul, nea Tică ! îl asigură Răgălie cu zîmbetul ascuns de mustăți. Ne facem și-acolo cite o casă, pentru mai tirziu... cum și-a făcut Gheorghe Vlad, la trei metri în pămînt, ca o cazemată !

— Păi, Limbă-de-lemn vrea să aibă și dîncolo un loc la fel de bun !

— Numai că acolo vorbim în gînduri și semne, ca muții ! le aminti Jean Răgălie și dădu, nestăpînit, în ris.

— Ha-ha ha ! gîlgiură toți din jur, gros și lung.

RISUL lor intrerupse în sfîrșit cîsla femeilor, inghesuite în coasta unei glugi de coceni, tot înspre soare.

Se așezaseră ca oile, una într-alta, cu picioarele strînse sub fustele de lînă groasă sau sub poalele rochiilor de barchet înflorat, cu miinile sub piept, bîsmăluțele pe frunți și fețele în lumină. Pînă acum stătuseră ascunse tocmai de soapta lor neîntreruptă, ca de un murmur liniștit de ape.

— Da' terminați odată cu țigările ! se ridică un glas ascuțit dintre ele.

— Încă un fum, ța' Luțo ! recunosc Jean Răgălie glasul femeii. Că porumbul încă nu s-a uscat, iar noi n-am ajuns încă la *eveniment* !... Hai, nea Marine, îl îndemnă pe Goglează, spune odată, că porumbul n-așteaptă... spune ce-ai auzit așară la sediu !

— Ce putea s-audă ? se arătă aproape jignit Ion Dobre, care, ca șef de echipă, trebuia să știe el totul mai întîiu... Doar am trecut și eu p-acolo... erau toți, și Dodu, și Pircălabu, și Mandarinul, în ședință cu brigadierii... cum n-aveam timp să-l mai aștept, am crăpat ușa și l-am întreat pe Limbă-de-lemn ce facem azi și dacă e ceva nou... Nimic ! a zis. Tot acolo la porumb, dîncolo de Fîntina Greilor !

— Cînd ? De vreme ! ridică Goglează un deget, sigur de sine. Dar după ce s-a spart ședința ? !... Trăznet, domnule ! se întoarce spre ceilalți. Nici nu-ți vine să crezi !... Lăsă apoi să troacă anume un timp, captînd privirile înviorate ale celorlalți și trăgînd doar cu coada ochiului la Jean Răgălie, tăcut și cu ochii mijiți, căci cunoștea povestea... De la Bufet, unde am stat pînă ce ne-a scos Sandu pe ușa, că trebuia să închidă, am dat și pe la sediu... Uite, să spună vecinul Ghiță, că ne-am despărțit în drum !... Văzusem lumină în fereastra deschisă, cu perdeaua bătuată de țîntari, și doar am trecut șanțul... În prag dau de Moș Nica, gata adormit, și mă așez lîngă el... Cine-l înăuntru, îl întreb, de priveghezi și-acuma ?... Hea ! face el. Dodu și Barbu Măchiță... stau mai bine de-un ceas, de cînd s-a terminat ședința, de vorbă !... Da despre ce ?... Nu-șe ce anume, că nu prea mai aud, dar oricum despre pămînt !... Care pămînt, domnule, mi-am zis, că Barbu s-a lepădat singur de-al lui ? ! Și de lotul lui de pe grind, din moșia lui Diclescu, și de lotul Tîei din Obște, rămas de la Tuțu, și de pogoanele ei de fată, de la Deal... a dat bir cu fugiții tocmai cînd noi ne spărgeam capetele, să intrăm sau nu în colectiv !... Eram eu cam amețit, dar am clușit urechile și tot am prins cite ceva... Moș Nica avea dreptate, chiar despre pămînt vorbeau !

— Ce ? sări Tică Molament, ca speriat. Stați, să vedeți ! le lungi Goglează anume așteptarea, cu ochii iar la Jean Răgălie, care incremenise și nu mai zîmbea.

— Măi, ce oameni ! se proțăpi în fața lor Luța lui Gheorghe Știrbu, viguroasă și plinuță, roșie în obraji... Hai, că s-a uscat porumbul !

— Intrați voi în el, dacă vă grăbiți ! o împinse Popearcă, ațîțat, și se întoarce spre Goglează... Hai, spune mai departe că le-ajungem noi din urmă !

— ...ce pămînt ? ! mi-am zis, reluă Goglează... Și m-am furiaș pînă sub fereastră... Ei, într-adevăr, despre pămînt vorbeau !... Nu vreau decît să lucrez eu singur sfoara de pămînt de sub mal, unde a fost albia Buldului Mic, stăruia Barbu, de care voi, ca proștii, ați uitat ! Nu v-ați mai gîndit la ea, ați lăsat-o în paragină, fără nici o trebuință !... Să zicem că da, îl încerca Dodu, mormăind. Ce-ai să faci acolo, că japsa a înțeleșit de mult și-i plină de scaieți, pălămidă și pipirig ? !... Asta mă privește pe mine, se angaja Barbu. Voi numai să mi-o dați, și-o să vedeți ! Dacă nu v-o place, să mă goniți voi la oraș, unde oricum eu am acum un rost !... Să nu-l pierzi și p-ăla, pentru palma asta de pămînt uscat !... Nu e chiar o palmă, e mai mult, și-odată desțelenit e aur curat, că are apa doar la un pas în pămînt !... După asta n-am mai înțeles cine știe ce, c-au tot șoșotit pînă într-un tirziu, cînd au împins scaunele și s-au ridicat... Hotărîți-vă, a zis Barbu,

pînă nu mă răzgîndesc... că trebuie să intru cu tractorul în el acum de cu toamnă ! Eu nu știu de ce mai stai pe gînduri, s-a burzului, că și-așa locul e ca și părăsit, nu intră în socoteala nimănui, nici a colectivului, nici a sfatului !... De ! s-a înmuia Dodu. Să vorbesc și cu Pircălabu și cu Oancea, să întrebăm și Raionul și poate chiar Regiunea. Că e vorba totuși de pămînt, și-acum știți cum e cu pămîntul : e-al tuturor, oricare, oriunde și oricum ! Asta e ! a încheiat Dodu îngîndurat și au dat să iasă... Eu, dacă am auzit ușa, am și luat-o la picior, pe lîngă garduri, și nu m-am oprit decît în poartă, să-l aștept pe Barbu, că doar mi-e vecin cu fosta casă a Tîei, acum casă de oaspeți, unde și-a oprit odaia din fund. Dar n-a mai ajuns pînă la mine, s-a oprit la Fana...

— Ei ? ! ridică Jean Răgălie degetul a luare aminte... Asta *eveniment*, domnule ! S-ar zice, deci, că Barbu Măchiță se întoarce iar la pămînt și o ia iar de la început, ca după improprietărea din '45 !

— E nebun ! izbucni Popearcă, înfricoșat ca de-o nemaipomenită amenințare.

— Mai nebuni is ăia care îl ascultă și zic că îi dau fie și palma aia de țelină de sub mal ! socoti Tică Molament.

— Fiți pe pace ! încercă să-i domolească Ghiță Popîndău, sigur de sine. Nu-i poate da nimeni, nici Dumnezeu, nici un pămînt ! Ce vreți, legea colectivului ? !

— Tocmai asta este ! revendică Goglează, ca unul care auzise cel dintîi povestea. Nu e vorba de pămîntul lui, și nici de al colectivului ! El nu vine să spună, dați-mi pămîntul care a fost al meu, sau tăiați-mi dintr-al vostru tot atît ! Nu ! El a pus ochii pe un pămînt al nimănui, părăsit și uitat de toți, netrecut în nici un registru al Statului, pentru că a apărut doar după ce a secat Buldul Mic, și zice... Văd că vouă tot nu vă trebuie ! De ce să zacă mai departe în sălbăcie asta ? Dați-mi-l mie, așa înțelenit cum este, și-l fac eu să rodească !

— Dar de ce să-l ia tocmai el ? ! revendică Ion Dobre, iritat și uitînd de porumbul în care trebuiau să intre de mult. Cum fusese dintre mijlocasi și intrase în colectiv mai mult silit, numai la Deal cu un lot de zece pogoane. toate la o brazdă, se socotea oricum mai în drept să primească el bucata ceea de pămînt... Odată ce s-a lepădat de pămîntul lui și a fugit de colectiv, de ce să-i dăm altul înapoi ? Gata, e bun plecat pentru totdeauna ! hotărî agresiv, cu fruntea colțuroasă întoarsă ca într-un corn spre ceilalți.

— Nea Dobre, interveni iar Jean Bășcălie, pornit parcă anume să-i ațite pe toți... adevărul este că nu e vorba atît despre pămînt, mai ales despre unul ca ăsta bun, al nimănui, cit despre idee !

— Ce idee ? ! sări ca întepat Popearcă. — Da, de idee, care a fost a lui ! întări Jean Răgălie. Noi trecem de ani întregi pe lîngă japsa înțelenită de sub mal și nu ne-am gîndit nici unul la ea ! El însă uite, vine și zice... dați-mi-o mie și fac eu pămînt bun din ea !

— Ce pămînt ? ! Dați-l dracului de pămînt ! se arătă înfricoșat ca de-o prevestire rea Tudor al lui Pomană, pe care colectivul îl făcuse și mai puturos decît în trecut... Cine mai vrea acum pămînt ? ! Iși arătă sîncer nedumerirea, crispindu-și obrajii buclăți, neabîrbierii de mult... Uite, bătu cu una din cizme în țărîna umezită, eu unul nici dacă mi-l dă c-o luminare nu-l mai primesc !

— Asta e adevărat ! se dezvălui și Gheorghe Știrbu de obicei tăcut și mai retras între oameni, minat în viață mai mult de Luța, a cărei gură singură se auzea între femei... Cine nu știe ce a însemnat pămîntul pentru noi ! Impozite, foncieră, adas și mai ales cote, de nu le mai puteai ține, socotenă ! Și-apoi, cai de întreținut, căruța și plug, muncă pe deselate cu toți ai casei, din noapte pînă-n noapte, de cum se lua și pînă cădea zăpada... după care te alegeai mai cu nimic !... Așa, că, pentru ce să intri iar în jug ? Pentru o clozvirtă de pămînt ! ? Cine vrea n-are decît să-și ia iar o povară ca asta !

— Uite că el nu se sperie și vrea ! si-labisi apăsător Jean Răgălie, vrînd parcă anume să încingă încă lucrurile, cum îi era obiceiul... Ce să-i faci, e patima. nebunia lui de care n-a scăpat ! Vrea iar pămînt ! De unde ? Singur l-a găsit ! Îl poți opri să-l lucreze, dacă e-al nimănui ?

— Dacă-l așa. Sfatul n-are decît să-i dea ! acceptă Tică Molament. Și șanțurile, să-l sature odată ! Dar să-l și inghesuie cu toate hangaralele !

— Nu ! reclamă iar Popearcă. Să-l umple gura cu pămînt și gata !

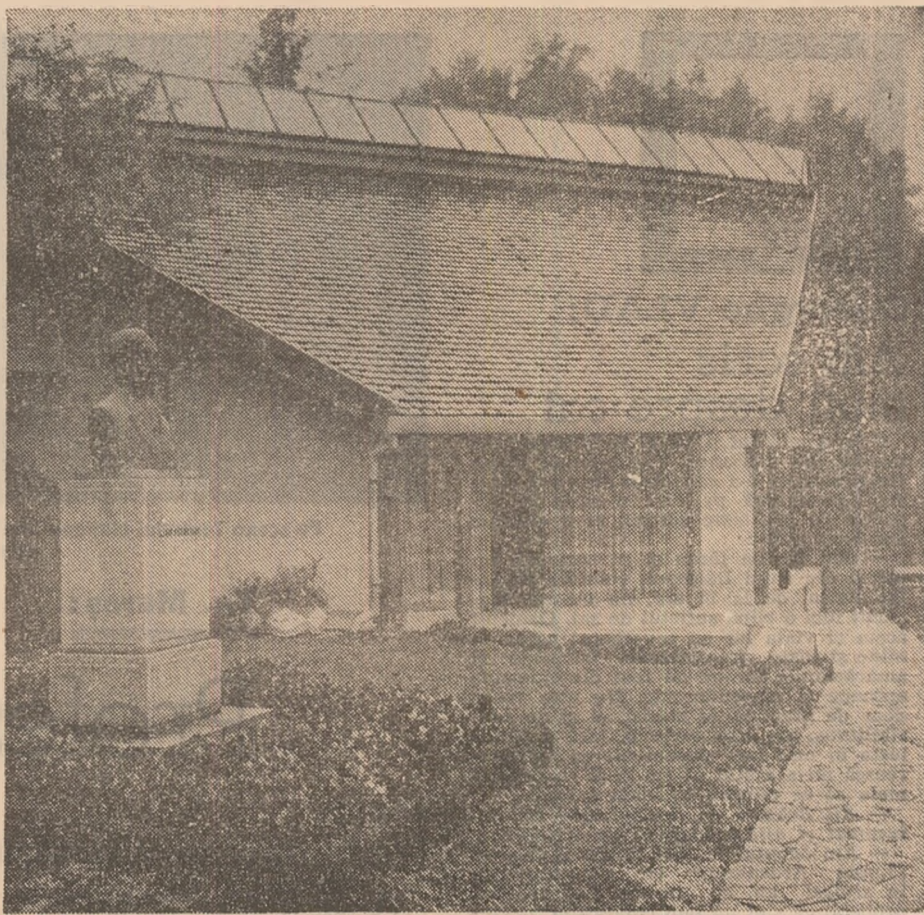
— Eu însă, se arătă acum nedumerit Ghiță Popîndău, stau și mă gîndesc, de unde un asemenea curaj la el ? Că-i trebuie alți cai, altă căruță, alt plug...

— ...și mină de lucru ! adăugă Știrbu. Înainte se într-ajutara cu Chirilă Bumbu și Dida, dar ăștia-s acum la vaci, cu toate zilele pline, și nu dau ei vrabia din mină pe cioara de pe gard...

— Stați, mi-am adus aminte și de asta ! tresări Goglează. Eram eu amețit de băutură, dar uite că n-am uitat... Gîndește-te, îl tot toca pe Dodu la cap, sint atîția, mai ales femei, fără de lucru, care-și pot găsi acum un rost ! Mie să-mi dați doar un tractor d-ăla greu, rusesc, pe șenile, să sparg țelina, atît... pe urmă mă lăsați cu ele !

— ...și Dodu ? ! îl intrerupse nerăbdător Ion Dobre.

— A mormăit ceva, dar n-a zis nu !

Complexul Muzeal Liviu Rebreanu, județul Bistrița-Năsăud

Casa din Prislop

■ MĂ întorc mereu în Țara Năsăudului, să mă binecuvînteze înelul, să mulțumesc pămîntului pentru viață, pentru piine și apă, pentru vise, pentru bucurie și lacrimă, pentru cîntec și vin — și să ascult bătaia inimii-păsăre a satului meu zburînd cu aripi de lumină peste moarte. Drumul meu duce mereu către casă. În sat. Cobor dealul Bistriței, trec prin Prislop, prin satul care poartă, ca toate satele noastre, universul pe umeri și privesc casa aceea bătrînă, „tăiată adînc în coasta unei coline, incinsă cu un pridvor, cu ușa spre uliță și cu două ferestre care se uită drept în inima satului”, ridicată în 1903 sub ochii Ludovică Rebreanu, cu sprîjinul neamurilor și al prislopenilor. Casa a dăinuit, deși timpul, trecînd, o făcea mică, tot mai mică, pînă în toamna anului 1940, cînd vînturile unor nefaste stăpîniri i-au trosnit capriorii și i-au scos ușile din țîșini.

Dorul de casă i-a măcinat pe toți Rebreanii, iar poeta, Liviu Rebreanu-Hulea, sora lui Liviu, stabilită la Atud, închina un poem căminului părăntesc din Prislop, în 1940, din care cu emoție spicim citeva versuri : „Dar culbul strășnet bătrîne demult e gol și părăsit, / Cel nou pui al vîieții viscol pe nouă căi i-a risipit. / O dată să-l mai văd pe Liviu plecînd spre crîng la vînațoare ! Cu fruntea încadrată-n nimbul superbului apus de soare ! / ... / Cîrînd o să-ți astîmperi dorul ce-atît te chinuiește-acum ! Și-ai să revezi căsuța albă cu răstîgnirea peste drum.”

„În vara anului 1957, ne mărturisea bătrînul Gavrilă Rebreanu, toate neamurile ne-am întîlnit la deschiderea Casei memoriale din Prislop, ridicată pe locul unde, în 1903, am zidit, cu moșul Samoilă și cu tatăl meu, căsuța dragă din care nu mai rămăsesse nimic, dărimată pe timpul horthyștilor de oameni fără cap și fără inimă.”

Privesc azi Casa din Prislop, gătita ca o mireasă, gata oricînd să-și primească vizitatorii. I s-a întărit temelia, s-au consolidat pereții, acoperișul, pridvorul, ferestrele, totul, absolut totul, păstrîndu-i-se cu sfințenie stilul, iar zestrea interioară s-a îmbogățit cu noi și valoroase documente. În satul nou, plin de viață, minți înțelepte și meșteri iscusiți au ridicat un

Complex pentru activități culturale-educative, o adevărată bijuterie arhitectonică, menită să vorbească peste timp de opera lui Rebreanu. În amfiteatrul de la parter, cu 60 de locuri, sînt găzduite sesiuni de comunicări științifice, simpozioane, șezători literare, cenacuri literar-muzicale și, tot aici, vizitatorii pot viziona cele trei capodopere transpuse pe ecran : „Ion”, „Pădurea spînzuraților” și „Răscoală”.

La etajul complexului sînt organizate expoziții permanente de pictură, grafică și sculptură dedicate scriitorului, reunind lucrări inspirate din opera lui. Peste tot, operele lui Liviu Rebreanu, sufletul lui, în care păstrează, dîncolo de timp, numele fiicei sale, Puia.

Vremuri noi, oameni noi, realizări mărețe. De cînd satul poartă numele Liviu Rebreanu, prislopenii își zic re-breani, fîn de oraș, de Năsăud, nu mai umblă în judecăți, pentru hotare, cu vărărenți, satul îmbracă tot mai multe forme urbane, podului de lemn, de peste Someș, care desparte Năsăudul de Prislop, i-a luat locul unul de beton și oțel, numai riul își îngîna cîntecul izvorit din „Cuibul visurilor”, trecîndu-le molcom, cînt în stînga, în vetrele Lușcanilor, cînt în dreapta, pînă în tîntirimul năsăudean, unde s-au petrecut cei din vremea copilăriei lui Rebreanu.

Din Năsăud mai străbate, din cînd în cînd, prăznic fereastră Casei din Prislop, pe foșnet de frunze, pe freamăt de pădure, sunetul unui clavier acompaniînd melodia preferată a mamei marelui scriitor, din vremea tinereții ei, cînd i se spunea „Privighetoarea Ludovică”, incîntînd, cu glasul său, pe „abiturienții” de la baturile intelighenției din Beclean : „Sus ridică-ți fruntea, bravule română”.

Încet, încet își mai poartă pașii spre Casa din Prislop, alături de marea fluviu al tinereții, cîntă năsăudenii, trecuți bine de 80 de ani, uimiți de timpurile acestea, de lumina din ele. Odată cu vremea, drumul, acum asfaltat, ce duce spre Casa aceea bătrînă, „trece prin Ildovița și se pierde în șoseaua cea mare și fără început”.

Claudiu Moldovan

casă nouă, i-a spus, că n-am făcut-o doar pentru mine, ori uit cu totul de tine și-mi caut pe altcineva !

Vestea asta mai sigură decît zvonul înflorit într-atît de Goglează, întepeni gîndurile bărbatilor din nou la pămînt. Sigur că nu le mai trebuia, dar cum putea veni cineva, acum. Să-l ceară doar pentru el ? Nu, asta nu se mai putea !... „Ce idee și la ăsta, la Barbu ! își spuneau aproape toți în această clipă. Dar dacă nu este într-atît de nebun ? !”.

— V-a stat mintea-n loc, puturosilor ! strigă Luța din porumb și femeile dădura toate în ris.

— Rideți voi ! le amenință Jean Răgălie, ispitit să le înfricoșeze și pe ele. Să vă vedem însă cînd veți merge la Barbu Măchiță, cu zlua !

— Noi ? ! se hlizi Luța... Ce, mai avem loc de Fana ? !

Gheorghe VLAD: Am scris mult despre sat

Gheorghe Vlad a intrat în dramaturgie venind din ziaristică, dar motivul inspirației sale nu l-a constituit doar informația permanentă pe care o avea ca reporter în probleme sătești, ci o condiție autobiografică:

— Sunt fiu de țaran și cu toate că am plecat din satul Bălșoara, comuna Mădulari-Beica, de la 14 ani, nu mi-am despărțit nici o clipă sufletul de sat. Oamenii aceia și viața lor au reverberat adinc în mine și toate frământările, bucuriile și amărăciunile lor mi-au fost dintotdeauna aproape și binecunoscute. Nu este vorba doar de practica de ziarist, ci și de sensibilitatea pe care viața la țară o șlefulește în om. Iar documentarea gazetărească mi-a ajutat să fiu la zi cu problemele ce se puneau în viața satului.

— Ați debutat cu dramaturgie sau ați încercat și alte modalități de scrieri?

— Am debutat în 1947 la ziarul clujean „Lupta Ardealului” cu reportaje și, în același an, cu poezie. Am convins probabil că sunt un bun cunoscător al vieții satului și al sufletului țărănesc pentru că absolvind în '51 Școala de literatură „Mihai Eminescu” am intrat, după un mic stagiul, în altă muncă, reporter pentru sectorul rural în presă. În dramaturgie am venit târziu, în 1962, cu piesa *Indrăzneala*, montată de Mihai Dimiu la Teatrul Regional București. Acțiunea este localizată într-un sat, cu ciuiva ani înainte de încheierea colectivizării. Aș putea spune că primul mei paș în literatură au fost norocoși, pentru că piesa mi-a fost premiata de Uniunea Scriitorilor și a fost jucată în vreo unsprezece teatre profesioniste și de foarte multe colective de amatori.

— Dumneavoastră ați trăit anii colectivizării în mijlocul țărănilor, cunoscându-i bine. Cum a fost reflectat în literatură acest moment? S-au scris acele opere care să ilustreze literar vorbind — faptele petrecute?

— Nu cred că s-au scris. Colectivizarea a însemnat un moment de adâncă transformare socială. Frământările țărănilor, conflictele născute, dramele care s-au ivit nu puteau face obiectul reportajelor în presă. Nu era vorba de schimbarea mentalității și felului de viață a unei familii, ci a unei pături sociale și încă a celei mai numeroase. Modificările s-au făcut în timp. Și încă se mai mișcă lucrurile. Modernizarea care se operează în acești ani este, de asemenea, un proces complex.

Prin personajele mele — oameni simpli — am putut spune mult mai multe lucruri decât ca reporter, iar forma de anulare a pesimismului din preajmă a fost risul. În piesele mele se ride mai tot timpul, chiar dacă uneori acolo se consumă o dramă. Ați observat că, adesea, poate de nervi, în momentele cele mai dramatice, te umflă risul. Deseori printre hohote de ris se spun adevăruri grave, iar eu am adoptat acest punct de vedere.

— Totuși nu momentul colectivizării este radiografiat în scrierile dv. Intimplările sunt fixate în perioada ulterioară.

— Eu nu m-am ocupat de colectivizare, ci de consolidarea și întărirea unităților cooperatiste. Aceasta ar fi prima temă a dramaturgiei mele. A doua, ar fi păstrarea sentimentului de cinste și curățenie morală al țărănilor. Eu îi cunosc foarte bine pe țărani, le-am observat mentalitatea, felul de viață, uneori le-am reținut vorbele. Nu mi-au reușit niciodată scenele violente. Mai mult de două palme nu pot da nici unuia dintre personajele mele.

— Care dintre piesele dv. s-au bucurat de mai mult succes, la public și critică?

— Am scris în total 16 piese. Primele 6 piese în trei acte și alte câteva mai scurte au fost cuprinse în volumul de teatru *Comedii cu olteni*. Piesele *Cain și Abel*, *Indrăzneala*, *Comedie cu olteni*, *Tronul sau Petrecerea fără chef*, s-au bucurat de mult succes în diverse teatre din București („Giulești”, „Vasilescu”), și din Turda, Constanța, Reșița, Craiova. Au scris elogios despre aceste spectacole personalități remarcabile ale criticii noastre: Traian Șelmaru, Dinu Săraru, Radu Popescu. Imi aduc aminte cu plăcere de afirmația lui Tudor Mușatescu, care mi-a spus: „Tu ești un Creangă al dramaturgiei de azi”. Dar să știți că mi-a dat curaj întotdeauna reacția publicului din sală.

— Despre viața satului nou, din ultimii ani, ce ați scris?

— Bineînțeles că viziunea asupra satului s-a schimbat. Pe măsură ce au trecut anii, și oamenii s-au schimbat, și viața, dar și mentalitatea mea. Personajele mele au devenit mai conștiente în ceea ce întreprind, au început să aibă inițiativă. Dintre ultimele scrieri care s-au bucurat de succes a fost piesa *Pielele și măgarii* jucată multă vreme la Sibiu și Brașov. Am alăturat acesteia alte câteva revăzute și uneori rescrise și le-am unit într-un nou volum, predat Editurii Cartea Românească.

Interviu de
Liana Cojocar

Pe scena Teatrului Național din Tg. Mureș: *Rața sălbatică* de Ibsen (Florentina Mocanu, Aurel Ștefănescu și Marinela Popescu); *Dona Juana* de Radu Stanca (la secția maghiară — cu Adam Erzsébet și Gaspárik Attila)

Tg. Mureș:

Profesionalism și artă

Ibsen, contemporanul nostru

A INTERPRETA azi o piesă ibseniană înseamnă printre altele, a-l desluși simbolurile în spiritul vremii noastre, căci pentru generațiile actuale lumea acestei dramaturgii e îndepărtată și aburoasă. *Rața sălbatică* e o poveste ciudată despre un patron ticălos care siluiește o fată ce l-a fost vindută ca servitoare de mama ei. El o căsătorește pe tinăra gravidă cu fiul unui funcționar de-al său pe care l-a trimis la închisoare, punându-l în sarcină o afacere necurată, săvârșită chiar de el, proprietarul uzinelor. Va încerca, târziu, să-și mai ispășească din păcate prin suspecțe, cărpănoase filantropii și, până la urmă, printr-o rentă pe viață acordată copilei sale, care nici nu bănuia că are un alt tată decât acela ce-o crescuse. Totul e incurcat și cețos, fals, urit — și se prelungește mereu ca atare, dînd impresia că se va continua astfel și după încheierea tristelor istorisiri.

Sint însă cu adevărat triste? Spectacolul Teatrului Național din Tg. Mureș, regizorul Dan Alecsandrescu par a vedea altfel lucrurile. Nu se eludează aspectele tragice. Dar sint relevante, cu putere, substraturile și se oferă chei pentru descifrarea simbolurilor examinându-se cu luare aminte conflictul ideologic, cum am zice azi, lupta acerbă ce se dă între adevăr și minciună, sinceritate și fătărnice, autenticitate și cabotinism, moralitate și imoralitate, sentimente calpe și datorii imaginare. Printr-un personaj de aparență austeră și fond maculat, tinărul Gregers, care-și asumă fără nici o cădere rolul de reformator al existenței altora, Ibsen condamnă, la sfîrșitul secolului trecut, intoleranța dogmatică, fariseică, a unor moralisți corupți, ce dăinuie, deosebit de dăunători, pînă-n zilele noastre. Iar prin bonomul doctor Relling e zeflemisită minciuna convențională, consolatoare, care pledează pentru statu-quo-ul tranchilizant în pofida oricăror principii. Prin bătrînul fost locotenent Ekdal, cîndva un brav om liber al cîmpiei și al pădurii, acum vinător de păsări domestice și iepuri de casă în podul locuinței, e sugerată degradarea domestică și încarcerarea virtuților pînă la convertirea lor în vicii mizere, rizibile. Desfiorarea alegoriilor se face, pe scenă, pentru a se aduce la lumină derizoriul unor destine strivite ce apar uneori caricaturale, alteori grotești sau de un umor migdalat. Nă se prezintă, deci, *Rața sălbatică* drept o comedie dramatică, într-o viziune novatoare, plauzibil demonstrată, cu argumente artistice temeinice, inserții originale de personaje mute, posibile, relații inedite între eroi, perspectivare ironică a ceea ce e inautentic și caută a se impune prin mistificare.

Cît de îndreptățită e această concepție? Tudor Arghezi vede, într-o mare parte a operei lui Ibsen, „ironie la adresa ipocriziei sociale”. Camil Petrescu, inserind piesa printre capodoperele autorului nordic, o socotea „o poemă de umor suculent”, el observînd că evoluția dramaturgului a însemnat trecerea de la melodramă la umor, „un umor cumplit”. Iar Tudor Vianu, scriind despre o interpretare ibseniană magistrală a actorului Petre Sturdza, are impresia că a auzit „destinul rizind”.

Reprezentăția tirgu-mureșană comicizează cu finețe, nuanțat, sarcasmul învăluind bufoneriile unui om instabil, isteric, incapabil, dar gata să-și declame pretențiile, să implore, să blesteme, să se vîdică, să se căie, să se ocrotească, un matur infantilizat, Hjalmar Ekdal. E portretizat reușit, în culori păstoase, de Aurel Ștefănescu; histrionismul eroului e punctat de redingota roșie ce o poartă la început, apoi de subtilele aplice de vegetație mîlășinoasă, de pe celelalte veșminte ale sale, de contorsiunile trupului, gesturile largi, vocea lamentuoasă, jubi-lațiile excesive și artificiale, furiile de răsfățat mofturos și iresponsabil. Zeflemeaua dură îl scaldă continuu pe trufasul Gregers, ridiculizîndu-l perorațiile sterpe, infamîndu-l puritanismul orb, ce va aduce alita suferință, deteriorîndu-l

mereu impozanța confectionată, minimalizînd — prin efortul artistic lăudabil al lui Radu Dobre Basarab — gravitatea găunoasă a predicatorului, energumen sadic. Poate, uneori, excesiv. Și, în orice caz, inutil investit cu atributul de mărunt răufăcător ce cotrobăiește prin sertarele lui Hjalmar pentru a-și însuși bunuri lipsite de importanță. O ironie blindă, eficace e și în silueta bătrînului Ekdal, veșnic insetat și mereu infiorat de universul magic din podul casei. Constantin Săsăreanu ni-l arată cum vede, cu ochii măriti și mintea tulbure, în brăduții uscați, în găinile și iepurii albi, pădurea de odinioară și fiarele ei, cum își retrăiește tinerețea mindră îngrijind rața captivă și cum întrezărește în ea, cu un rest de luciditate, condiția nenorocită în care se află el însuși. Jorul e policrom și bogat.

De o veselie contaminantă și penetrant ironic în tot ceea ce susține, e doctorul Relling al lui Ion Fiscuteanu. Interpretul îl socotea, legitim, culpabil pentru drama finală, căci neadevărul său sedative tot atât de pernicios ca și adevărul rigid absolutizant al lui Gregers. Actorul îl prezintă ca exponențial pentru spiritul montării.

Regizorul a mai insistat asupra poeziei dramatice a piesei și de aceea, între comișul temperat al unora și suferința grea a altora, pe scenă se creează o armonie stilistică relevantă. Gina Ekdal e robustă, amărită, siciitoare, gospodină econoamă, dar își și persiflează bărbatul, parează cu dezinvoltură atacurile, pune la bătaie iscusințele femeiești și calinerii prefăcute pentru a și-l recîștiga cînd simte că e pe cale să-l piardă, e o mamă bună, nesentimentală, toate acestea fiind valorate admirabil de Marinela Popescu. Mersul i-e lăgănat, cu pași mărunți și repezi, altitudinea batjocritoare — cînd fotografiază o pereche de nătăfleți sau cînd servește dejunul pensionarilor ei mofturoși. Sfîșierea din urmă, cînd își pierde fiica, e notabilă. Lîmpește în inocența, veselia, exaltările și prăbușirile ei, felița Hedvig beneficiază de interpretare cit se poate de potrivită — prin cîndorii dîfane și înțelegere bruscă a adevărului crud — din partea tinerei Florentina Mocanu. Teapăn, într-o blănă ursească neagră, impietrit și autoritar, rău și ascuns, bătrînul Werle e situat exact în conflict de Ion Săsăreanu care-l diminuează nimerit falsa autoritate și-i descoperă nemilos subterfugurile. El e aproape orb, ca și fiul său — pe care-l detestă — ca și fiica, pe care n-o recunoaște; toți trei sint, în gîndirea lui Ibsen (și a regizorului său român), nevătători care plătesc aspru refuzul de a privi, ori neputința de a vedea adevărul. Doamna Sorby însă, menajera ce-l va lua de soț pe bătrîn (Doina Preda), e voioasă și optimistă, ea vede departe. Ca și doamna Ekdal, are un simț practic al existenței ce-l dă puterea de a privi lucrurile în față și de a minți atît cît e necesar. Vine în casă cu un tinăr mûr (invenția regizorală remarcabilă), care-i duce pachetele și căruia, din cînd în cînd, îi adresează priviri furie și replici cu subînțeles, me-nite să învedereze că acela e rezerva ei în căsnicia cu bătrînul patron.

Viziunea regizoral-scenografică (decorator, Traian Nițescu) plantează în spațiul scenic obiecte simbolice — paravanele fotografului (manechine, un urs alb, pinguini, un animal marin) — ce se vor ridica de la sol în clipa cînd toate dezvăluirile vor fi săvîrșite, — o scară spiralată, care duce spre pseudo-universul din podul casei ca un drum chinuit, incert și fragil, un pom de iarnă vested, un birou aproape nefolosit (căci munca de „inventator” a lui Hjalmar e fantomatică), o masă de bucătărie, unde se vor hula chirișii pe bucatele sîrăce.

O izbîndă definitivă a spectacolului o constituie efectele muzicale (Sárossy Endre), tulburătoare arpegii de flaut sugerînd sunetele unduioase dar și amenințătoare ale unui lac cu stufăriș, într-o pădure întunecoasă. Pentru mine e de o melodicitate stranie, poate ca aceea care i se părea lui Liviu Rebreanu că o aude în cuvintele eroilor ibsenieni, atît de muzici și pregnante, dar emanînd „o muzică melancolică, misterioasă, ce le dă valoarea simbolică”.

O elegie de Radu Stanca

TOT lui Dan Alecsandrescu i se datorează și reprezentația cu *Dona Juana* de Radu Stanca, de asemenea la Tg. Mureș (secția maghiară). Regizorul a montat-o prima oară, cu mulți ani în urmă, la Baia Mare. E o parafrază a autorului român după aventurile eroului ilustru al lui Tirso de Molina. Prelucrarea livrescă aduce și o copie feminină a aceluia. Se evocă imposibilitatea realizării în cuplu a cuceritorilor de vocație. În contact cu teluricul, personajele mitice, de substanță astrală (eroticul fiind aici sublimat poetic) se surpă. Extincția vine din contrazicerea brutală cu realul. Dona Juana, splendidă și orgolioasă, nu-l va cuceri pe Don Juan, ci se va îndrăgosti de el, iar acesta va pleca, dezamăgit, după ce crezuse că a găsit femeia ideală. Un quiproquo dramatic abil, în stilul vechii comedii spaniole, îl va despărți dramatic. Femeia a pierdut pariul cu Don Fernando, care-o cerea insistent de soție, și va accepta, deci, oferta acestuia; dar pretendentul se dovedește, în fapt, a fi Don Morte. Extincția e deci concluzia faptului că un cuceritor biruit, oprit din destinul său veșnic instabil, și eșuat, își pierde sensul.

Badinerie dramatică bine țesută ca intrigă, însă cam discursivă și statică, grațioasă și nostalgică în puținele-i evenimente și artificioasă în compoziția-i atît de elaborată, scrisă cu meșteșug poetic și în volute dialogale iscusit teatrale, piesa a dat naștere unui studiu spectacular de o mare eleganță. Simetrii admirabile în dispozitivul scenic, o mișcare fluidă, constantă, plasticitate — pe care aș putea s-o numesc excepțională — a interpretării, coordonarea armonioasă a tuturor componentelor montării sint caracteristicile demersului regizoral.

Directorul de scenă mai posedă și știința îndrumării actorilor pe linia valorificării maxime a potențelor lor. Adam Erzsébet, care e o strălucitoare Dona Juana, dovedește aici calități mai puțin vizibile în alte împrejurări, vîdîndu-se o actriță de performanță în mai multe registre. Își etalează cu sumptuoșitate darurile naturale, poartă cu distincție po-doabele, remarcabilele rochii de epocă, — cu gust stilizate, — are gestul sigur, privirea concentrată, mersul suplu, iar vorbirea atît de nuanțată și glasul modulată cu atita adevărate incit fără să cunoști limba, realizezi intențiile și uneori chiar accentele frazării. Îndoiala, bucuria, chinul, dezamăgirea, înmărmurirea din fața morții sint stări alternate cu distincție și înfăptuite cu măsură. Rolul are personalitate, fiind condus impecabil pînă la sfîrșit. Noblete și un avînt bine temperat, pasionalitate studiată, are și Don Juan. Gaspárik Attila e, pe rînd, sobru, rețent, înflăcărat, cuprins de dezolare; dispăre ușor, ca o umbră, cînd funcția sa scenică s-a isprăvit. În veșmintul său negru, cu capul ras și barba ascuțită, cu tonul sumbru și privirea ardentă, Don Fernando (Tatái Sándor) e într-adevăr o imagine medievistică a Morții. Servitorii (Fiorela și Fiorelo) sint la locul lor, prin jocul comunicativ, umorul distilat și relația fină care le sint conferite de Mozes Erzsébet și Ander Zoltán. Poate că Fiorelo ar avea nevoie de o concentrare mai mare, iar Don Fernando de o oarecare mlădiere a făpturii și de ceva mai multă vigoare în susținere.

Platforma în formă de potcoavă, linia-tura subțire, sfîșnicele, triolete luminoase, costumele de croială clasică și colorit pastelat, acordul perfect între decor — avînd o interesantă ușă cu oglinzi, care cînd se rotește aduce un suav tablou pastoral — și vestimentație se datoresc scenografului artist Kemény Árpád. Sonoritățile subtile și evocatoare sint iarăși lucrarea inspirată a lui Sárossy Endre. Deși miza literară e relativă și plafonează intrucitva, se poate aprecia că *Dona Juana* e un spectacol foarte frumos. Se privește cu incintare.

Valentin Silvestru

„Sub semnul marilor împliniri”

Flash-back

UN titlu sugestiv, cu o grea încărcătură de semnificații pentru întreaga devenire a societății socialiste românești, **Sub semnul marilor împliniri** deschide cartea în imagini, de un profund și răscolitor realism, a agriculturii noastre socialiste și a satului contemporan în ascensiunea lor spre noi dimensiuni, spre noi culmi ale civilizației și progresului multilateral, așa cum au fost ele jalonate în Programul partidului, în concepția secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Construit pe verticala cronologică a etapelor parcurse de lumea satului și agriculturii românești începând cu reforma agrară din 1945, pentru a continua cu primele două mari revoluții în agricultură — cooperativizarea, de la începerea căreia se împlinesc în această primăvară 40 de ani, și dezvoltarea intensivă ce a urmat, mai cu seamă după Congresul al IX-lea —, filmul-monografie stăruie asupra celui de a treia mari revoluții, a noii revoluții agrare aflată în plină desfășurare.

Folosind imagini-document, profund grăitoare, ca și argumente-forță ale datelor concrete, luate din realitatea vie a vieții, filmul pune în lumina puternică a adevărului meritul istoric, contribuția decisivă a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la fundamentarea teoretică și înfăptuirea practică a acestor revoluții, la dinamizarea amplului proces de modernizare și înflorire a satului românesc, la ridicarea nivelului de viață materială și spirituală a țărănimii, a întregului popor.

Cîteva momente de referință surprinse de obiectivul aparatului de filmat, începînd cu marea adunare din Capitală, în 1962, care marca încheierea în linii generale a cooperativizării agriculturii, pentru a continua cu marea Congres al IX-lea, apoi cu prima vizită de lucru a secretarului general al partidului, în vara anului 1963, în comuna „Gheorghe Doja” din Bărăgan, cu alte și alte vizite de lucru și dialoguri cu țara, cu alte evenimente ce au rămas în cronică de aur a Epocii Nicolae Ceaușescu, vin să întărească sentimentul nostru unanim că toate marile înfăptuiri, toate împlinirile din destinul nou al satului și agriculturii socialiste, din destinul nou al patriei sînt indisolubil legate de numele, de gîndirea genială, de munca eroică a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Accentuînd ideea că noua revoluție agrară pune pe primul plan aplicarea în marea producție agricolă a cuceririlor științei, introducerea progresului tehnic și tehnologie, dezvoltarea învățămîntului și cercetării, filmul subliniază activitatea laborioasă a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, de orientare și îndrumare pe tărîmul învățămîntului și științei, al formării cadrelor de specialiști pentru toate sectoarele din agricul-

tură, pentru întreaga economie, asigurînd o largă platformă de conlucrare între specialiști și oameni muncii, în vederea prospectării de noi și noi posibilități de sporire a potențialului productiv al pămîntului.

În distribuția lung-metrajului documentar-artistic și-au găsit loc, cum era firesc, țărani cooperatori, președinți de C.A.P., directori de I.A.S., și S.M.A., cercetători din diverse institute de specialitate, aflați în prima linie a bătăliei pentru recolte mari, sigure și stabile, în avanposturile noii revoluții agrare.

Prin cuvîntul lor, ei își dezvăluie experiența înaintată, metodele de organizare și conducere științifică a activității, „secretele” produțiilor record, pentru care multe unități agricole, județe, institute de cercetări au fost distinse cu înaltul titlu de Erou al Noii Revoluții Agrare. Filmul dobindește astfel, pe lângă valențele educative, un puternic caracter de generalizare a experienței valoroase, devine o pledoarie convingătoare pentru ordine, disciplină, spirit creator, inițiativă, curaj în abordarea noului, rigoare științifică și învățătură.

În regia lui Al. G. Croitoru, nume

Imagine din filmul *Sub semnul marilor împliniri*

binecunoscut în cinematografia românească, ajutat cu profesionalism de operatorii de imagine Sorin Chivulescu și Marian Caraivan, de monteuză Viorica Petrovici, de inginerul de sunet Tiberiu Borcoman și compozitorul Andrei Tănăsescu, de redactorul muzical Anca Dumitrescu, de întreaga echipă, filmul *Sub semnul marilor împliniri* (scenariul semnat de A.I. Zăinescu) dovedește, încă o dată, că și un documentar-artistic, dacă este lucrat cu har, cu pasiune, cu temeinică cunoaștere a vieții, a realității din care este inspirat, convinge și emoționează la fel de puternic ca orice film artistic, de bună calitate.

Un sentiment de legitimă mîndrie patriotică pentru frumusețea inegalabilă a cîmpurilor, dealurilor, munților și apelor patriei, pentru hărnicia și priceperea țărânului român care le înobilează și le adună roadele prin munca sa, un sentiment de mîndrie pentru realitățile de azi, dar și de încredere robustă în viitorul care a și început, trăiești ca spectator al acestui nou film românesc.

Romulus Lal

Moralism implicit

■ FILM moralizant sau film estetizant? Accasta-l întrebarea ce domină *Margaretele Verei Chytilova* (1966), și se pare că răspunsul este ambivalent. În orice caz, o operă dificilă, departe de a fi perfectă, dar — considerînd miza și riscurile ce și le-a luat — surprinzător de unitară. Este povestea a două fete care, plictisite și revoltate de normalitatea conformistă din jurul lor, se apucă să o sfideze, dedîndu-se la tot felul de teribilisme: provoacă bărbați între două virse, ca apoi să-l părăsască ostentativ și justițiar, se introduc în săli de cabaret strîcînd distracția onorabililor, vandalizează salonul pregătît pentru o recepție etc. O anarhică gînuină, mult indulgentă de faptul că autoarea pare să se distreze ea însăși, plasînd narațiunea la mijlocul distanței dintre real și ireal. Sînt visuri, închipuiri sau întîmplări adevărate? Nu se știe niciodată, pentru că epica este atomizată, episoadele nu au fluentă, început și sfîrșit, personajele ajung nu se știe cum în locuri neverosimile, acțiunile lor nu sînt justificate logic, motivațiile sînt omise sau lăsate la latitudinea spectatorului. Această relativitate este întîrețită de Chytilova, pe de o parte, prin recurgera la ticurile filmului mut, pe de alta prin cultivarea imaginii îngrijite, a colajului calofil (mai degrabă de desen animat) și prin descompunerea lor, secvențial și cromatic, pînă la anihilarea suprarrealistă. Împietirea celor două moduri de artificiu salvează de la monotonie un tip de umor care, inventat ca să scinteieze doar pe durata unei bobine, reușește aici să se mențină de trei-patru ori pe atît.

Mecanismul moralismului implicit de care vorbeam face apel la tehnica folosită de Bunuel în *Virsa de aur*: repetarea truismului în felurite variante, pînă la ridiculizarea deplină, combaterea plictiselii prin grotesc. În plus — împrumut tot din comedia mută, dar cu o nuanță de subtilitate — apar din cînd în cînd inserturi scrise cu litere de telex, ca să se marcheze contemporaneitatea apelurilor. În final, după cea mai grozavă dintre isprăvi (devastarea sălii de petreceri), cele două creaturi se întorc, într-un fals epilog optimist, la locul faptei. Sînt infolosite într-un fel de pufaoace răsucite din pagini de ziar și încearcă să repare toate stricăciunile. Nu reușesc decît, formal, să pună ciob lingă ciob, fără să le poată lipi, și totul se încheie cu această concluzie a ireparabilului irosirii, care se extinde desigur — și mai ales — și asupra ființei umane. Ceea ce, în cazul *Margaretelor*, este însuși mesajul, pe atît de solemn moralist, pe cit de extravagant îi este haina împrumutată.

Romulus Rusan

Radio t. v. Posibilități ale biografiei

● **Porni Luceafărul...**, scenariu radiofonic de George Chirilă, transmis în premieră luni seară, readeuce în actualitate statutul biografiei, aici în versiune dramatizată. Creația ca reflex direct, uneori înțeles aproape ca reflex nemijlociat al creatorului (cum este arborele, așa este și fructul, se spunea în secolul trecut) sau, dimpotrivă, creatorul produs, manipulat chiar de propria creație (cea mai bună biografie a unui scriitor este bibliografia operelor sale, se spune mai de curînd) sînt jaloanele limită ale unui drum critic marcat de extrem de numeroase și de variate opinii. Indiferent de opțiunea pentru una sau alta dintre ele, șansa autorului de biografii stă în asumarea unui punct de vedere asupra operei, numai astfel reconstituirea propusă reușind a depăși cercetarea aplicată și a tinde spre condiția originalității. La 40 de ani de la moartea lui Dante, Boccaccio scrie viața magnificului său înaintaș, conștient, cum singur accentuează gestul lui („deși nu sînt vrednic îndeajuns de un lucru atît de însemnat, mă voi sili totuși să fac, cu slabele mele puteri,

ceea ce orașul trebuia să facă pentru el cu măreție, dar n-a făcut-o”) și de caracterul nedesăvîrșit, deschis, al inițiativei: „Și de aceea, după părăsirea mea, se cade ca atît cit am spus eu să fie de ajuns, iar ceea ce lipsește să rămînă în grija urmașilor mei”. Impecabil drapat în faldurile unei elegante retorici, adevărul cuprins în aceste rînduri este unul și secolele ce s-au scurs de la rostirea lui nu l-au infirmat: biografiile creatorilor, cu atît mai mult ale celor mari, sînt portrete posibile, niciodată definitive sau integrale, ce pot oferi doar sugestii și nu soluții unice. La un secol de la dispariția poetului, biograful lui Eminescu mai are de învins un obstacol. El se adresează unor cititori sau, cum este cazul spectacolului regizat de Titel Constantinescu (și avînd ca interpreți principali pe Adrian Pintea în rolul lui Eminescu, pe Valeria Seciu în cel al Veronicăi Micle, pe Mihai Mereuță în rolul lui Creangă), unor spectatori care, grație sintezelor documentare, edițiilor, monografiilor, studiilor, eseurilor, articolelor apărute după 1880, știu multe, chiar foarte multe, despre destinul uman și ar-

tistic al scriitorului. Găsirea unei noi perspective se impune cu necesitate dar realizarea acestui deziderat nu este dintre cele mai ușoare.

■ Oarecum în prelungirea acestor gînduri declanșate de audierea scenariului **Porni Luceafărul...** s-a situat ultima ediție din **Semnături în contemporaneitate** ce a inițiat o adevărată masă rotundă în jurul retrospectiviei George Leolea de la Muzeul de Artă. Ca participant la discuții, alături de Al. Cebuc, Radu Ionescu, Ion Caraculă, Șerbanu Crăgoescu, Virgil Mocanu a relevat înfățișarea specifică pe care o îmbracă în cazul artistului plastic analizat rolul dintre timpul concret, trecător, al vieții și cel abstract, etern, al creației.

■ Din cuprinsul unei binevenite antologii de arte poetice românești (Coșbuc, Arghezi, Barbu, Blaga, Voiculescu, M.R. Paraschivescu), difuzat luni seară la **Momentul poetic**, semnalăm versiunea de nobilă intelectualitate a poemului **Joc secund**, în rostirea actorului Ovidiu Iuliu Moldovan.

Ioana Mălin

Telecinema

Poveste în groapa cu lei și dolari

■ **TREBUIE** să ai — la drept vorbind — o inimă de leu crud și hămesit sau, mă rog, inima unui dresor neînfricat, pentru ca să-l poți suporta pe Bogey în acest așa numit „Drum în noapte”. N-am inimă de leu, poate doar, din cînd în cînd, inima leului din „Vrăjitorul din Oz”. Dresura de lei — cu tot respectul cuvenit meseriilor puse în slujba oamenilor, fie ele oricît de înfricoșătoare sau de amuzante, darmită cînd vor să fie și îngrozitoare și nostime, totodată — nu m-a chemat niciodată și această gravă lipsă de vocație nu m-a umilit niciunul. Tîm însă la Bogart. Sînt gata să-l văd în orice. N-am avut însă vreo dată pretenția să-i cer ca el să țină tot atît de mult la mine, în cît să nu joace în orice. „Drumul” ăsta „în noapte” e o dovadă. Trebuia să-l străbatem. Bogey nu-i actorul care să admită a i se cere sau a da socoteală. În rolurile sale de diavol și înger cu față murdară, de ticălos și păgubos, de gangster și filantrop, întotdeauna de stăpîn măcar pe soarta lui, n-a acceptat să fie prins în flagrant delict de dușoie

explicativă. Avea oroare de explicații, nu-i plăcea să fie supus interogatoriilor. Unui răspuns direct, prefera o „indirectă” la bărbie. „Totuși, cum ai putut în anul «Șoimului maltez», să intri în acest scenariu al lui Niblo-Junior?” „Era fiul lui Niblo-bătrînul, Taică-său făcuse «Ben Hur» sau așa ceva. Era obsedat de Cezari și de gropi cu lei. Respect creditățile” (Fragment dintr-un interviu imaginar). Dar în ce groapă ai intrat, bătrîne! Un recital de clișee. Un schelet de clișee Bogey. Boss neîndurător, proprietar de circ gata, pentru o „lovitură”, să arunce un tînar băcan între fiare. Dur. Dur, dar gata să afirmi că face parte din „tagma neisprăviților”. Neisprăvit dar gata să ducă pînă la capăt un plan de răzbunare, la care ar adormi orice girafă sau curcan. Stupid. Cupid, Malefic, dar cu o oază de tandrețe, subtilă foc, mulțumind inteligența psihanalistului de serviciu la Warner Bros: sora lui să fie ferită de jungla business-ului, stînd suavă în mijlocul naturii, la ferma părăntescă și paradisiacă,

obsesia raiului din fastuoasa „Comoară de la Sierra Madre...” (Tot ce ai lucrat cu John Huston a fost aur!) Sora care se îndrăgostește tocmai de băcanul „inocent”, aruncat între ghiarele „Cezar”-ului. Inocentul de care se înamorează și femeia iubită de Bogey, așa cum știa el iubi: fără multe declarații, mirînd, dur, pur, obscur. Bogey depozitat. Bogey gelos. Bogey furios. Bogey cu cămașa și pielea sfîșiate de Cezar, leul. Bogey, agonizînd, recunoscîndu-și, vai, greselile și capul cîzîndu-i pe dreapta... Peste toate schemele, totuși papilion-ul lui negru. La papilion — pălăria lui. Sub pălărie, o țigară în colțul buzelor și hîrîitul acela al vocii, măcar atît. Astea n-au moarte. Și un „so long, kid!” care-i numai al lui. Să-ți vină să razi ca leul de la „Metro-Goldwyn-Mayer”! Și după aceea pune-ți placa uzată cu „Hal, cîntă Sam!”, ascultă-l hîrîind: „De ce ai venit pînă la Casablanca?” „Pentru o cură de ape minerale!” și șterge-ți ochii cu coada, ca leul din Oz.

Radu Cosașu

Jurnalul galeriilor

Muncile și petrecerile anului

■ **RESTRINSĂ** numeric, ceea ce ar putea avea o explicație obiectivă, expoziția de la „Muzeul satului” intitulată **Pictură populară — pictură naivă** excelează în schimb prin densitatea și varietatea subiectelor, prin exuberanța expresiei, de la desen la culoare și mai ales prin ingenuitatea cuceritoare a viziunii, sub aura căreia satul și lumea lui se proiectează în feerie și basm. Creatorii — sau cronicarii, dacă ar fi să luăm în discuție calitatea de document în miniatură a lucrărilor — vin din județele Arad, Brașov și Mehedinți, dar și din Ploiești și București, într-un fel de completare menită să ofere și alte unghiuri de abordare a realității. Organizată în acest interval de tranziție între o iarnă prea blândă și o primăvară ce pare să se fi insinuat fără manifestări excesiv bucolice, expoziția sugerează actualitatea satului românesc tradițional, cu muncile și petrecerile sale, cu un peisaj mirific și o amprentă etnografică spectaculoasă — costumele sînt de o specificitate capabilă să introducă alerta printre deturătorii de gust și autenticitate — tocmai în momentul cînd se aniversază 40 de ani de la începuturile colectivizării. Simbolică prin raportare la timpul istoriei, manifestarea confirmă forța și calitatea potențialului artistic existent în sate, viziunea realist poetică și capacitatea de a restitui sensul de jubilație al vieții petrecute activ, cu tradiții și cutume care punctează bucuria muncii. Probabil că dintre toți, cel mai apropiat de „performanță” unui pictor scolar este **Gheorghe Ciobanu** din Ploiești, la care scenele au un umor conținut, de filieră populară, iar materia cromatică este utilizată în tușe puse cu dezinvoltură, cumva „impresionist”, în amestecuri pe paletă ce dau semitonuri și subtilități. Cu atât mai eclatantă apare cromatica utilizată de **Maria Mihuț**, din Brusturi-Arad, pentru care întreaga realitate devine la un moment dat un imens cîmp cu flori. Este un sentiment panteist ce revine în toată pictura ei, dar și în aceea a lui **Rodica Nicodin**, un adevărat Bruegel autohton în scenele de iarnă, cu patinatori sau copii cu sania în ambianțe feerice ca și în acea veselă și ironică relateare despre momentul solemn al preparării tucii, adevărat ritual agrest. Extraordinar coloritul lui **Petru Mihuț**, în tonuri pure predominante de strălucire galbenului solar și a roșului, adevărată cronică a satului, cu obiceiuri ce cuprind tradițiile de iarnă, cu mascați supranaturali, și nunțile extinse la scara colectivității, ca o imensă bucurie cu rădăcini arhaice. Un interludiu „în memoriam”, cu piese de

reputatul **Ion Niță Nicodin**, un rapsod în imagini al satului, dispărut în 1980, după ce a lăsat o întreagă operă, cu răsnet internațional în lumea artei „insiticiilor”, cum se mai numesc, printr-un termen sofisticat, naivii. **Constantin Milițescu** din Orșova aduce amintirea nostalgică a vechiului oraș, într-o viziune ce trădează atența parcurgere a reproducerilor de artă, pentru găsirea unui stil propriu, de puritate și elaborare atentă, cumva în contrast cu expresionismul frust practicat de **Costache Agachi** din București, cu acidă ironie aplecat asupra formelor de existență suburbană, reeditînd în gamă ridicolă o „Petrecere cu lăutari” ce vine din precedente celebre. **Aurora Nafornită** se inscrie în același flux de autenticitate și prospețime a viziunii, tot ca un rapsod al micii realități imediate. Fără să atingă performanțele predecesorilor etalați — **Matei Timforea** și **Savu Moga** — ale căror vizii între sacru și profan coboară mai departe de un secol (1872, 1884), pictorii pe sticlă relatează tot realitatea satului contemporan și etern, prin arta lui **Nicolae Suciu**, cel mai complex și mai scolar, **Ilarion Mureșan**, **Mircea Corpodean** și **Mihai Cherecheș**, componenții simptomatice ai unei expoziții de real interes și de mare autenticitate, document etnografic și reper valoric.

Virgil Mocanu

ILIE CĂMĂRAȘAN : Peisaj din Seini

Propuneri și certitudini

■ **FĂRĂ** a miza pe cartea de vizită — impresionantă dar aparținînd deja istoriei arte — oferită de celebra „Școala”, cu a sa „Colonie de vară”, filiala U.A.P. din **Baia-Mare** își demonstrează valoarea actuală, vie și prospectivă, prin expoziția de la sălile „Dalles”. Fără un număr impresionant de artiști — cîți absolvenți de institute, sau artiști, are filiala e o chestiune a organizatorilor — dar cu un foarte exact simț al spațiului activ, participanții reușesc să creeze senzația unei expoziții dense, animată de căutări și neliniști, afirmînd certitudinile și propunînd nume de perspectivă. Ceea ce, în definitiv, este un imens câștig pentru întregul centru artistic băimărean și, implicit, pentru publicul din București, aflat în fața unui program coerent, unitar și deschis. Probabil că fenomenul cel mai incitant, în măsura în care continuă mărca la intensitatea propunerilor etalate acum, este acela al confruntărilor de atitudine, concepție și manieră, într-un dialog de reciprocitate cu toți participanții câștigători. Problema punctului în care se află acum unul sau altul din expozații, în raport cu propriul program sau cu paradigmele atitudinii adoptate, rămîne deschisă prin chiar dialectica devenirii, totdeauna ascunzînd capcane și surprize. O surpriză, prin prisma dificultăților obiective, este prezența unor piese de sculptură de mari dimensiuni, semnate

de **Aurel Cucu**, subsumate unei estetici actuale, dar nu foarte, a spațiului închis-deschis, cele semnate de **Gavril Törös**, modeleuri expresioniste metaforice de tipul dialogului convex-concav, **Traian Moldovan**, combinînd materiale, **Carol Kondrac**, autor de semne atent finisate, sau **Vasile Corneșteanu**, cu un posibil „teatru al lumii” contribuind la definirea unor preocupări extrem de variate. Lor trebuie să le adăugăm numele unor artiști ca **Ștefan Varvedă**, **Veronica Barkoezi**, **Elena Frandos**, **Mihai Bondi**, **Laszlo Lugosi**, posessori de stil și stăpîni ai meșteșugului pe direcțiile abordate. În grafică se remarcă o plăcere a desenei — metaforă, a imaginii cu planuri aluzive și implicații general umane, prin lucrările unor artiști ca: **Mircea Bochiș**, inventiv pînă la invectivă, **Andrei Szanto**, cu o imaginație alert desfășurată, **Alexandru Szabo**, **Ida Grumaz**, practicînd un expresionism oniric și de observație, **Vasile Nașcu**, **Friedrich Walter**, simbolist în expresivitatea eliberată, **Mariana Cornea**, **Gheorghe Makara**, **Zoltan Bitany** și acuarelisții **Iosif Hamza** și **Imola Trella Varhely**, cu rafinatele cromatice elaborate. Firesc, pictura ocupă spațiul cel mai generos și preocupă un număr mai mare de creatori băimăreni, într-un panoramic al atitudinilor ce se întinde între valorificarea tradiției și preocuparea pentru noi orizonturi iconice, cu vizibil echilibru între componente și limbaje, ca efect al unui climat de coabitare și fertilă complementaritate. Compozițiile simbolice, valorificînd emblemele spațiului material și spiritual, ale lui **Ilie Cămarășan** pot forma un punct de referință, pentru a judeca exact valoarea acțiunii unor **Dorel Petrebuș**, **Nicolae Bălaj**, **Ștefan Magyar** sau **Viorel Nimigean**, utilizînd soluții gestuale sau de sinteză formă-culoare. Un **Josef Balla**, cu o cromatică fovă și construcție cubistă, **Alexandru Șainelic**, **Traian Hrișcă**, regretatul **Mircea Hrișcă**, vin cu prelungirile tradiției prelucrate, dînd o pictură de certitudine, în timp ce un **Valentin Muste**, **Augustin Vesô** aduc ecouri de supra și hiperrealism autentice. Se inscriu în formație, cu rezultate notabile, un **Mihai Pop**, **Nicolae Suciu** care expune și excelentă ceramică, **Dana Sabău**, **Simion Pop**, **Vasile Grumaz**, **Natalia Grigore Sigărtău**, **Doina Scridonesi**, **Aurel Dan** și **Mihai Pamfil**, acesta din familia desenatorilor cu har. **Cristina Cucu Păvulescu** dovedește fantezie în tapiseriile sale, și **Georgeta Ghecevici Luță**, **Edith Lugosi** sau **Rodica Tartan Bălaj**, în spațiul ceramicii și al sticlei remarcîndu-se formația compactă **Cornelia Manea**, **Monica Ionescu**, **Judita Crăciun**, **Valentin Gonja**, **Gheorghe Crăciun**, **Mihai Bogdan Manea**, evoluînd între autonomia formei și obiectul utilitar. Să-l mai amintim și pe autorul de afișe și proiecte **Paul Hutira**, pentru a încheia enumerarea unor nume reprezentative băimărene.

V. Caraman

Muzica

Filarmonica din Cluj-Napoca

„O” **ORCHESTRĂ** de talie europeană: caracterizarea, venită din partea unuia dintre cei mai buni dirijori români, mi se pare că se poate de elocvent pentru valoarea constantă a filarmonicii clujene. Echilibrul partidelor, compuse aproape în totalitate din muzicieni experimentați, unii dintre ei cu activitate solistică apreciabilă, individualități marcante, omogenitate, stăpînirea unui larg repertoriu simfonic, mobilitate și capacitate de a pregăti într-un timp foarte scurt o piesă nouă — sînt cîteva dintre trăsăturile pe care ansamblul le etalează consecvent. De neuitat rămîne versiunea **Simfoniei a III-a** de Enescu, sub bagheta dirijorului său permanent, **Emil Simon**, cu care Filarmonica de stat din Cluj-Napoca încheia a XI-a ediție a Festivalului internațional „G. Enescu”. Dar, pentru a menționa interpretări de referință, s-ar cuveni să amintim cîteva excelente discuri, de la mai vechea înregistrare cu **Anotimpurile** de Vivaldi (orchestra de cameră, dirijor **Mircea Cristescu**, solist **Ștefan Ruha**) la monumentală integrală (aproape încheiată) a simfonilor lui **Bruckner**, realizată de **Cristian Măndel**. Discuri de asemeni valoroase sînt cele semnate de **Emil Simon** (**Seherazada** și **Uvertura-fantezie „Romeo și Julieta”**, alături de „**Arlezianna**” de Bizet se detașează net) și **Ștefan Ruha**. Dintre instrumentiști mai tineri, afirmați plenar în ultimii ani, nu i-aș uita pe violonista **Mirela Capătă**, care a „restituit” recent două remarcabile concerte, în primă audiere la noi (nr. 1, „**Poem de mai**” de **Karol Szymanowski** și o raritate, **Concertul nr. 3 pentru vioară și orchestră în re minor** de **Max Bruch**), pe membrii cvartetului „Pro camera” (**Ildiko Banyai**, **Grigore Botar**, **Miklos Banyai**, **Béla Török**), una dintre cele mai muzicale formații de acest gen din țară, ori pe contrabasistul **Dorin Marc**, inițiator al unui ansamblu nepereche, prin inso-

litul său dar mai ales prin expresivitate, pentru mulți greu de imaginat (cvartetul de contrabasi „Mobile”).

În stagiunea în curs — bogată — filarmonica din Cluj-Napoca a promovat cu generozitate muzicieni tineri în programele sale. Au concertat, în ianuarie, violonista **Mălina Dandara** (concertul de **Alban Berg**), pianistii **Sorin Petrescu** (**Saint-Saëns, Concertul nr. 2**), **Daniel Goți**, student la Conservatorul „Gh. Dima” (**Concertul în re minor** de **Brahms**). Dintre concertele lunii februarie, de reținut îndeosebi cel care l-a avut solist pe violonistul bulgar **Mincio Minev** și programul dirijat de **Cristian Măndel** (**Irina Hasnas, Concertul pentru orchestră, Rahmaninov, Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră, solist Arkadi Sevidov, Beethoven, Simfonia a III-a „Eroica”**). Săptămîna aceasta Filarmonica din Cluj-Napoca îl are ca oaspete pe **Horia Andreescu**, cu **Simfonia a VIII-a** de **Sos-takovic**.

Dar, fără îndoială, evenimentul stagiunii l-a constituit concertul care a avut-o ca protagonistă pe **Mihaela Ursuleasa**, programat într-o frumoasă seară de sfîrșit de ianuarie. Un public ce a făcut neîncăpătoare sala de la Casa Universitarilor, un public în care se regăseau foarte mulți tineri, studenți de Conservator și elevi de la Liceul demuzică, a erupt într-un iureș de aplauze la finalul **Concertului nr. 3 pentru pian și orchestră în do minor, op. 37** de **Beethoven**, interpretat de acest copil-minune din Brașov, elevă a profesoarei **Stela Drăgușin**, ce merită, la rîndul ei, aprecieri superlative pentru profesionalismul desăvîrșit, harul și grija părintească — probată în felul cum a reușit să formeze, în numai cinci ani extraordinarul talent al **Mihalei Ursuleasa**. Căci, la 10 ani, abia ajungînd la pedalele instrumentului, ea dovedește o siguranță tulburătoare, tehnică foarte bună, rigoare și plasticitate în exprimare, viziune inter-

pretativă și stil. Evoluțiile în concert sînt uimitoare nu în ultimul rînd prin stăpînirea de sine, prin tensiunea interioară, „educată” să se răsfrîngă în limpezi sublinieri stilistice. **Cristian Măndel**, cu care **Mihaela Ursuleasa** a cîntat același concert la **Tirgu Mureș**, după ce entuziasmase în octombrie la București (orchestra **Radio**, dirijor **Iosif Conta**), formula o apreciere relevantă: „E un suprafenomen de tip Mozart, Enescu, Lipatti. Dacă nimic, de ordinul sănătății, nu intervine, are toate șansele să rămînă ceea ce este: o mare pianistă. Versiunile capodoperelor muzicale realizate de **Mihaela Ursuleasa** sînt atinse de aripa geniului interpretativ.”

La Cluj-Napoca, sub bagheta lui **Emil Simon**, care a urmărit cu fidelitate intențiile interpretei, dovedind o dată în plus excelente calități de acompaniator (deloc neglijabile în arta dirijorală), **Mihaela Ursuleasa** a cîntat parcă mai bine ca ori-cînd concertul în **do minor** de **Beethoven**: voluntar, energic în intonarea primei teme din **Allegro con brio**, făcînd să se simtă această hotărîre încă de la gamele ascendente care marchează intrarea instrumentului solist, după întinsul fragment expozitiv al orchestrei. Tinăra pianistă are un temperament echilibrat, atacurile în forță nu pierd niciodată culoarea, nu devin acte mecanice, sunetele își păstrează nealterată individualitatea și prospețimea. Frazarea sugerează o „liniște” suverană, seninătate proprie marii arte. Un ton de măreție se desprinde din construcția muzicală — iar în al treilea concert de **Beethoven**, cel puțin în prima parte, acest lucru rămîne esențial. Am ascultat, așadar, o muzică plină de deasupra apelor îngîndurate ale unei meditații mereu învinse de claritatea, de energia și concizia liniilor, alit de simple în aparență. Tema a doua, lirică, avea aceeași sobrietate și concentrare specifică întregii mișcări, chiar și atunci cînd „jocurile” claviaturii, în dezvoltare, par să propună visătoare divagații. Trilurile însemnau tot atitea momente de iluminare, lanțul de mordenți (măsurile 184—185) dovedea un perlaș de rară finețe. În cadență aveam să apreciez echilibrul compozițional, rafi-

nata pendulare între forță și subtilitate. Ieșirea din cadență, cu lungul tril solar, ce regăsește un discret olimpianism, abandonînd treptat măștile transfigurării, crea un moment unic, subliniat convingător de tainicele bătăi de timpane și pianissimele corzilor. În **Largo**, remarcabile au fost frazele, impresia de curgere calmă, de fluiditate a temei, pe care mulți o cîntă rigid, „tăind-o” nefiresc, ca și tușeul în pasajele țesînd o dantelărie sonoră, plină de lumină și afecțiune. În fine, refrenul ce izbucnește fericit în **Rondo**, se colora cu aceeași rafinată, ușoară notă de icalitate, sesizată în interpretările precedente, notă care păstrează însă nealterate grația, eleganța și umorul — verba spirituală. De observat aici finele doze ale orchestrei, pentru a sublinia viziunea solistică: intervențiile fortissimo ale suflătorilor, care repetă o formulă ritmică, nu aveau nimic exagerat, temperînd acele posibile stridente ale trompetelor, considerate de unii dirijori ca responsabile de culoarea timbrală a acestor pagini.

Programul condus de **Emil Simon** s-a deschis cu **Uvertura „Moldova”** de **Eduard Caudella**, partitură care pare destul de stingace astăzi (mai ales în orchestrație), încheindu-se cu **Uvertura-fantezie „Romeo și Julieta”** de **Ceaikovski**, cîntată fără patetisme excesive. La fiecare reluare dirijorul clujean valorifică nuanțe noi față de versiunea de pe discul „Electrecord”. Au încîntat, acum, tensiunea aceluși „stringendo” care prefăcează furtunoasa temă în **si minor (Allegro giusto)**, a înfruntări dintre familiile rivale, tot aici — culoarea „galopului” în saisprescimi al corzilor. În schimb, minunata melodie în **Re bemol major**, tema iubirii („Cit e de inspirată! Ce frumusețe tulburătoare, ce pasiune arzătoare! Este una din temele cele mai frumoase din toată muzica rusă”, scria **Rimski-Korsakov**), intonată la unison de violele cu surdină și cornul englez, nu a avut suficientă expresie. Dar acestea sînt detalii care nu pot umbri un concert de excepție.

Costin Tuchilă

IORGA ÎN 1913 — 1914

POATE fi corespondența primită de un mare cărturar o oglindă a personalității sale, măsură a valorii și însemnătății sale? Firește, așa răspunde fără ezitare, nu. Și totuși există excepții. Cunosce, indiscutabil, una care infirmă total regula. E cazul lui N. Iorga, fără îndoială una dintre personalitățile noastre extraordinare. Fapt este că acest urias al culturii noastre nu a fost un izolat cercetător de cabinet, confundat exclusiv între fișe, manuscrise și cărți. (S-au văzut, nu puțin, și astfel de cazuri de savanți). Iorga a fost (a voit, a ambiționat să fie) un om public, ba chiar un diriguitor al spiritului public. Acest istoric total (a scris o bibliografie copleșitoare despre toate epocile, deopotrivă universale și românești și despre aproape toate ramurile culturii și instituțiilor noastre), a fost, cum se știe, și creatorul unui curent literar-cultural (sămănătoristul), om politic (din 1907 aproape constant deputat) și chiar, prim-ministru în 1931—1932. Sint departe de a fi admiratorul omului politic Iorga din acea vreme (1903—1910) sau al îndrumărilor sale cultural-literare (așa spune dimpotrivă). Dar e imposibil să nu admiri acest efectiv fenomen uman care e parcă, în același timp, peste tot. Îl aflăm în sala de curs (la Facultatea de litere și Școala de Război), în cabinetul de lucru scriindu-și operele, în Camera deputaților (unde replică din bancă, rostea discursuri dar, adesea, își scria și articolele pentru „Neamul românesc“, plecând la congrese internaționale de istorie, urmate de călătorii de studii, ținea, anual, un ciclu de conferințe la Sorbona, organiza vara (începând din 1908) cursurile de la Vălenii de Munte, rostea conferințe la Ateneu sau „Fundatie“ (în anii treizeci și la radio), altele la întrunirile electorale, scria piese de teatru, scotea publicații (la care, firește, colabora activ), stătea de vorbă cu diversi oameni politici, învățători, studenți. Fenomenul este copleșitor. Și, pe deasupra, prima o corespondență impresionantă în dimensiuni (pe care o și citea), la multe din aceste epistole răspundea. Iar destule dintre ele erau aglomerate cu solicitări pe care, nu ne miră, le și satisfăcea cu mari osteneți. La Secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei se află depuse nu mai puțin de 431 volume (fiecare avind aproape trei sute de pagini) continind corespondența primită de N. Iorga (și altele, nu știu cite, se află în arhiva familiei Iorga-Pippidi). Am citit, de-a lungul vremii, câteva zeci din aceste volume și pot depune mărturie că nu toate sint importante sau prezintă semnificație. Dar altele sint cu adevărat însemnate și, de aceea, trebuiesc publicate selectiv. În vestita colecție de documente literare a lui I. E. Torouțiu au fost publicate patru masive tomuri continind corespondența primită de Iorga în perioada Sămănătorului (1903—1905). În 1972 și 1979 regretatul Barbu Teodorescu a continuat acest efort, publicind, selectiv, alte

două volume din această corespondență care, cronologic, se oprea prin 1912. Acum, de curind, un dotat tânăr istoric, Petre Țurlea, a reluat munca de la capăt și la o mai ridicată altitudine științifică, scrupulos și riguros în toate, e decis să o ducă înainte. Deocamdată a apărut, după o regretabilă pauză de zece ani, al treilea volum din această ediție.)*

CITIND scrisorile din acest volum mi-am întărit convingerea că Iorga era și în anii 1913—1914, (perioadă din care se antologhează, în volumul pe care-l comentez, corespondența primită de savanți) efectiv o instituție națională. Era, negresit, de mai înainte. Cu marele său instinct sau înalta sa conștiință, Iorga a știut să devină, încă de prin 1903—1905 (poate mai înainte), exponentul de seamă al marilor preocupări socio-politice ale momentului: chestiunea țărănească și unitatea națională. Iorga, fondatorul sămănătorismului, a oferit prin acest curent de idei (literar-cultural-ideologic-politic) soluția sa acestor vitale comandamente ale epocii. Și nu atît soluția (aceea a lui Stere și a **Vieții românești**, din 1906, a fost mai bună, mai eficientă și mai radical de stînga) cît pur și simplu faptul că problemele — grave — erau puse cu acuitate au coalescat, în jurul curentului și al fondatorului ei, lume multă și diferențiată (social și cultural) din România și provinciile românești încă subjugate. Curentul de opinie creat și înfrunghit magistral atunci de Iorga, a fost extraordinar și ecoul s-a păstrat în conștiințe foarte multă vreme. Iorga e, incontestabil, una din gloriile timpului, „profesor al națiunii“, „apostolul neamului“.

Cu această statură impunătoare, intra Iorga în 1913, anul din care începe selecția scrisorilor în volumul pe care îl comentez. Cu unele excepții, inevitabile, citeva sint temele în jurul cărora se comentează corespondența primită de Iorga în 1913—1914: participarea la congresul internațional de istorie de la Londra (1913), atitudinea față de războiul balcanic, față de preconizata reformă liberală a Constituției și aceea de după Consiliul de Coroană din august 1914, care a marcat începutul perioadei noastre de neutralitate. Participarea sa la marele congres de istorie de la Londra (unde i s-a solicitat să susțină două comunicări la două secții distincte) și grija de a-și imprima textele expediindu-le, apoi, atent, nu numai participanților i-au sporit foarte mult prestigiul, și așa foarte mare. Numeroase scrisori de la cei mai mari istorici ai timpului, prezente în acest volum, o dovedesc cu prisosință, consacrandu-l, odată în plus, drept unul dintre marii bizantinologi ai lumii.

Iorga a știut, ca nimeni altul, să cul-

*) **Scrisori către N. Iorga**, vol. III. Ediție îngrijită de Petre Țurlea. Studiu introductiv de Andrei Pippidi, col. Documente literare, Editura Minerva, 1988.

tive aceste relații academice, să le întretină cu o grijă niciodată preocupată. Pentru că, stia bine, prestigiul său internațional aduce foloase, în egală măsură, țării și poporului său. În chestiunea războiului balcanic Iorga a cerut stricta noastră neutralitate în primul episod al războiului, dar a militat pentru participarea noastră în conflagrația din vara lui 1913, pentru a păstra astfel echilibrul de putere în această zonă a Europei de sud. A fost o atitudine judicioasă, în consens nu numai cu opinia oficialității (regele Carol I și primul ministru Titu Maiorescu) dar și cu a întregului popor. Iorga a ținut chiar să participe ca voluntar, în acest război. În septembrie-octombrie 1913 Tăslăuanu îi cerea din Sibiu insistent, lui Iorga, o fotografie în uniformă militară pentru a o publica în **Luceafărul**.

Fată de prima conflagrație mondială, Iorga a afirmat, din capul locului, necesitatea menținerii noastre în neutralitate pînă vor fi create condițiile participării la un război care trebuia să fie (a și fost) al reintegrării în hotărcele istorice. A fost un punct de vedere cuminte, potrivit celui al regelui Carol I apoi și al regelui Ferdinand, dar în perfectă aproape simetrie cu cel afirmat și aplicat de marele bărbat de stat, primul ministru Ionel Brătianu, și întregul său guvern. Era o expectativă înțeleaptă a primului ministru care nu voia să angajeze țara în război fără garanții sigure, stipulate în tratate internaționale. Că mai tirziu, cînd le va obține, și România va intra, la sfîrșitul lui august 1916, în război se va demonstra ce valoare practică au avut aceste tratate cu aliații, se știe azi prea bine. Dar, oricum, intrarea imediată în război ar fi fost un act pripit și neînțelept. Iorga era, deci, de ajutor guvernului, în comparație cu marile manifestații favorabile intrării neîntîrziată în război organizate de „Acțiunea Națională“, devenită apoi „Federația Unionistă“, conduse de Take Ionescu, N. Filipescu, dr. I. Cantacuzino, V. Lucaciu, I. Grădișteanu, O. Goga, C. Dissescu și mulți alții. Iorga apăra, atunci ca și întotdeauna, o convingere cu neînduplecarea care îi era caracteristică.

EDIȚIA lui Petre Țurlea este remarcabilă, copleșind la lectură, prin seriozitatea notelor (de informație, rectificare a unor erori, clarificarea unor elemente fără de care sensul textului rămîne obscur). Iar selecția e foarte bună, cumpănită, alegind din acele volume de corespondență, pline de moloz inutil, ceea ce e într-adevăr necesar. Și cînd mă gîndesc cită osteneală presupune numai transcrierea corectă a unor epistole, în multe grafii, dintre care multe în limbi străine (traducerea lor, făcută de specialiști, e fără cusur) nici nu știu ce și cum ar trebui să spun pentru a-l omagia îndeajuns pe editor. Scăpări, minore, de transcriere și note am găsit. Dar nu socotesc necesară menționarea lor. Un studiu introductiv de proporții și profun-

zime semnează Andrei Pippidi, esanțion posibil — cum o mărturisește undeva, pentru o viitoare, așteptată, biografie a lui N. Iorga. Așa spune mai întîi că acest studiu, frumos scris și bine gîndit, impresionează prin obiectivitatea scrupuloasă (lucru care se întîmplă mai rar la un nepot al personalității evocate). E, poate aici imaginea cea mai veridică a fragmentului din viața lui Iorga de prin 1912 pînă în 1916, cu inevitabile incursiuni în anii dinainte și în cei următori. De unele dintre opiniile lui Andrei Pippidi mă despart net, de altele mă îndoiesc. Dar nu e aici locul să mă refer la toate. Nu cred că Partidul Naționalist Democrat, creat în 1910, a fost „un partid de centru-stînga“, (p. XIV). Aprecierea de „centru dreapta“ ar fi mai rezonabilă deși mi se pare și ea îndoielnică. (Atunci cum calificăm Partidul Conservator Democrat al lui Take Ionescu?). Și nici nu cred în afirmația (p. X) că Iorga putea să fi fost, la începutul secolului, fondatorul, la noi, al unui partid radical, după cel al lui G. Panu dispărut în 1888. Iorga nu era, prin structură sentimentală și ideologică, un radical. Această funcțiune o putea îndeplini C. Stere, radical de stînga prin convingeri. Dar în condițiile inexistenței unui electorat independent, atîta vreme cît votul era cenzitar pe colegii, de fapt nu se putea întemeia, la noi, un partid radical. Stere cu ai lui au preferat să intre deci în P.N.L., întîrînd acolo aripa stîngii radicale. Tot la p. X se spune: „Istoricul a fost frecvent acuzat de idealizarea trecutului, dar se ignoră reticența lui de a accepta paseismul eminescian și de a-și însuși absoluta repudiare a prezentului“. E posibil că în această distincție să fie o cîlimă de adevăr. Dar nu e mai puțin adevărat că și marele istoric a fost un paseist consecvent, repudiînd necesitatea evoluției structurilor românești spre o civilizație modernă, de tip industrial. Ce alta este, pe o anume latură, sămănătorismul în valorile căruia Iorga a crezut toată viața? Mă opresc aici, pentru că, nu uit, scriu o cronică și nu un studiu iar cel semnat de Andrei Pippidi e de o mare valoare. Urez lui Petre Țurlea și Andrei Pippidi spor și vînt la pupă pentru a duce mai departe, cu aceeași competență, ceea ce au început atît de bine.

Z. Ornea

Despre satul transilvan

OMARE îndrăzneală pare traducerea versurilor lui Octavian Goga*): în primul rînd fiindcă muzicalitatea vocalică a multi-cîntătelor „romante“ se asprește în germană (textele devin mult mai consonantice), în al doilea rînd fiindcă o bună parte din farmecul „dăscălesc“ al cîntecelor — cu vocabularul blajin-ortodox (bucoavnă, strană, praznic, hirotonire etc.) nu are cum să fie transpus. Franz-Johannes Bulhardt a realizat totuși o versiune întru totul lăudabilă,

*) Octavian Goga, **Meine Lieder**, selecție și traducere în germană de Franz-Johannes Bulhardt, Editura Kriterion, 1988.

foarte transilvană ca atmosferă, reușită atît din punct de vedere al rezolvării problemelor prozodice cît și — mai ales — al selecției. Alegînd cînteccele (pe care orice ardelean le mai suspină și azi la o petrecere), traducătorul a surprins în primul rînd coordonatele ardelenesti „gotice“, transformînd ceea ce se putea transforma fără trădare. Astfel, în **Ion Crișmarul** (Ion der Schankwirt), „celarul“ devine foarte natural Keller, cuvîntul din care a provenit în română; sau, în **Apostolul** (Der Apostel) sună foarte bine în germană versul ein Goldstück, das ihm gab der Kaiser, chiar mai natural decît „purînd un ban de la-mpăratul“.

Selecția lui Franz-Johannes Bulhardt a mers pe linia „sătească“, a icanelor unui sat ardelean pur, cu „piloni“ apostolici: **Dascălul**, **Dăscălița**, **Bătrînii**, **Plugarii**, **Apostolul**, **Poetul**, **Mama** etc. O societate ideală, în care nu lipsește sapientialitatea populară dar nici cea cultă, e readusă la viață. **Casa noastră** devine parcă o casă veche, cu pereții ei îngălbeniți de pe care cade varul, cu amintirile pocnetului de bici, ale glasului argatului, cu imaginea mamei care sărută un băiat blond, punîndu-i merinde în glugă și îndemnîndu-l să se poarte bine la învățătură. Tînăra dăscăliță moartă, plînsă că a dispărut fără a ajunge să-și împlinească destinul, mi l-a amintit în germană pe Schiller, cu **Elegie auf den Tod eines**

Jünglings. De altfel atmosfera schilleriană transpare și în alte poeme, de pildă în **Rugăciune** (Gebet) unde sonoritățile aspre, tîria urii, viforele, fulgerele și în general „glasul de aramă“ sună foarte bine în germană, sau în poemul **În codru** (Im Walde), unde domnește un romantism cu sîfială de lună dar și fulgere năpraznice, „al răzvrătirii noastre tunet“ (es ist der Donner unsres Aufruhrs). Din același punct de vedere romantic, izbutite sint toate poemele avînd drept prototip **Lacrimi** (Tränen) care la prima vedere ar părea eminescian; prin traducere, iată, avem revelația unui model mult mai depărtat. Și care poem de Goga nu are... lacrimi? Abia dacă s-ar găsi, la o atentă căutare, citeva.

Foarte reușite sint traducerile, cum spuneam, din punct de vedere prozodic. De la ritmul și rimele rediate cît mai exact, la consonanțe rare, precum **sieh es / Irimies** (p. 42). Există evident și unele bemolări ale izbinzii, mai ales în poemele istorice, unde probabil că ar fi trebuit note ca să fie cuprinse toate sensurile. De pildă în **De la noi** (Von uns) Ștefan nu se înțelege că ar fi voievod, ci un arhanghel (vorbesec de situația în care lectorul ar fi total necunosător al istoriei românești); tot aici, traducînd „azi mașteră-i vremea“ cu **Die Zeit ist heute Meister**, credem că traducătorul nu a cunoscut înțelesul de „rău, vitreg“ al cu-

vîntului mașteră, confundîndu-l cu meșteră. Dar asemenea scăpări, inerente oricărui munci de traducere, sint foarte puține.

Reușite sint epicele cu tentă medievală, feudală, precum, de pildă, **Clăcașii** (Die Fronbauern). Își dovedește și în traducere viabilitatea celebrul **La noi** (Bei uns), unde Călinescu identifica o abstractizare paradisiacă, o litanie metafizică: **Bei uns gibt's Wälder, grünen Tann, / und Felder, weit und seiden, / Bei uns gibt's Falter ohne Zahl, / Im Hause so viel Leiden...**

Bine înglobate în atmosfera germană sint și elementele simboliste, redate cu o mare simplitate și acuratețe (de exemplu, **Lied II**: „Heute stirbt mein ganzes Lächeln, / Stirbt, wie auch der grenzenlose / Zauber der Natur, und nächstens / Auf dem Fensterbrett die Rose... Nur ich bleib und web beharrlich / Lieder für die Totenklage Lieder für die Wochentage / Lieder für die Feiertage.“) Într-adevăr, versiunea muzicală, pură, lipsită de stridențe și extrem de „transilvană“ pe care Franz-Johannes Bulhardt o dăruiește receptării germane îndreptățește ceea ce Maria Banuș numea într-un recent eseu pe tema traducerii ca fiind „optimismul practicii“. Teoretic, orice traducere pare imposibilă și privim cu pesimism îndrăznelile; practic, totul devine, pînă la urmă, posibil.

Grete Tartler

George MACBETH

■ „UNUL dintre cei mai înzestrați și interesați poeți britanici din ultimii douăzeci de ani” (Gavin Ewart). George MacBeth s-a născut în 1932 în Scoția și a crescut în Sheffield. Studiile universitare și le-a făcut la Oxford. După ce a lucrat un timp la Programele de poezie de la BBC, s-a consacrat exclusiv scrisului. Autor prolific, George MacBeth a publicat optsprezece volume de versuri, mai multe romane, ultimul fiind romanul autobiografic A Child of the War (Copil al războiului), apărut în 1987, și cărți de versuri pentru copii. A editat șase antologii de poezie. A debutat editorial în 1954 cu placheta de versuri A Form of Words (O configurație a cuvintelor), urmată de volumul The Broken Places (Locurile distruse), în 1963. Dintre numeroasele sale volume de poezie, amintim: Domsday Book (Cartea Judecării de apoi), 1965; The Color of Blood (Culoarea sîngelui), 1967; The Night of Stones (Noaptea pietrelor), 1968; A War Quartet (Cuartet de război), 1969; Collected Poems 1958—1970 (Culegere de poeme 1958—1970), 1971; Shrapnel (Șrapnel). A Poet's Year (Un an al poetului), 1974; Poems of Love and Death (Poeme despre dragoste și moarte), 1980; The Cleaver Garden (Grădina satirului), 1986; Anatomy of A Divorce (Anatomia unui divorț), 1988.

În antologia lui Edward Lucie-Smith, British Poetry since 1945 (Poezia bri-

tanică de la 1945 încoace), 1970, George MacBeth figurează, alături de Martin Bell, Peter Porter, Peter Redgrove, David Wevill, în secțiunea The Group, comentată astfel de autorul antologiei: „În esență, în operele lor găsești o notă de protest radical care se întilnește, de asemenea, la dramaturgii care s-au afirmat în anii '50, precum Osborne și Wesker. (Sînt mai destinați, mai colocviali, intenționat mai naturaliști decît majoritatea poeților din gruparea The Movement”. La George MacBeth e surprinsă „treccrea de la o formulă de tip expresionist la ceva asemănător cu poezia futuristilor ruși sau italieni”. Abordînd o mare varietate de teme, de la cea, obsesivă, a războiului, la ancorarea în banalul cotidian, de la social la dramele existenței familiale, de la natură la stress-ul hipercivilizației, de la meditația asupra mecanismului poemului la caligrame, George MacBeth șochează, de cele mai multe ori, prin scriitură, critica literară etichetîndu-l, nu o dată, poet experimental. Fie că e ironic sau ajunge la un umor grotesc, fie că e sentimental sau are accente patetice, George Macbeth „uimește mereu. Ultimele sale culegeri de versuri relevă un talent în plină vigoare; e autorul unei remarcabile poezii contemporane, care încă deschide drumul pentru alții în artă și interesează în cel mai înalt grad cititorii” (Martin Booth). Peter Porter îl apreciază ca fiind „cel mai inventiv poet al generației sale din Marea Britanie”.

Episod din paisprezece zile în infern

Într-a treisprezecea zi
un minuscul șarpe de argint
cu o sabie înfiptă în gît
șuieră pe o stîncă.

Armata freamătă și se izbesc
ca porcii țepoși.

Dinozauri, sau poate

cămile,
urcă dealul spre un castel.

Pe o piatră
ca o broască rioasă, cadavre
aliniate,
gata să fie îndesate în ripă.

Ei numesc asta Înțelegerea reciprocă
a Punctului de vedere.

Întoarcerea

Lumina-i stinsă
Și tăcere-nchipui : pocnetul apoi
Ca și cum tobe-ar răpăi de-afară.
Iar în tăcere-adulmec fumuri moi
Veșmintul aspru pielea-mi înfioară.
Și-i beznă, însă
Lîngă mine arde-ncinsa ceară.

Cînd am căzut (și os
Însingerașe piatra) el m-a
condus-napoi
De-a lungul străzii și pe scară-n sus
(Timpul se-ntoarce, degetele-ndoi)
Și deschizînd fereastra viață
mi-a adus.
Sîngur rămas-am jos,
Pe-obrajii strîmbi paloarea s-a depus.

Tînăr eram. Nainte
De alt pocnet îl simt iar lîngă mina.
Înima-mi știe : dealul negru va crăpa
lată-l, învăluit în lut, cum vine
În timp ce se crispează mina mea.
Podeaua de cuvinte
Arde sub pași. Cînd mă voi deștepta

Pocnetul auzit
Va fi. Voi strînge punga lui (fierbinte,
Goală) -n mină, la pieptul meu
pulsînd.
Tu, om de lut, din ce tărîmuri sînte
Te-ai reîntors la înghețatu-mi gînd
Atît de-mbătrînit ?
În ceață mor lumini. Soldatule,
fii blind.

Ridică rece vînt
În camera închisă mina lui
Prin aerul mirositor a cline
Ud. Acuma sînt egal nisipului
Scurs în clepsidră cu mișcări mai line
Și-n urmă dispărînd.
În lacrimi, tînăr, tatăl meu revine.

Lucrurile lor îngropate laolaltă
În sertarul plat al biroului. Poșeta ei
De crocodil, scrisori, o broșă,
Tot ce păstra ea în noptieră
Și o vază mică, verde, pentru flori.

Lucrurile tatei stăteau într-un plic :
Un șnur kaki de uniformă, o batistă
Mototolită, douășpe figări, un creion
chimic
Tot ce-avea la el cînd l-au doborît,
Mai bine zis tot ce-a vrut mama
să țină.

Acum șapte ani le-am pus pe toate
bine,
Dar tocmai ne-am mutat, eu
și nevastă-mea

Visul

Acum visez. Tu stai
În fața mea, la volanul
Unui Volkswagen Convertible.

Cine se apleacă în afară,
În treniul lui negru,
Și face o schiță a drumului ?

În zare,
Văd cum se scufundă
Fabrica de zahăr ca Titanicul.

Nu mă opresc
La dugheana lui Pete
Pentru înghețată și chibrituri.
Tu însă da.

Dar trebuie,
La ferma de păsări și la pod.

Apoi prindem viteză.
Îmi spui
Prin megafon
Că intenționezi să te măriți.

La sensul giratoriu
E locul de la Loch Dhu Lodge.
Cine pescuiește alături de tine ?

Nu, e un vis,
Adevăratul lac
E mai încolo, aproape de gară.

Te vei ineca în el,
Cineva strigă
Dintr-o mașină poștală, pînă
te trezești.

Cui îi pasă ?
Dai ocol
Automobilului, cu hirtile de divorț
în mină.
Traducere și prezentare de
DENISA COMĂNESCU

Sertarul

În casa noastră și-am împachetat
totul.
Pînă găsim alt sertar liber, lucrurile
Acelea stau în hol, într-o cutie
de carton.

Deci, bărbatul decedat la vîrstă
de mijloc,
Din clasa de mijloc, ucis de o grenadă
prost ținută
Și soția lui decedată de ciroză,
au lăsat un fiu
În vîrstă de nouă, de nouăsprezece,
douăzeci și șase
Care i-a înmormintat pe amîndoi
într-o cutie de carton.

În românește de
IOANA IERONIM

Cartea străină

Un autor în căutarea personajelor sale

dalul căreia se desprinde destinul singular al unei tinere femei, Leni Gruyten. În jurul ei foiește o umanitate docilizată, conformistă, rece. Anii '30, grozăvia războiului, și anii, nu mai dulci și confortabili din punct de vedere moral, de după război fac obiectul descifrării încăpăținate a autorului. Acesta ia note, înregistrează imparțial, sters, în procese verbale, as spune, neomenest, fără o tresărire de emoție, tot ce află. Secretul lui este întregul în care toate piesele acestui puzzle au fost așezate la locul lor. Imaginea finală este cit se poate de crudă, amintind de finalul din Opiniile unui clown și Partida de biliard de la 9/2.

Universul bôll-în este erinamente etic. Frământările sale țin de stabilirea răspunderii unei întregi generații, cărăua i-a aparținut, față de ororile războiului. Nu se grăbește să acuze. Întîi, ca și în celelalte romane ale sale, întreprinde o cercetare minuțioasă, nu atît a societății civile sau a vieții în latura ei oficială. Ceea ce-i captează interesul este existența umană la nivelul individualității. Unde clachează un destin ? Cum și de ce este marginalizat un individ ? În ce împrejurări s-ar putea salva un om de la a păcătui ? Cînd obține iertarea ? Pentru a obține această denudare de clișee, ideologie și istorie de manual autorul trebuie să răscolească pînă-n străfunduri, să nu se lase îndus în eroare, să rabde toate minciunile și versiunile interesate. Descoperirile lui sînt aparent minore. Inși insignifianți, care duc o viață de cîrțițe, strivîți de bombardamente, înfricoșăți de poliție, infomețați, amenințați de arme. Un infern. Totuși, și în aceste condiții, într-o uitare desăvîrșită, actele funda-

mentale ale vieții se realizează. Moartea care face ravagii, distrugerile, răul — prezentă a fiecărei clipe nu sînt deajuns pentru a anihila omenescul. Iubirea dintre Leni și Boris, dincolo de uriașele resentimente și cohorte abătute unele asupra altora, nașterea în mijlocul haosului a unui copil, coagularea în jurul acestui miez emotional a unei mici colectivități care dorește din răsputeri să supraviețuiască, sînt semnele indestructibilității vieții. Aceste pagini mi se par și cele mai bune din roman. Omul este o ființă de nevindecă. Nimic nu-l poate împiedica să simtă să aibă emoții, să urască, să rabde, să ajute, să sperie, s-o ia de la început. Încăpăținarea de a continua, de a nu te lăsa murdărit dezosificat, înrăit este proprie personajului principal, Leni Gruyten. „Distrugerea și autodistrugerea — astea sînt cele două porniri ale ei...”, o caracterizează un martor, dar aprecierea vine din cea-laltă parte a baricadei, din partea celor grăbiți să agonisească, să se blindeze îndărătul conturilor la bancă și a raționalizatorilor juridico-creștine. Falsa morală a lui a avea drapată în preceptele progresului, înțelegerii (oamenii sîntem !), a vieții care, nu-l așa, merge înainte.

Predilecția cu care Leni se oferă mereu celor mai umili și urgisiți de soartă, celor mai disprețuiți este forma ei de a refuza această morală falsă, iresponsabilă, a compromisului. Inocența ei esențială, faptul neașteptat de a crede, de a fi purtătoarea unor sentimente pe care le opune (nu atît personajul, cit autorul) cinismului din jur, nu apar cu limpezime de la bun început. La început ea pare o

ființă abulică, nedespinsă încă din confortul copilăriei și adolescenței. Treptat, odată cu ravagiile din anii '40, cu cădere bruscă în cea mai neagră sărăcie, la marginea acestei umanități pseudo-provinciale, se îndepărtează pe nesimțite de imaginile standard ale unui univers conformist, și renunță la tot ce aparținuse minciunii în care trăise. Și dacă discuțiile se poartă în jurul sfînteniei malcii Rahel Ginzburg este evident că mai potrivite ar fi pentru Leni. În jurul ei orbitează, ca la anul 1 e.n., o puzderie de personaje, legate de ea doar datorită lipsei ei de apărare, a bunăstării și absenței oricărei instinct de proprietate, a orgoliului și a altor păcate omenest. Este o apropiere a celor vinovați, a greșiților noștri, de nevinovăție și curătenie. Ei sînt cei din urmă, marginalii, umili, cerșetorii, cei ce nu au nimic. „Căci adevăratul curaj / e prin lume gol să te vînturi”, sună un cîntec drag eroinei.

Romanul nu oferă deloc o lectură ușoară. Zigzagul mărturiilor, lipsa unui fir epic, montajul sofisticat sînt piedici reale. Heinrich Bôll se abține de la orice ridicare de ton, de la orice demonstrație oratorică. O răceală care se dorește a documentului a obiectivității asumate, îl sînt proprii. Bôll nu face deloc apel la emoțiile noastre. Aduce argumente pe care le supune judecării : faptele, prin ele însele, sînt lăsate să dea seama de personaje. Rolul său, ca autor ascuns, este redus la a aduce mărturiile laolaltă. Rol aparent modest, de fapt de maximă însemnătate într-o realitate care cu fiecare clipă ține să impună voință sa mecanicistă asupra a tot ce-i omenesc.

Stelian Tănase

MEMORIA, înainte de a fi un univers de umbre cărora evocările le dau un chip, este o arhivă a conștientului, a ceea ce s-a întimplat și trebuie clasificat. Memoria dincolo de un fluu nostalgic, este o arhivă. În ce măsură etichetele lipite pe evenimente și oameni corespund unei imagini prestabilite, Heinrich Bôll încearcă să afle.*) Că memoria este un labirint, s-a spus. În acest labirint, anchetatorul de ocazie pătrunde pentru a face lumină. O umanitate — greu de presupus pînă a înceapă interogarea martorilor decăderii familiei Gruyten și a ridicării Hoysen-ilor, a vieții florăriei Pfeiffer s.a.m.d. — se dezvăluie. Sînt niste tunele întunecate prin care autorul pătrunde luminînd cu un fascicol cînd un detaliu pierdut, cînd un dialog ce părea fără folos pentru cercetarea sa. Aceste viziuni parțiale prin alăturare dau un puzzle perfect regizat ce se creează pe măsura scrierii romanului (și citirii lui, bineînțeles). Autorul descoperă trăsăturile personajelor sale fișîndu-le, întîlnindu-i și pîrînd conversații cu protagoniștii, stînd de vorbă cu necunoscuții. Versiunile nu încetează să se abată asupra lui. Fotografie de grup cu doamnă este o cronică de familie, de pe fun-

*) Heinrich Bôll, Fotografie de grup cu doamnă, Editura Dacia.

SUNNYDALE

În căutarea integrității eului

■ TONI Morrison se numără printre scriitorii care încă din a doua jumătate a deceniului șapte se impun tot mai convingător pe scena literară americană, marcând, atât prin numărul lor cit și prin noutatea, varietatea și calitatea vocilor, cel mai important eveniment literar într-o perioadă când romanul postmodernist începe să dea vădite semne de epuizare.

Născută la Lorain, statul Ohio, în 1931, Morrison, dedicată unei cariere universitare, debutează relativ târziu într-o Americă a debuturilor timpurii, primul său roman, *Cel mai albastru ochi*, apărând în 1970, annus mirabilis al literaturii scrise de femei. De atunci a publicat destul de puțin în comparație cu scriitorii precum Joyce Carol Oates, spre exemplu. Cite un roman la intervale de trei-patru ani: *Syla* (1973), *Cintecul lui Solomon* (1977), *Pruncul de smoală* (1981) și *Iubiții* (1987). Dar fiecare din aceste romane a constituit o adevărată revelație, recunoscută ca atare și de critici. *Cintecul lui Solomon* primește în 1978 premiul național al criticii pentru cel mai bun roman al anului, iar ultimei sale cărți i se atribuie prestigiosul premiu Pulitzer.

Unicitatea prozelor lui Morrison trebuie căutată în tripla sa apartenență la literatura negrilor, a femeilor și, dincolo de orice discriminări de sex sau rasă, la marea literatură a Americii contemporane. Morrison este o excelentă povestitoare și o maestră a cuvintului, subtilitățile de ritm și registru, precum și oralitatea stilului fiind inspirate direct din tradiția negrilor americani, dar în același timp ea este alături de toți scriitorii contemporani de prim ordin din țara sa, beneficiara vitalității și efervescenței

creatoare caracteristice romanului american încă de la începuturile sale.

Dominanta romanelor lui Morrison este dată de motivul căutării, fie că este vorba de căutarea identității, fie că este vorba de căutarea integrității eului, în ambele cazuri rezultatele depinzând nemijlocit de natura relațiilor dintre individ și obștea în mijlocul căreia trăiește. Pentru cel care reușește să-și accepte semenii, acceptându-și printr-un efort de cunoaștere originile ancestrale, căutarea duce la o adevărată renaștere (*Cintecul lui Solomon*) pentru cel ce își respinge semenii sau pentru cel inadaptabil, căutarea eșuează în nebulă (Cel mai albastru ochi) sau moarte (*Syla*). Pierzându-și integritatea eului la vârsta de doisprezece ani în împrejurările morții unui copil, moarte în care este implicată și a cărei tată o păstrează la sfatul prietenei sale Nel, *Syla* pornește în căutarea eului pierdut, prin repetate încercări de a dobândi o libertate personală absolută, dincolo de orice convenții impuse de viața negrilor din Medallion, un mic orașel din Ohio, urmărită de-a lungul a patruzeci și cinci de ani, din 1919 pînă în 1965. Cunoașterea menită să umple golul interior se îndreaptă spre adâncurile experienței solipsistice. În cele din urmă hotărîrea de a merge pînă la capătul cunoașterii devine autodistructivă, căci se produce prin respingerea semenilor și prin negarea dragostei, făcînd pe nedrept din *Syla* o paria, asemenea nebunului Shadrock, și o intruchipare a răului. Sfirșitul romanului, din care am selectat pentru traducere ultimele pagini, constituie un moment de intensă și dureroasă revelație nu numai în privința *Sylei*, ci a condiției umane în general.

- Nel Greene.
- Fata lu' Wiley-Wright?
- Aha! Vedeți că vă amintiți. Asta mă bucură, domnișoară Peace. Vă amintiți de mine și de tata.
- Spune-mi cum l-ai omorît pe băiețușu' ăla.
- Ce băiețuș?
- ăla pe care l-ai zvîrlit în apă. Am niște portocale. Cum l-ai făcut să intre-n apă?
- Eu n-am aruncat nici un copil în apă. ăla a fost *Syla*.
- Tu, *Syla*. Tot ala-l. Ai fost acolo. Te-ai uitat, așa-i? Eu nu m-aș fi uitat în ruptu' capului.
- Ați încurcat lucrurile, domnișoară Peace. Eu sint Nel. *Syla* a murit.
- Tare mai e frig în apă. Focu-i fierbinte. Cum l-ai băgat în apă? Eva își muie în gură degetul arătător și atînge cu el fierul de călcat să-l încerce fierbinte.
- Cine v-a spus toate minciunile astea? Cine? De ce spuneți minciuni despre mine?
- Am portocale. Eu nu beau suc din ăla vechi. Au pus ceva în el.
- De ce încercați să mă scoateți vinovată?
- Eva se opri din călcat și se uită la Nel. Pentru prima dată avea o privire de om în toate mințile.
- Crezi că eu sint de vină? Sopti Nel. Eva îi răspunse tot în șoaptă.
- Cine știe mai bine ca tine?
- Vreau să știu cu cine ați mai vorbit. Nel se forță să vorbească normal.
- Cu Plum. Cu Sweet Plum. El imi spune tot felul de lucruri. Eva chicoti ușor, ca o fetiță.
- Acuma o să plec, domnișoară Peace. Nel se ridică.
- Nu mi-ai răspuns încă.
- Nu știu despre ce vorbiți.
- Una ca alta. Amîndouă. Nu-a fost niciodată vreo diferență între voi. Vrei portocale? Îți fac mai bine decît carnea grasă. *Syla*, mă auzi? Am niște portocale.

NEL străbătu în grabă holul, în timp ce Eva striga în urma ei „*Syla?*”. Astăzi Nel nu se mai simțea în stare să le viziteze și pe celelalte bătrîne. Femeia aceasta o tulburase. Înapoie roșcovanei de la recepție biletul de intrare, ocolindu-i privirea mirată.

Ajunsa afară se încheie la haină ca să se apere de vîntul care se iscase. Nasturele de sus îi lipsea, așa că își acoperi gîtul cu mina. Lumina pătrunse brusc într-una din încăperile minții și o dată cu ea năvăliră și amintirile.

Pe malul râului, într-o rochie cu alb și violet, *Syla* învîrtindu-l prin aer pe Chicken Little, iară și iară. Risul lui înainte ca miinile să-i scape și apele revenind și acoperind locul. Ce simțise ea atunci, uitîndu-se cum *Syla* se învîrtește cu băiețelul și apoi cum acesta zboară peste luciul apei? *Syla* nu mai conținea din plîns după ce se întorsese de la casa lui Shadrock. Dar Nel rămăsese calmă.

— N-ar trebui să spunem?

— Shadrock a văzut?

— Nu știu. Nu, n-a văzut.

— Hai să mergem. Oricum, nu-l mai putem aduce înapoi.

Ce-a vrut să spună bătrîna Eva cu „te-ai uitat”? Cum oare putea să nu vadă? Aici Nel avea dreptate. Dar Eva nu spusese „ai văzut”, spusese „te-ai uitat”. „Nu m-am uitat. Pur și simplu am văzut”. Cu toate acestea, totul era acolo, în mintea ei, cum fusese dintotdeauna — vechea senzație și vechea întrebare. Senzația plăcută pe care o avusese cînd lui Chicken îi lunecaseră miinile. De ani de zile nu se mai gîndise la asta. „De ce nu mi-a părut rău cînd s-a întîmplat accidentul? Cum de-a avut o senzație atât de plăcută cînd l-a văzut cîzînd?”

În secret, în toți anii aceștia se simțise mîndră de purtarea ei calmă și controlată din clipele cînd prietena ei se dovedise atât de necontrolată, se simțise mîndră de compasiunea ei pentru ochii înspăimîntați și rușinați ai acestuia. Acum se părea că ceea ce luase drept maturitate, seninătate și compasiune nu era decît liniștea care urmează unui imbold al plăcerii. Asemenea apelor care se închiseseră în pace peste vîltoarea iscată de trupul lui Chicken Little, valul de mulțumire îi acoperise clipa de incintă.

Mergea prea repede. Neatentă unde calcă, ajunse în bălăriile de la marginea drumului. Aproape alergînd, se apropiase de Beechnut Park. Chiar acolo se afla partea de cimitir rezervată negrilor. Întră. Acolo era îngropată *Syla* alături de Plum, Hannah, iar acum și de Pearl. Cu aceeași nepăsare pentru numele dobîndite prin căsătorie pe care o manifestaseră dintotdeauna negrii din Medallion, pe fiecare lespede era săpat un singur cuvînt. Laolaltă se citeau ca o litanie: PEACE 1895—1921, PEACE 1890—1923, PEACE 1910—1940, PEACE 1892—1959.

Nu erau oameni morți. Erau cuvinte. Și nici măcar cuvinte. Dorințe, năzuințe.

În toți anii aceștia nutrise sentimente bune față de Eva, împărțîndu-i, credea ea, singurătatea și suferința de a nu fi iubită, cum nu o făcuse și n-ar fi putut-o face nimeni altul. La urma urmelor, ea fusese singura care înțelesese cu adevărat de ce Eva refuzase să vină la înmormintarea *Sylei*. Ceilalți doar crezuseră că știu; crezuseră că motivele bunicii fuseseră aceleași cu ale lor — că nu era demn de ei să arate respect față de cineva care le pricinuisese atîta durere. Nel, care se dusesse totuși, credea că refuzul Evei de a merge nu se datora nici mindriei și nici dorinței de răzbunare, ci simplului fapt că nu voia să vadă cum îngheța pămîntul trup din trupul ei, hotărîri de a nu lăsa ochii să vadă ceea ce inima nu putea să îndure.

Deși acum, după felul în care Eva o tratase, o acuzase, se întreba dacă oamenii din oraș nu avuseseră dreptate de la bun început. Eva era cu adevărat rea. Chiar *Syla* o spusese. Nu avusesse nici un motiv să-i vorbească așa. Senilă sau nu. Bătrînă. Indiferent. Eva știa ce face. A știut întotdeauna. Nu venise la înmormintare și o acuzase pe Nel că l-ar fi înecat pe Chicken Little numai din răutate. Aceeași răutate care cutreiera în galop prin toată mahalaua Bottom. Care făcea din orice gest o jignire, din orice zîmbet mai din colțul gurii o amenințare, pînă-ntr-atît încît nici suspinele de ușurare care scăpaseră practic din piepturile tuturor cînd murise *Syla*, nu le înblinziseră răutatea, neîngăduindu-le să meargă la casa mortuară a domnului Hodges, să trimită flori de la biserică sau să coacă vreun colac.

SE gîndi la Nathan, cum deschizîndu-i ușa dormitorului ei în ziua cînd s-a dus s-o viziteze, descoperise cadavrul. El zicea că își dăduse imediat seama că e moartă, nu fiindcă îi erau deschise ochii, ci gura. I se păruse ca și cum ar fi fost un căscat imens pe care ea nu mai apucase să-l termine. Nathan dăduse fuga peste drum la Teapot's Mamma, care, auzind vestea, exclamă: „Hei!” asemenea conductorului înainte de plecarea trenului, doar că mai tare, după care făcuse și cîțiva pași de dans. Nici o femeie nu-și lăsa vralște peteceleși cusăturile ca să se repedă pînă la casa *Sylei*. Nici una nu-și lăsa ru-fleze în storcător ca să se repedă pînă

la casa ei. Pînă și bărbaii se mulțumiră să zică doar „him” cînd auziră. A trecut ziua și n-a venit nimeni. Noaptea s-a risipit într-o nouă zi și cadavrul încă mai zăcea în patul Evei cu ochii holbați în tavan, încercînd să termine un căscat. A fost tare stranie toată această încăpăținare a oamenilor în privința *Sylei*. Căci și atunci cînd murise China cea mai neobrăzată curvă din oraș (al cărei fiu negru și al cărei fiu alb au întrebă, cînd au auzit că își dădea duhul, „Cum, n-a murit încă?”), chiar și atunci toți își lăsasă treburile și ieșiseră grămadă să-și îngroape sora căzută.

Nel fusese aceea care în cele din urmă chemase salvarea. Apoi morgia și apoi poliția, care a și venit. Asadar albi au luat toată treaba în primire. Au venit cu o dubă a poliției și au cărat cadavrul jos pe scări și pe lingă cei patru peri și l-au băgat în dubă, la fel ca pe Hannah. Cînd poliștii au pus întrebări, nimeni nu le-a dat nici un fel de informație. Le-au trebuit ore întregi să afle pronumele morții. Fuseseră chemați pentru o anume domnișoară Peace pe Carpenter's Road la numărul 7. Asadar cu atît au și plecat: un cadavru, un nume și o adresă. Albi au fost nevoiți să o sune. Să o îmbrace, să o pregătească și în sfîrșit să o coboare în groapă. Totul s-a făcut elegant, fiindcă s-a descoperit că *Syla* avea o poliță substanțială de asigurare în caz de deces. Nel s-a dus la camera mortuară, dar a fost atît de șocată cînd a văzut sicriul închis, încît a stat doar cîteva minute.

A doua zi Nel s-a dus la înmormintare și s-a trezit acolo singura persoană de culoare. De-abia cînd s-a întors să plece a văzut grupul de negri de la gardul cimitirului. Nu intenționau să intre, nu erau îmbrăcați în dolii, ci stăteau acolo, așteptînd. Și pînă ce n-au plecat albi — groparii, domnul și doamna Hodges și fiul lor care l-a ajutat — n-au intrat nici negrii aceia de sus din Bottom pentru a cînta cu gînduri tănuite și ochi iscoditori „Ne adunăm la riu” deasupra movelei de pămînt care îi despărțea de cea mai magnifică ură pe care o cunoscuseră vreodată. Întrebarea lor coagula aerul de octombrie. Ne adunăm la riu? Frumosul, preafrumosul riu? Poate că *Syla* le-a răspuns chiar atunci, fiindcă începu să plouă. Și femeile o luară la fugă prin iarbă în salturi mici, de teamă ca părul întins cu atîta trudă să nu le dea iarăși de furcă acasă.

Cu tristețe, cu greutate, Nel părăsi partea cimitirului rezervată negrilor. Puțin mai departe, pe drum, dădu cu ochii de Shadrock. Ceva mai zdrențăros, ceva mai îmbătrînit, cu aceeași energie de nebun el se uită la femeia care mergea grăbită, cu fața în razele apusului.

Shadrock se opri. Încercînd să-și amintească unde o mai văzuse. Efortul de a-și aminti se dovedi prea mare pentru el și omul își văzu de drum. Mai avea de cărat niște gunoarie la Sunnydale și pînă o să ajungă el acasă o să fie întuneric de-a binălea. De mult nu mai vinduse nici un pește. Rîul îi omorise pe toți. Gata cu străfulgerările cenușii argintii, gata cu privirea năvingă, holbată, domoală, gata cu branhiile care se zbat tot mai lent. Gata cu vibrațiile undiței.

Shadrock și Nel o luară în direcții opuse, fiecare gîndindu-se în felul său la trecut. Distanța dintre ei creștea pe măsură ce-și aminteau amîndoi despre lucruri de demult.

Decodată Nel se opri. Simți la ochi un ușor spasm și o fierbînteală.

„*Syla?*” sopti ea, privind spre virful copacilor. „*Syla?*”

Frunzele fosniră; noroiul din băltoace se înfioră; pretutindeni stăruia un miros de lucruri verzi răscopate. Un ghemotoc moale din fibre de blană se sparse și se risipi în vînt ca puful de păpădie.

„Tot timpul, tot timpul ăsta eu credeam că-mi lipsește Jude”. Și pierderea îi apăsă pieptul și apoi se ridică din adinecul ființei ei. „Am crescut împreună, în același loc”, rosti ea ca și cum ar fi dat o explicație. „O, Doamne, *Syla!*” strigă ea, „în același loc, loclocloc.”

Era un strigăt minunat — puternic și prelung — dar nu avea fund și nu avea înalturi, doar cercuri și iar cercuri de mîhnire.

Prezentare și traducere de
Rodica Mihăilă

LUMEA PE TELEX

Amenofis al III-lea, Horem-Heb

● Agențiile de presă anunță „cea mai importantă descoperire arheologică a secolului”: cinci statui intacte, de mari dimensiuni, găsite în cadrul unor lucrări arheologice de restaurare și conservare la templul din Luxor. „Este, cu siguranță, una dintre cele mai relevante descoperiri arheologice ale secolului nostru prin calitatea și cantitatea obiectelor descoperite, statuile enorme aflate în perfectă stare de conservare”, sublinia Faruk Hosni, ministrul egiptean al culturii. Statuile respective reprezintă personaje istorice și două zeițe din panteonul mitologiei egiptene, având o vechime aproximativă de 3000 de ani.

Descoperirea s-a făcut în sala lui Amenofis al III-lea, faraonul fondator al templului din Luxor, de către o echipă de arheologi specializați în restaurarea monumentelor de artă care studia subsolul templului, mai ales coloanele a căror bază era amenințată de apa freatică, după cum a

declarat șeful echipelor de restauratori, Chauki Nahla. Piesa principală o constituie o statuie din granit roșu care-l reprezintă pe faraonul Amenofis al III-lea, purtând pe cap dubla coroană a Egiptului de Sus și a celui de Jos, antea diviziune a imperiului format din zona septentrională a văli Nilului, delta și zona meridională a fluviului. A doua statuie o reprezintă pe soția favorită a faraonului, cea de a treia, pe faraonul Horem-Heb, iar zeitățile sînt Hator și Atum.

„Aceste colosale statui din granit sau diorită au fost îngropate intacte de către preoții templelor respective de teama unei invazii iminente și acesta este motivul pentru care ne putem bucura văzîndu-le în originala și absolută lor splendoare”, spune Said Taufik, președintele organizației arheologilor egipteni, adăugînd faptul că unele statui urmează să fie expuse la muzeul din Cairo, altele urmînd să rămîna la Luxor.

Cr. U.

Vina del Mar — XXX

● Juriul Festivalului Internațional de la Vina del Mar, aflat la cea de-a XXX-a ediție, este prezidat de cunoscutul compozitor francez Maurice Jarre. Sint prevăzute programe muzicale susținute de interpreți veniți

de pe toate continentele, manifestările adiacente cuprînzînd și concerte cu un caracter deosebit așa cum a fost cel susținut, în deschidere, de marcea cîntăreață Shirley Bassey, în ziua a doua fiind programat un concert al lui Thomas Andershy.

Festivalul de la Madrid

● Se află în plină desfășurare, la Madrid, un Festival internațional de teatru la care participă trupe din mai multe țări ale lumii. Deschiderea

festivalului s-a făcut cu piesa **Richard al III-lea** de Shakespeare în interpretarea Companiei teatrale Rustaveli din U.R.S.S.

„Lawrence din Arabia”

● Moda restaurării vechilor filme în versiunea inițial filmată continuă. După **Napoleon** de Abel Gance este rîndul filmului lui David Lean **Lawrence din Arabia** (opt Oscar-uri în 1962) să fie remontat chiar de către regizorul său, așa cum l-a filmat cu 27 de ani în urmă. Se știe că, după premiera din decembrie 1962, producătorul său, Sam Spiegel, l-a redus, din necesități comerciale, cu 20 de minute. Prezența reconstituire a durat pes-

te doi ani, adică mai mult decît filmările propriu-zise, dificultatea principală constituind-o găsirea în arhivele studiourilor Columbia a peliculei negative ce nu a fost inclusă la primul montaj. Deasemenea banda sonoră, pe alocuri complet ștearsă, a necesitat reimpresarea dialogului prin post-sincron. Operațiunea efectuată prin procedee electronice a adus la același număr sonor vocile de atunci cu cele de acum ale actorilor Peter O'Toole (**Lawrence din Arabia**), Omar Sharif (prietenul său, Ali), ca și pe cele ale lui Sir Alec Guinness și Anthony Quinn. Noul **Lawrence din Arabia** — patru ore de proiecție — a putut fi realizat și datorită sprijinului regizorilor Steven Spielberg și Martin Scorsese — cunoscuți, în ultima vreme, și ca suporteri ai păstrării vechilor filme așa cum au fost. Ei se numără și printre cineștii care combat procedeul colorizării filmelor concepute în alb-negru. „Noua” premieră a avut loc la sfîrșitul lunii februarie, simultan, la New York, Washington și Los Angeles. (În imagine Peter O'Toole în **Lawrence din Arabia**).

„Eskimo”

● Au fost descoperite casetele conținînd sute de fotografii, socotite pierdute de cincizeci de ani, realizate de Paul-Emil Victor (n. 1907), explorator francez al regiunilor polare și de membrii echipei sale. În cursul primelor explorări ale Groenlandei din 1934—1935 și 1936—1937. Sint imagini-mărturie ale călătoriilor pe care Paul-Emil Victor a știut atît de bine să ni le descrie

în cartea sa **Iglou**. Acum, o selecție a acestor fotografii apare într-un admirabil album (ed. Stock) care, cum sublinia un critic, „va surprinde și pasiona pe orice cititor”. Diverse personaje, portrete, exemple ale artei eschimoase, scene de vînătoare, de pescuit și expediții, oferă cititorilor aspecte ale vieții adevărate a acestui popor nu îndeajuns de cunoscut.

Le Clézio, prolificul

● Pentru prima jumătate a acestui an editorial scriitorul Le Clézio a anunțat trei lucrări: un roman care este aproape

gata, un volum de nuvele, **Printemps**, care va apărea la Gallimard și o relatare a unei călătorii din copilărie în Africa.

Leon Adams : „Larry Hagman”

St. Martin's Press,
New York, 1987

● Biografia lui Larry Hagman începe, normal, cu o analiză a personajului J. R. Ewing, J. R., Ji-Ar, omul pe care lumea „adoră să-l deteste”, intrigantul principal al serialului „Dallas” prezentat de-a lungul anilor în 91 de țări și; mai ales prin 1980 o atracție irezistibilă pentru sute de milioane de telespectatori.

Larry Hagman s-a născut în 1930, face parte deci din generația bunicilor „încă tineri” (este, dețitfel, el însuși bunic), cariera lui teatrală și cinematografică a fost mediocră pînă la „Dallas”, care i-a adus popularitate excesivă, mulți bani și renumele de a fi creat primul crou negativ atrăgător.

Larry Hagman este fiul lui Peter Pann. Adică al actriței Mary Martin, celebra creatoare a rolului lui Peter Pann. Cînd a fost întrebată de un reporter cum se simte ca mamă a unei figuri legendare, Mary Martin a ținut să precizeze: „Nu, dragul meu, Eu sint legenda — o legendă vie. „Dallas” e doar un cult timpit. Un cult american”. Căsătorită la 16 ani cu avocatul Ben Hagman, Mary l-a născut pe Larry la 17 ani. Cînd băiatul avea cinci ani, părinții lui s-au despărțit, Mary luînd copilul cu ea la Hollywood, unde intenționa să-și înceapă cariera artistică și unde, în 1940, s-a remăritat cu

regizorul Richard Halliday. La 14 ani, după ce trecuse prin 16 școli, urmîndu-și mama, stînd cu bunica, sau prin internate, Larry Hagman a fost luat de tatăl său care rămăsese la Weatherford, în Texas, și supus unui intens program de călire: pescuit, vînătoare, muncă fizică în agricultură, la sondele de petrol, în construcții — oriunde era ceva greu de făcut, Larry era trimis de tatăl său să se angajeze. La 17 ani a trecut însă peste dorința acestui tată de a se înscrie la universitate pentru a deveni și el avocat și a decis să se facă actor.

Sărim peste trei decenii de activitate neconcludentă în teatru, film, televiziune și ajungem la întîlnirea cu scenariul lui David Jacobs și cu rolul lui J. R. Ewing. Leon Adams trece în revistă principalele surse ale succesului serialului „Dallas”: „mai întîi, temele clasice ale serialelor, cum ar fi aviditatea, dorința, vinovăția, necinstea, orgoliul și eleganța vestimentară. Din acest punct de vedere, „Dallas” se înrudește cu fiecare soap opera (operă pentru săpun, cum sint numite filmele siropoase de televiziune stipendiate de firme comerciale — n.n.) care a pătruns vreodată în livingroom-urile americane. Diferența rezidă în J. R. al lui Hagman”.

Accentul n-a căzut de la început asupra lui J.R., reacția telespectatorilor la primele episoade a fost cea care l-a adus în

prim-plan făcînd și din interpretul său o vedetă cu onorarii fabuloase. Scenariul a bijbiit în diverse direcții, rămîind însă tot timpul, și după părerea lui Leon Adams, inept, dar fama își are criteriile ei, fără legături directe cu valoarea artistică. Un „cîrlig” formidabil a fost împuscarea lui J. R. la sfîrșitul seriei de episoade din 1980. Cîne l-a împuscat pe J. R. ? A fost, în America, întrebarea anului (un an electoral, totuși) și, după o socoteală făcută atunci de revista „Time”, „trei sute de milioane de suflete din 57 de țări împărțeau această obsesie benignă”. S-au publicat tot felul de teorii, unele dintre ele emise de personalități ca actualul președinte George Bush sau comentatorul de televiziune Dan Rather. Actorul Mike Connors, interpretul lui Mannix, a declarat: „Aș aresta întreaga familie și le-aș bloca creditele bancare pînă cînd unul dintre ei ar vorbi”. La o campanie de stringere de fonduri la Dallas, Jimmy Carter a glumit: „Am venit la Dallas să aflui în mod confidențial cine l-a ucis pe J. R. Dacă imi spuneți, asta mi-ar ajuta pentru a-mi finanța întreaga campanie la toamnă”. Secretul a fost însă foarte bine păstrat, s-au scris special mai multe versiuni ale epizodului revelator, fiecare din ele indicînd alt criminal, vreo două personaje au fost filmate în momentul unei presupu-

se arestări. În sfîrșit, la 19 septembrie, iată lumea a aflat: focul de revolver a fost tras de Christine, sora vitregă a soției lui J. R., Sue Ellen. A fost momentul culminant al gloriei serialului care, de atunci, desi a rămas o operațiune profitabilă, a intrat într-un declin care trebuie mereu combătut.

Dar Larry Hagman ? Căsătorit din 1954 cu designera suedeză Maj Anderson, soț fidel, tată a doi copii pe care nu i-a lăsat niciodată singuri pentru a nu repeta experiențele copilăriei lui, Larry Hagman nu e J. R. Convingeri liberale, democratice, l-au determinat să se opună ferm, activ, războiului din Vietnam. Trăiește ca un pașă la Malibu, lingă Hollywood, într-o imensă casă de adobe și își permite tot felul de extravagante blajine: se plimbă în costume ne-maipomenite, de șef de trib indian, de gorilă, de pompier, etc., conduce procesiuni pe plajă, îmbrăcat excentric, și cîntînd din flaut, are o colecție de 500 de pălării, o colecție de steaguri, una de medalii, odată pe săptămînă, duminică, nu scoate nici un cuvînt și răspunde celor ce i se adresează doar prin fluierături diferite modulate. Pe oglinda din baia lui scrie: „Nu te necăji. Fii fericit. Simte-te bine”. Iar la poarta reședinței lui este arborată inscripția: „Vita celebratio est”. Viața e o sărbătoare.

Al. O.

„Galilei” la Roma

● La Teatro di Roma, a avut loc recent premiera piesei lui Brecht, **Galileo Galilei**, în montarea lui Mauricio Scaparo, într-un stil particular de teatru popular italian. Decorurile au fost sem-

nate de Roberto Francia și Pedro Cano. În imagine o scenă din spectacol cu Fernando Pannullo (în rolul Barberini), Pino Miccol (Galilei) și Guilio Pizzirani (Bellarmino).

Din generația Annei Ahmatova

● Poeta Natalia Krandievskaja-Tolstaia (1888—1963) aparține unei generații care a dat poeți ca Anna Ahmatova, Boris Pasternak, Marina Tsvetaeva și alte nume de prim-plan ale poeziei ruse post-simboliste. În timpul vieții a tipărit trei plachete de versuri: la Moscova în 1913, la Odesa în 1919 și la Berlin în 1922. S-a bucurat de aprecierea unor personalități ca Ivan Bunin, Konstantin Balmont, Aleksandr Blok. În 1914, s-a căsătorit cu scriitorul Alexei Tolstoi. După mărturia acestuia, cele două personaje feminine în trilogia **Calvarul**, Dașa și mai ales Katia, au avut-o ca prototip. Absorbită de educația fiilor și de pregătirea cărților lui A. Tolstoi pentru

tipar, vreme îndelungată nu va mai scrie versuri. Revine la poezie în 1935, însă fără să mai publice. Abia în 1985, editura „Hudojestvennaia literatura” scoate o selecție din poezia acestei talentate poete. De la această dată, poezia Nataliei Krandievskaja - Tolstaia revine din nou în actualitate. În 1988, revista „Junosti” publică jurnalul poetic scris în timpul blocadei Leningradului. Curînd va vedea lumina tiparului o nouă selecție din lirica sa în populara colecție Biblioteca „Ogoniok”, editată de revista omonimă care publică în nr. 5 din acest an un grupaj din poezia Nataliei Krandievskaja-Tolstaia. Însoțit de o prezentare semnată de Andrei Cernov.

Bolnavul inchipuit : Minetti

„Gilcevele din Chioggia”

● Piesa lui Goldoni **Gilcevele din Chioggia** va fi montată la Damasc de profesorul Rudolf Penkas de la Institutul de Teatru „Ernst Busch” din Berlin — R.D.G. Interpretii spectacolului vor fi studenții Institutului de teatru din Damasc. Rudolf Penkas a mai montat, anul trecut, cu studenții de la Fria-Teater din Stockholm, **Jurnalul Annei Frank**, realizînd un spectacol reușit ceea ce a determinat televiziunea suedeză să-l dedice un documentar, regizat de Ulf Hultberg, intitulat **Lumea teatrului**.

● Cunoscutul actor Hans-Peter Minetti este interpretul lui Argan din **Bolnavul inchipuit** de Molière, pe scena Teatrului poporului din capitala R. D. Germane. Montarea spectacolului este semnată de Horst Bonnets. În imagine Hans-Peter Minetti și Walfriede Schmidt (în rolul Toinette).

„Yeti — omul sălbatic”

● Piesa dramaturgului chinez Gao Xingjian, **Yeti — Omul sălbatic** va fi montată pe scena teatrului Thalia din Hamburg. Regia spectacolului va fi semnată de Lin Zhaoxia, director de scenă și conducător al teatrului popular de artă din Beijing.

N. IONIȚA

„Verba volant...” ?

„Rien ne chatuille qui ne pince”
(Proverb francez)

Proza arabă contemporană

Din virtuțile teatrului

● Aserțiunea „Teatrul este cel mai bun psihiastru” aparține celebrului regizor și actor italian Dario Fo (în imagine) și a fost pronunțată în cadrul unui festival-ate-lier, care a reunit la Trieste mai multe colec-tive preocupate să reali-zeze spectacole cu valoa-re terapeutică. „Teatrul — a explicat Dario Fo — este un loc extraordinar pentru a reinvăta, im-preună cu alții, să trăiești. Toate experiențele pe care le-am făcut cu bolnavi fac parte dintre cele mai bune amintiri din cariera mea de re-gizor”.

300 000 exemplare

● 300 000 exemplare au fost vindute, de la 1 ianuarie până acum, din romanul *Expoziția colo-nială* de Erik Orsenna (din care revista noastră a publicat un fragment), distins la sfîrșitul anului trecut cu premiul Gon-court. Statisticienii pro-nosticează că *Expoziția* va depăși, ca vînzare, Goncourt-ul anului pre-cedent, romanul *La nuit Sacrée*, de Tahar Ben Jelloun.

„Șarpele cu pene”

● Astfel se intitulează o nouă revistă literară franceză cu apariție tri-mestrială. Animatorul re-vistei, Pierre Astier, cre-de într-un reviriment al prozel scurte (schită, nu-velă, povestire). Primul număr din „Șarpele cu pene” cuprinde în sumar, printre altele, semnătu-rile lui Michel Tournier, Annie Saumont și Paul Bowles. În al doilea nu-măr este anunțată parti-ciparea scriitorilor Alber-to Moravia, Mathieu Lin-don și Raymond Carver.

● Capitala Kuweitului a găzduit timp de mai multe zile o reuniune in-terarabă dedicată proble-maticii nuvelei și roma-nului din țările Golfului. La reuniune au participat numeroși scriitori de no-torietate ai lumii arabe, printre care At-Tayyib Saleh, Faud Zakariya, Abd Al-Gaffaz Makkawi, Ismail Fahd Ismail, Ali Ar-Rai, Șukri Ayyad, Sa-bri Hafez, Mubarak Rabi, Jabra Ibrahim Jabra, Ga-lib Halsa. Comunicările și dezbaterile din cadrul reuniunii vor fi editate într-un volum sub auspici-ile Consiliului Național pentru cultură și știință din Kuweit.

Omagiu lui N. Mahfuz

● Recent, a apărut la Cairo, o culegere omagia-lă în limba engleză cu-prinzînd articole și stu-dii despre lumea și crea-ția literară a lui Naghib Mahfuz, laureatul Pre-miului Nobel pentru lite-ratură pe anul 1988. Prin-tre semnarii cărții se numără cunoscuții scri-itori Yahya Haqqi, Ali Ar-Rai și Șukri Ayyad.

Cine este ?

● Neobișnuit portret al unei artiste rămasă în ipostaze mai exotice în memoria celor ce au vă-zut-o pe scenă sau pe ecran, această fotografie este una dintre ilustrați-ile volumului *Joséphine Baker*, dedicat de Bryan Hammond și Patrick O'Connor neuitatei dan-satoare și cântărețe de culoare. Cartea a apărut în editura londoneză „Cape”.

Cu drag, despre Chaplin

● Această imagine (din *Pelerinul*, 1923, în care Charlot, deghizat în pa-roh, era totuși inconfun-dabil, ca în toate fil-mele sale) și multe alte fotografii ilustrează car-tea *Remembering Char-lie*. Realizat cu eviden-ță simpatie și dragoste prietenească de Jerry Epstein, un asistent al lui Charles Chaplin, vo-lumul, apărut în editura „Bloomsbury”, este un omagiu jubiliar: anul trecut s-a împlinit un veac de la nașterea ar-tistului.

Simpozion Stanislavski

● Între 27 februarie și 9 martie a.c., la Moscova se desfășoară simpozi-onul internațional Stanislavski într-o lume în con-tinuu schimbare cu parti-ciparea unor actori, regi-zori, dramaturgi și tea-trologi din toate republi-cile unionale, precum și din alte țări: S.U.A., Marea Britanie, R.F.G., Franta, Spania, Suedia s.a. Cu pregătirea simpo-zionului și-a inaugurat activitatea Centrul Inter-național Stanislavski, cre-at din inițiativa Uniunii oamenilor de teatru din U.R.S.S. Se preconizează deschiderea unor filiale ale centrului în străinătate. La simpozion sînt programate dezbateri cu următoarele teme: „Sta-nislavski și cultura artis-tică a sec. XX”, „Stanis-lavski și psihologia crea-ției artistice”, „Stanis-lavski și curentele mo-derne în teatru”. Mos-coviții vor putea vi-ziona spectacolul ameri-can realizat de Pe-ter Brook după *Livada cu visini* a lui Cehov. În ajun, P. Brook va pre-zenta, ca întîlniri cu la-boratorul său de creație, două repetiții ale specta-colului.

Marta Indig LEOPOLD:

„România se află în inima mea”

■ NĂSCUTĂ dintr-o familie de intelectuali la Arad, Marta Indig Leopold a studiat pictura, mai întîi la New-York, apoi la Institutul Avni din Tel-Aviv și ulterior la École Nationale des Beaux Arts de la Paris, în clasa profesorului Ferit Iscan. A prezentat din lucrările sale în cadrul a numeroase expoziții organizate în Franța și în diferite alte țări.

În anul 1987, președintele Institutului academic din Paris, Jean Fournier, împreună cu comisarul general al Societății franceze de belearte i-au decernat meda-lia „Main d'Or”.

În vara anului trecut Marta Indig Leopold a efectuat, după o lungă perioadă de timp, o călătorie în România, la Arad, realizînd o suită de tablouri, inspirate de peisajul românesc și lirica eminesciană, lucrări pe care le-a prezentat recent, sub genericul *Omagiu României*, la Biblioteca română de la Paris.

— Marta Indig Leopold, prezentați în sălile Bibliotecii române de la Paris expoziția de tablouri „*Omagiu României*”, simeze care înfățișează cu deosebită finețe și nostalgie meleaguri transilvănene. Vernisajul, care s-a bucurat de prezența unor personalități artistice de seamă, a avut loc — așa cum ați subliniat — în preajma unui mare eveniment din istoria României: înfăptuirea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Ce a determinat-o pe artista Marta Indig Leopold, care a străbătut în ultimii ani, din cîte știu, trei din continentele globu-lui, prezentă de mai mulți ani la Paris, să prezinte în noul lăcaș românesc de cultură din capitala Franței acest strălucit omagiu ?

— Această expoziție a izvorit din dra-gostea pe care o nutrește față de melea-gurile natale, față de România, țară pe care n-am uitat-o niciodată. Cînd am plecat din Arad, în anii '50, am luat cu mine un pumn de pămînt românesc pe care l-am purtat într-un săculeț pretutindeni și in-totdeauna cu mine ca pe un talisman. Acum, după atîția ani, mi-am dat seama că nu era necesar, căci România se află în inima mea.

În vară am fost invitată de foștii mei colegi să vin la Arad, unde m-am născut și am învățat, la Școala Medie Tehnică Textilă, la o întîlnire a absolvenților școlii, în ziua de 23 iulie. Ardeam de ne-răbdare să-mi revăd colegii, să mă aflu iarăși în compania lor. Și-am reușit acest lucru, retrăindu-mi momente din copilăria mea pe malul bătrînilui Mureș, prin parcul orașului. N-am ezitat să bat și la ușa apartamentului în care am locuit, din strada Gheorghe Lazăr nr. 6.

Întorcîndu-mă la Paris am hotărît să exprim întreaga mea grațitudine față de „Mama Românie”, față de poporul român, realizînd această expoziție.

— Eminescu ocupă un loc important în ceea ce ați realizat: codrul, mama, plopul... Ați recitat la vernisaj cu pasiune din creația eminesciană Autorul „*Luceafărului*” v-a însoțit în periplul Dv. îndelungat, transcontinental ?

— Toată simțirea mea e saturată de Eminescu, de geniul său care întruchiează plinar sufletul poporului român, cum nu-mai un poet cu adevărat național poate să o facă. În casă și la școală am crescut cu poeziile sale, am învățat o sumedenie de cîntece după nemuritoarele lui versuri. Eu pot vorbi de o „educație eminesciană” ca de un pisc atins. În general însă, toată lirica românească m-a pasionat. Un loc aparte îl ocupă și Octavian Goga, pen-tru a mai enumera unul din marii scriitori români, care a contribuit la educația și formarea mea spirituală.

În artă ca și în comportarea omenească e nevoie de adevăr și de sinceritate. Săr-mană sinceritate ! Am simțit ce plăpîndă și-e vocea cînd te confrunți cu ipocrizia ce bîntuie prin lume.

— Aveți o pinză insolită care înfățișează un peisaj din Sighetul Marmăției. Ce amintiri vă leagă de această zonă pitorească ?

— Sighetul Marmăției este orașul natal al soțului meu, Michy Indig, și nu nu-mai al lui. Aici s-a născut și prietenul său, Elie Wiesel, laureat al premiului Nobel... Suflet mare de poet născut pe pămînt românesc.

— Ce ați dori să transmiteți celor care v-au îndrumat primii pași spre artă, spre o cunoaștere mai bună a lumii, colegilor Dv. de școală care nu v-au uitat ?

— În primul rînd aș dori să le mulț-mesc pentru inima lor bună de români. Ei mi-au protejat corpul de „răul lumii”, mîlăindu-mă și înclînindu-mi spiritul spre artă și frumos. Nu-l voi uita nici-odată pe dirigintele nostru, profesorul Vornicu, om atît de atașat de tineri. Nici pe profesorul Radu, care ne-a predat limba și literatura română, cel care mi-a insuflat dragoste pentru Eminescu, Coș-buc, pentru artă în general.

Țin să transmit profesorilor și colegilor mei că dragostea noastră sufletească cit și cea pentru artă și literatură sînt mai trainice ca fierul. Crescuți în acest spirit, miinile noastre devin mai puternice decît orice sabie. Să veghem pe mai departe ca pacea sufletească și dreptul la existență al omului să dăinuie.

Convorbire realizată de
Nicolae Mares

André BRUNELIN:

GABIN

Jean și „fiii” săi : Jean-Paul Belmondo și Alain Delon

Reîntoarcerea la glorie (V)

ÎN TIMP ce se turna filmul *Cave se împotrivesc*, un tânăr asistent stagiar fu chemat să-și îndeplinească stagiul militar în Algeria, unde războiul continua. Echipa de filmare organizează, pentru el, o chetă. Tehnicianul însărcinat cu stringerea banilor se prezintă și în fața lui Gabin, așezat în obșnișul său fotoliu din spatele deco-rului.

— N-am bani, s-a mulțumit el să răs-pundă, întorcînd capul.

Este-adevărat că nu avea niciodată bani la el, în timp ce turna, însă ar fi fost foarte simplu să o trimită pe Micheline să-i aducă din cabină. Dar nu a făcut-o.

Seara, la plecare, tînărul a venit să-i spună la revedere. Jean nu-l văzuse de-cît o dată, cel mult de două ori. I-a strîns călduros mina și i-a spus : „No-roc, băiete !”.

Zvonul că Jean nu a dat nici un ban

s-a răspîndit, firește, cu luteala fulge-rului, prilejuind totodată anumite reflec-ții pe seama avarității sale.

Mărturisesc — ne spune biograful — că și pe mine mă cam intrigase atitudi-neea lui Jean. La cîteva săptămîni după aceea, îmi desfăcam corespondența în biroul meu din studio. Fără să-mi dau seama, am deschis o scrisoare ce-l era adresată ; sosită din Algeria, de la tînărul stagiar. Îi mulțumea lui Jean pen-tru cele două mandate pe care acesta i le trimisese de cînd plecase la armată. Neavînd la îndemînă adresa personală a binefăcătorului său, tînărul îi scrisese la studio.

Stînjnit, am vîrit scrisoarea în plic, fără să-l mai pot închide însă, deoarece îl cam rupsesem. I-am dat-o lui Jean cînd ne-am văzut pe platou, scuizîndu-mă pentru cele întîmplate. A citit-o, apoi m-a privit, încruntîndu-se puțin și m-a întrebat :

— Ai citit-o ?

— Da, i-am răspuns, surizînd.

— Mă rog, mă rog... Dar atunci, fi-l bun și ține-ți gura. N-am poftă să trec drept un fraier !

Cu ajutorul costumierei Micheline, Ga-bin obținuse adresa unității unde se afla asistentul stagiar și o rugase să-i tri-mită lună de lună un mandat. „Avarul” a continuat să expedieze bani soldatului, pe tot timpul șederii acestuia în Algeria, fără ca cineva — în afară de Micheline și de mine — să fi aflat vreodată ceva.

În general, actorii celebri sînt foarte solicitați de către tot soiul de oameni care le cer bani, sub un pretext sau altul. L-am văzut pe Jean, nu o dată, rupînd furios asemenea scrisori și zicînd : „Toți profitorii ăștia mă scot din sărite”.

BUNĂ ZIUĂ, domnule.

Bună ziua, domnule.

Afirm și astăzi, după douăzeci de ani și mai bine — declară același biograf — că prin această simplă și nobilă formulă de politete s-au salutat, cînd s-au întîlnit pentru întîia oară, în biroul producăto-rului Jacques Bar (în decembrie 1961), Jean Gabin și Jean-Paul Belmondo.

Nu i-am putut convinge pe gazetarii care îmi puneau atunci întrebări să-mi

spună primele cuvinte „istorice” schim-bate de cei doi actori pe care urma să-i reunească filmul realizat de Henri Ver-neuil : *O maimuță larna*.

A doua zi, toate articolele apărute în presă pe tema aceasta se intitula-u : „Salut, puștiule !”. Uniformă imaginație... Mai mult decît atît i se atribuiau „bă-trînelui leu” afirmații potrivit cărora îl socotea pe Jean-Paul „moștenitorul” și chiar „fiul său spiritual”.

Intimplarea se cuvine a fi alăturată uneia aproape identică, petrecută în toamna următoare, tot în biroul lui Jac-ques Bar :

— Bună ziua, domnule.

— Bună ziua, domnule.

De data aceasta era vorba de Jean Gabin și Alain Delon. Tot pentru întîia oară se vedeau. Și tot împreună, în-tr-un film, aveau să joace, și anume în *Melodie în subsol* (regizor, același Henri Verneuil).

A doua zi, presa a salutat evenimentul, cu un simț al reînnoirii formulei care m-a lăsat perplex : „Salut, puștiule !”. Iar „bătrînelui leu” era pus să repete că Alain Delon îi era „moștenitor” și „fiu spiritual”.

CÎND Jean mi-a spus „domnule” — își amîntește astăzi Alain Delon, am avut impresia că pentru întîia oară mi se spunea astfel. Dar faptul că el era cel care mi se adresa în felul acesta m-a tulburat nespun. Pînă atunci, cam toată lumea îmi zicea „puștiule” (Discuție cu Alain Delon — 1987).

„Puștiul” Alain avea într-adevăr să fie socotit astfel, de către Jean, la cîteva zile după aceea, așa cum Jean-Paul fusese mai înainte și cum Gérard Depardieu a fost, la rîndu-l, peste alți ani, cînd Jean l-a descoperit alături de el în *Afacerea Dominic* (1973).

Despre Depardieu, Jean a declarat foar-te curînd :

— Va putea juca toate rolurile mele !

Prin urmare, cuvîntul „puști” era de fapt cuvîntul afectuos adresat de Jean celor care într-adevăr ar fi putut să-i fie, în viață, fiul și a căror prezență, ală-turi de el, într-un film sau altul, o apre-cia sincer. Dar, în afară de acest lucru,

nu cred că Jean să fi vorbit vreodată despre ei ca despre niște... „moșteni-tori” sau „succesori”. Asemenea afirma-ții i-au fost totuși deseori atribuite în presă. În realitate, el nu a folosit nici-dată acest termen decît pentru a-l dez-mîni. Cu atît mai mult, cu cît, rostindu-l, s-ar fi socotit lipsit de mdestie.

„Nu dețin nici un fel de coroană, zicea el, sînt un rege al nimicului, așa că nu mi se cade a desemna moștenitori. Toate acestea nu-s decît scorneli de-ale gazeta-rilor ! Băieți ca Jeah-Paul, ca Alain, ca Depardieu și alți doi, trei sînt înzestrați cu un mare talent personal, așa că nu mai incupe nici o îndoială că vor face carieră frumoasă. Le-o doresc din toată inima. Au jucat, mai pot juca personaje de profilul celor pe care le-am interpre-tat în diverse epoci ale carierei mele. Filiația cu ei se oprește însă aici. Dese-ori — dar în glumă — mi-am asemuit cariera cu palmaresul unui sportiv ; lu-crul acesta nu mi-ar da totuși niciodată dreptul să transmit cuiva un titlu...”.

Cînd turna pe malul mării, Jean parti-cipa cu plăcere — între două scene — la cite o partidă de fotbal, organizată pe plajă. În ciuda poverii vîneor, el regăsea plăcutele senzații din vremea în care era extremă dreapta. Ce mîndru se simțea cînd izbutea să-i „bage” priceputului Belmondo citeva goluri ! Minunat se în-țelegeau și pe platou, deși se deosebeau total în maniera de a-și aborda mește-sugul. Necesara concentrare a lui Jean, înainte de a juca o scenă dramatică, tre-buia să se confrunte cu extravaganta de-concentrare a lui Jean-Paul care, chiar și cu cîteva clipe înainte de a intra în rol, simțea nevoia să facă mare haz de ceva, ori să joace cuiva cine știe ce renghi. În general, comportamentul ace-sta îl incînta pe Gabin ; uneori, însă, îl și îngrijora :

— O fi înzestrat băiatul, dar lăsîndu-se astfel în voia temperamentului, o să capete deprinderi urite. Nu-i niciodată bine ca un actor să fie prea sigur de el.

Traducere și adaptare de
Elsa Grozea

Întâlnirea istoricilor

Berlin. Arhitectură tradițională.

BERLINUL ne-a apărut prin ceața înălțimilor, într-o dimineață de sfârșit de ianuarie, în avionul ce cobora în rotiri largi. Împreună cu academicianul Ștefan Pascu eram invitați la cel de-al VIII-lea Congres al Istoricilor din Republica Democrată Germană. Întâmpinați cu amabilitate și afabilitate de dr. Hans-Dieter Lahne, vicepreședintele Societății Istoricilor din R.D.G., și de insoțitoarea noastră, dr. Irina Friedrich, cercetătoare la Institutul de Istorie Universală din capitala Republicii Democratice Germane, am străbătut din fuga mașinii drumul până în centrul Berlinului. Străzi largi, construcții semețe ale noii ere socialiste a orașului acoperind vestigiile distrugerilor celui de-al doilea război mondial, spații verzi întinse, un ansamblu armonios de ordine și echilibru au defilat în fața ochilor noștri. Ne-am oprit la intrarea uriașului hotel Stadt Berlin, de 38 de etaje, care domină Alexanderplatz. Aici eram găzduiți la etajul 23, nu departe de nori...

În următoarele ceasuri de răgaz am străbătut străzile din preajmă într-o primă reluare de contact berlinez. Deși șuiera vântul — pe care cindva, cu aproape o sută de ani în urmă, îl evoca și Nicolae Iorga! — am zăbovit admirând o arhitectură maiestuoasă de largă respirație. Mai pe seară m-am coborât pe Unter den Linden, unde din ruine, prin străduință, muncă, talent și mai ales dăruire au fost ridicate noi edificii impunătoare ca Palatul Republicii, Palatul Consiliului de Stat — pe vechiul loc al palatului monarhic pierit în război — ori cel al Ministerului de Externe, sau au fost reconstruite — după planuri inițiale riguros respectate — vechi edificii, renașcute ca pasărea Phoenix din cenușa distrugerii. Opera, Muzeul de istorie veche ori Muzeul de istorie a Germaniei, Universitatea Humboldt ori Biblioteca impun peste veac cultura și arta unui popor care a dat atâtea contribuții la dezvoltarea civilizației lumii. Monumentul lui Frederic II, cel ce s-a impus în lumea germană ca un ilustru conducător de oști, dar și ca organizator de stat și om de cultură, domină, în preajma Operei și a Universității, această strădă amintitoare de trecut istoric.

În acest Berlin a fost dată, aproape cu trei veacuri în urmă, cea dintâi cinstire academică unui român, lui Dimitrie Cantemir, și tot aici, trei ani de-a rindul, în deceniul al patrulea al secolului trecut, a trăit, a învățat și a creat tânărul M. Kogălniceanu. La Berlin a urmat el cursurile lui Ranke, ale lui Gervinus și ale lui Savigny și tot aici l-a cunoscut pe Alexander von Humboldt. În acest oraș și-a publicat Kogălniceanu cel dintâi tom al istoriei unitare a românilor de pretutindeni, pe care a început-o, fără a o mai termina vreodată, în anii bogați și fierbinți ai tinereții. „Mulțumită contactului meu cu atîția bărbați însemnați ai Germaniei și primit în cercurile politice din Berlin — declara el în fața Academiei Române în 1891, evocându-și amintirile — am avut fericita ocaziune și puțința de a-mi îmbogăți mintea cu ideile reformatoare ce atunci inspirau înaltele inteligențe ale Germaniei“. Bibliotecile și arhivele berlineze au fost mai apoi studiate cu sîrg de Alexandru Papiu Ilarian — prieten cu Zinkeisen, „autorul renumitei istorii a Imperiului otoman“.

Un deceniu mai târziu, tânărul Alexandru D. Xenopol, după trei ani și jumătate de studii în Universitatea din Berlin, obținea doctoratul în drept în vara anului 1871. A fost și el — ca și Kogălniceanu — studentul lui Ranke și al lui Gervinus, dar și cel al lui Mommsen. După cum îl îndemnase tatăl său, Xenopol căutate în Berlin „cultură, înțelepciune, bune moravuri“ și a se obișnui cu o lume „unde teoria merge în braț la braț cu practica“. În ultimul deceniu al secolului trecut, Berlinul l-a găzduit și pe N. Iorga, care venise să-și pregătească un doctorat „la Universitatea, clasic solemnă, cu statuia de aramă a lui Frederic-cel-Mare în față“. Doctoratul l-a susținut până la urmă la Leipzig, dar la Berlin a lucrat în bibliotecă și arhive și peste ani mai evoca încă pe cel pe care-l întâlnise în pensiunea de pe Dorotheenstrasse. Prin 1913, tot Iorga avea să-și amintească de „o atmosferă de idealism, de tradiții respectate, de bucurie a victiei, de liniște cumpătată și de cuminte măsură“ pe care o constata la Berlin în anii tinereții sale, el neuitînd nici impresiile sale de la Biblioteca regală unde se remarcă „munca îndărătnică a suctelor de oameni de toate vîrstele, de toate situațiile, cari, cot la cot, smulgeau fapte și adevăruri nouă cărților ce păreau a veni de la sine pe mesle lungi“. În primul deceniu al secolului al XX-lea i-a revenit apoi lui Vasile Pârvan să studieze la Berlin, acolo unde el și-a impresionat colegii prin pasiunea și știința sa, ei denumindu-l „der kleine Mommsen“.

Dar Berlinul amintirilor și nostalgiilor (Nu-i seria Pârvan lui Dimitrie Onciul în 1905 : „...Dv., care ați stat în Berlin știți că atunci cînd ai vreme de primăvară, ți-e mai mare dragul să mergi... în împrejurimile Berlinului?...“) este totodată și Berlinul cel nou, al zilelor noastre, cu vechi nume de străzi, unele cu denumiri, ducîndu-ne cu veacuri în urmă, dar și cu străzi purtînd numele unor iluștri luptători ai eliberării sociale, cu monumentul lui Karl Marx și Friedrich Engels, cu cel al lui Ernst Thälmann. Trecutului i s-au adăugat cu puternice valențe dimensiunile prezentului și îndrăzneț și frumoase opere de arhitectură și sculptură anunță devenirea viitoare a orașului. Deși Berlinul este împărțit, partea din vechea capitală care este astăzi capitala Republicii Democratice Germane și-a dobîndit nu numai o specificitate, dar și un echilibru urbanistic propriu, Berlinul socialist înscriindu-se printre orașele însemnate ale

Europei. Tot aici, în acest Berlin care și-a sărbătorit cu doi ani în urmă cei 750 de ani de certă existență istorică, pulsează o viață culturală remarcabilă, încadrată unor nobile tradiții dar și purtătoare de cuvînt a noului. Intensitatea și forța ei într-unul din domeniile sale de manifestare aveau să ne fie demonstrate cu prilejul importantei reuniuni științifice la care eram invitați.

INAUGURAT de somptuoasa Sală a Congreselor din Alexanderplatz, cel de-al VIII-lea Congres al Istoricilor din Republica Democrată Germană, grupînd 1600 de participanți, membri ai Societății Istoricilor, la care se adăugau în jurul a douăzeci de oaspeți de peste hotare (din Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Polonia, R.F.G., România, Ungaria și U.R.S.S.), și-a desfășurat lucrările timp de patru zile. Tema reuniunii a fost „Războiul și pacea și progresul istoric al societății umane“. În prima și ultima zi au fost înfățișate rapoarte în ședințe plene. Amintesc printre acestea pe cele privind cadrul istoric al temei: *Ideea de pace în antichitate, Ideile păcii în Evul mediu, Război și pace în epoca revoluțiilor burgheze, Imperialismul și cele două răboaie mondiale*. Unele s-au referit la aspecte și probleme ale perioadei contemporane legate neîndoielnic de tema în dezbatere: *Istoria umanității în era nucleară, Mișcarea muncitorească și lupta pentru pace, Țările în curs de dezvoltare, pacea și progresul societății, Securitate militară și dezarmare*. Altele, în sfîrșit, au avut un caracter mai generalizant: *Drepturile omului între război și pace, Arta în timp de război și pace, Sentimentul istoriei și gîndirea pacifistă*.

Congresul a mai lucrat în cadrul a șapte secții cronologice și a peste zece mese rotunde. Printre acestea din urmă amintesc dezbaterile privind „știința și tehnica în timp de război și pace, în secolele XIX și XX“, „războiul și pacea reflectate în viața cotidiană“ ori cea în jurul izvoarelor istorice referitoare la război și pace. La ședințele de secții sau la mesele rotunde au asistat, la fiecare, între 100 și 200 de persoane; de asemenea, luările de cuvînt au fost numeroase și competente. Remarcabile au fost o serie de intervenții prin care se demonstra vastul evantai tematic — în timp și spațiu — pe care-l pot aborda istoricii din Republica Democrată Germană, însemnătatea deosebită pe care ei o acordă, în afara celei firești dată istoriei Germaniei, problemelor de istorie universală.

Reprezentanții români au luat și ei parte activă la Congres. Academicianul Ștefan Pascu a susținut comunicarea „Războiul“ din *Evul mediu în perioada sa de zenit și epoca modernă incipientă*, iar autorul acestor rînduri, comunicarea *Războiul și pacea în procesul de constituire a României moderne*. Am asistat la lucrările secției cronologice consacrate anilor 1789—1917, unde am întîlnit vechi cunoștințe și prieteni — profesorii Walter Schmidt, directorul Institutului central de istorie, Helmut Bleiber și Fritz Klein, excelent cunosător al istoriei poporului român. Desfășurate cu toată seriozitatea științifică, prezentîndu-se contribuții de înalt nivel, lucrările acestei secții au fost dintre cele mai interesante.

Congresul s-a încheiat prin conferința cu caracter memorialistic pe care a susținut-o profesorul Heinrich Scheel, reales președinte al Societății Istoricilor din Republica Democrată Germană, care, în mai multe rînduri, și-a arătat interesul și prietenia față de invitații români, lucru pentru care ne revine a mulțumi și profesorului Joachim Hermann, președintele Comitetului național al istoricilor din R.D.G. și totodată unul din membrii marcanți ai Biroului Comitetului Internațional de Științe Istorie. În conferința sa, profesorul Scheel a evocat anii săi de tinerețe, ca luptător antifascist, și între altele și primul său sejur în capitala Franței, el devenind apoi — ca și unanim respectatul profesor Walter Markov, și el participant la Congres și vechi cunoștință de peste două decenii — unul din specialiștii de nivel european ai Revoluției Franceze din 1789.

SERILE le-am petrecut luînd parte la cele două recepții oferite de Societatea Istoricilor din R.D.G., cea dintîi tuturor participanților, iar cea de-a doua, personalităților marcante și invitaților străini; într-altă seară am asistat la un reușit spectacol la Friedrichstadt-palast. Sala era plină pînă la refuz și realizarea artistică era deosebită. Am circulat cu S-Bahn-ul și cu U-Bahn-ul — metroul berlinez — funcționînd cu o regularitate matematică, m-am plimbat pe străzile care dezvăluie prin forfota lor graba oamenilor și neostenita lor activitate, am trecut prin fața unor vitrine artistice amenajate, am intrat în magazine. Am admirat sobrietatea și caracterul impunător al Memorialului victimelor fascismului și militarismului, străjuit de doi ostași și neconținut vizitat de grupuri dar și de un mare număr de vizitatori individuali. Muzeul de istorie veche și cel de istorie a Germaniei m-au atras și ele și am admirat calitatea exponatelor și mai ales „încercătura“ lor de cultură și civilizație. Cînd peste citeva zile de la sosire, avionul se înalta din nou pe cerul Berlinului — de data aceasta limpede și senin — duceam cu mine frumoasa amintire a unor rodnice și interesante zile și aceea a reîntîlnirii unor prieteni într-o mare capitală a lumii contemporane.

Dan Berindei

Prezențe românești

U.R.S.S.

● La Editura „Nauka“ (Știința) din Moscova a apărut recent, sub egida Institutului de slavistică și balcanistică al Academiei de Științe a Uniunii Sovietice, volumul intitulat *Literatura țărilor socialiste europene în anii '70—'80*, însumînd comunicările prezentate la conferința internațională pe această temă, ale cărei lucrări s-au desfășurat la Moscova, între 12—14 aprilie 1980. Dintre cele 25 de texte incluse în volum, două privesc în mod direct literatura română. Unul este al cunoscutului românist sovietic Mihail Friedlman despre *Proza tinerilor și locul ei în dezvoltarea literaturii contemporane*, în care autorul evidențiază, cu competență și simțul nuanțelor, elementele noi ale prozei generației '80 (Mircea Nedelciu, George Cășnăreanu, Bedros Horasangian, Ioan Groșan, Constantin Stan, Tudor Vlad, Radu Țuculescu, Dumitru Dinulescu și alții), din care a tradus și pe care a mai prezentat-o publicului sovietic și cu alte prilejuri. Cealaltă comunicare a fost trimisă de George Munteanu și are ca temă *Valorificarea contemporană a moștenirii culturale*, autorul relevînd complexitatea și nivelul atins de acest proces în intervalul avut în vedere, ca și problemele ce se pun în general cînd este abordat domeniul respectiv.

● Revista „Sovietskaja Muzika“ nr. 9/1988 publică un amplu articol despre creația compozitoare Liana Alexandra, înserînd și interviul acordat de aceasta, la Moscova, lui R. Leites. Privitor la concertele în care au figurat lucrări ale compozitoare sint subliniate în mod deosebit realizările creatoare ale Lianei Alexandra.

R.F. GERMANIA

● Între 21 și 24 februarie a.c., Institutul pentru limba germană din Mannheim și-a sărbătorit 25 de ani de existență, printr-o Sesiune științifică internațională de anvergură. 750 de cercetători, germani și străini, și-au dat înlînire la acest jubileu, emulînd în chip convergent într-o vastă dezbateră despre *Limba germană contemporană: Tendințe și perspective*.

În ședința condusă de președintele Institutului, profesorul Rudolf Grosse, a fost prezentată comunicarea profesorului Mihai Isbășescu, expunînd *Realizările germanisticii românești și colaborarea cu Institutul din Mannheim*. Elaborată pe baza unei întinse experiențe, a unui complex travaliu româno-german, expunerea a sintetizat tradițiile acestui domeniu filologic, în raport cu exigențele metodelor contemporane.

NOUA ZEELANDĂ

● În cel mai recent număr al revistei „Mentalities“, editată de Norman Simms la Hamilton, a fost publicat articolul lui Alexandru Dușu: *Print Culture and „The Revolution for the Improvement of the Minds of the People“ — the Case of South Eastern Europe* (vol. 5, Nr. 2, 1988), în care autorul accentuează rolul pe care foile volante, broșurile, almanahurile, care au pătruns tot mai masiv în Sud-Estul european după Revoluția Franceză, l-au jucat în amplificarea gustului pentru lectură, în creșterea interesului față de mișcările sociale și culturale de pe continentul european. În același număr, Doina Graur publică o densă recenzie la cartea lui Alexandru Dușu: *Dimensiunea umană a istoriei* (Ed. Meridiene, 1986).

MEXIC

● La Editura Universității Naționale Autonome din Mexic a fost publicat recent volumul *El problema de las lenguas en contact al lingvístului român* Marius Sala.

„România literară“

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor

Redactor șef adjunct Ion Horea

Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACTIA : București. Piața Științei nr. 1, poartă B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRATIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 90.
ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cîștigătorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA“ —
sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA ȘTIINȚII“

